

KAUNO
KOLEGIJA

MENŲ IR UGDYMO
FAKULTETAS

STUDENTŲ KŪRYBINĖ DRAUGIJA

STUDENTŲ KŪRYBINĖS DRAUGIJOS KONFERENCIJA

„IDĖJŲ FORUMAS 2018“

Konferencijos organizacinis komitetas

Pirmininkas

Algirdas Saulėnas, Kauno kolegijos Menų ir ugdymo fakulteto lektorius

Sekretorė

Nijolė Meškeliienė, Kauno kolegijos Menų ir ugdymo fakulteto lektorė

Nariai

Dr. Vaclovas Makūnas, Kauno kolegijos Mokslo taikomosios veiklos skyriaus vadovas

Dr. Sigita Saulėnienė, Kauno kolegijos Menų ir ugdymo fakulteto docentė

Giedrė Beržinienė, Kauno kolegijos Menų ir ugdymo fakulteto IT specialistė

Autorių kalba neredaguota

Leidinio sudarytoja – Nijolė Meškeliienė, Kauno kolegijos Menų ir ugdymo fakulteto lektorė

Maketavo – Albertas Juodeika, Kauno kolegijos Menų ir ugdymo fakulteto lektorius

Kauno kolegija, 2018

ISSN 2669-0268

TURINYS

MOKSLINIAI STRAIPSNIAI

IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGŲ APLINKOS KŪRIMO YPATUMAI MIŠRAUS AMŽIAUS VAIKŲ GRUPĖJE.....	9
<i>Aušra Galvydytė, vadovė Asta Jakimavičienė</i>	
4-5 METŲ VAIKŲ AGRESIJOS BŪDAI IR JŲ KOREGAVIMO GALIMYBĖS IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE.....	16
<i>Deimantė Ciparytė, vadovas dr. Algimantas Bagdonas</i>	
FILOSOFO JUOZO GIRNIAUS ĮŽVALGŲ SVARBA XXI AMŽIAUS LIETUVAI.....	24
<i>Edvinas Montvilas, vadovė dr. Nijolė Bankauskienė</i>	
PRIEŠMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ KŪRYBIŠKUMO UGDYMAS ŽAIDIM AIS.....	30
<i>Ieva Jankūnaitė, vadovas dr. Algimantas Bagdonas</i>	
5 – 6 METŲ VAIKŲ DĖMESIO LAVINIMAS IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE.....	38
<i>Ieva Žalimaitė, vadovė Nijolė Meškeliene</i>	
PATIRTINIO UGDYMO/ - SI REALIZAVIMO GALIMYBĖS LAUKO DARŽELYJE.....	44
<i>Jūratė Vilkaitė Barcelos, vadovė Asta Jakimavičienė</i>	

KŪRYBINIAI DARBAI

<i>Vasiley Rosen</i>	
„СЪЩНОСТ / ESSENCE“.....	54
<i>Vasiley Rosen</i>	
„XAH / KHAN“.....	54
<i>Anželika Mikalauskaitė</i>	
„ELFĖS“.....	55

<i>Ugnė Valionytė</i>	
„ORO BALIONO INTERPRETACIJA“	56
<i>Ugnė Valionytė</i>	
„PROTO GALIA“	56
<i>Ugnė Valionytė</i>	
„KRENTANTI ŽVAIGŽDĖ“	56
<i>Laura Ruibavičiūtė</i>	
„ŽALIAS PAVYDAS“	57
<i>Laura Ruibavičiūtė</i>	
„VISATA MŪSŲ RANKOSE“	57
<i>Jolita Mockutė</i>	
„DIEVO RYKŠTĖ“	58
<i>Jolita Mockutė</i>	
„PELĖDA“	58
<i>Kamilė Nemčauskaitė</i>	
„PRISILIETIMAS“	59
<i>Kamilė Nemčauskaitė</i>	
„ŽALČIO MOTYVAS BALTŲ DAILĖJE“	59
<i>Aistė Beitnerytė</i>	
„SRAIGIŲ KOMPOZICIJA“	60
<i>Aistė Beitnerytė</i>	
„ŠVELNUMAS“	60
<i>Aistė Beitnerytė</i>	
„PAŽINK LIETUVĄ IŠ PRAEITIES“	60
<i>Aistė Beitnerytė</i>	
„PAŽINK LIETUVĄ IŠ PRAEITIES“	60
<i>Asta Bartusevičiūtė, Kamilė Nemčauskaitė, Aistė Beitnerytė</i>	
„BALTŲ ŽENKLŲ KNYGA“	61
<i>Aistė Beitnerytė</i>	
„KAIME“	62

<i>Aistė Beitnerytė</i>	
„DIENA IR NAKTIS“	62
<i>Aistė Beitnerytė</i>	
„MIRAŽAS“	62
<i>Vilius Pečiulis</i>	
PIEŠINIAI BE PAVADINIMO.....	63
<i>Solveiga Rokaitė</i>	
„INKILAS“	64
<i>Solveiga Rokaitė</i>	
"X"	64
<i>Karolina Šiurnaitė</i>	
„NATIURMORTAS“	65
<i>Povilas Kupčinskas</i>	
„TIGRAS“	66
<i>Povilas Kupčinskas</i>	
„MEDITACIJA“	66
<i>Antra Priede</i>	
„THE DOOR TO...“	67
<i>Antra Priede</i>	
„THE WINDOW TO...“	67
<i>Olga Astratova</i>	
„HOUSE OF MEMORIES“	68-69
<i>Anna Dunkere</i>	
„BALLET“	70-71
<i>Anna Marta Žakaitė</i>	
„BALLET“	72
<i>Anda Šulme</i>	
PHOTO FROM BALLET.....	73
<i>Kristīne Lindberga</i>	
„A VEST WITH A WOVEN DETAIL“	74

<i>Kristīne Lindberga</i>	
„THE GREAT AMBER“	74
<i>Kristīne Lindberga</i>	
„BEAR SLAYER“	74
<i>Maira Čepulė</i>	
“LOOKING FOR HAPPINESS”	75
<i>Maira Čepulė</i>	
“SUMMER FESTIVAL”	76
<i>Maira Čepulė</i>	
“A VIEW FROM LIEPĀJA”	77
<i>Gundega Bethere</i>	
“VEST WITH A WOVEN DETAIL”	78
<i>Jana Vjatkina</i>	
“IMPORTANT PLACES IN LIEPAJA”	79
<i>Jana Vjatkina</i>	
“FREE BIRD”	80
<i>Elza Anna Zagorska</i>	
“A VIEW FROM LIEPĀJA”	81
<i>Giedrė Siaurusaitytė</i>	
„KRAŠTAS, KURĮ IŠ SAVO PROTĖVIŲ PAVELDĖJOM, YRA MŪSŲ“	82
<i>Haroldas Viliauskas</i>	
“VERTYBĖS”	83
<i>Jurgita Miliauskaitė</i>	
“TĖVYNĖS ŽIEDAS”	84
<i>Vilius Pečiulis</i>	
“VALSTYBĖS VIENINGUMAS”	85
<i>Solveiga Rokaitė</i>	
“LIEPSNA”	86
<i>Rita Vinčiūnaitė</i>	
“LIETUVA. TĖVYNĖ. LAISVĖ. MEILĖ.”	87

MOKSLINIAI STRAIPSNIAI

IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGŲ APLINKOS KŪRIMO YPATUMAI MIŠRAUS AMŽIAUS VAIKŲ GRUPĖJE

Aušra Galvydytė, vadovė Asta Jakimavičienė

Kauno kolegija, Menų ir ugdymo fakultetas

Anotacija. Grupės aplinka turi stiprų poveikį kiekvienam vaikui, visiems vaikams kartu bei auklėtojai. Saugi, patraukli, patogi ir gerai suplanuota aplinka padeda vaikams įsitraukti į pedagogės siūlomas veiklas. Aplinka padeda pasiekti išsikeltų tikslų, suteikia galimybę laisvai stebėti vaikus ir bendradarbiauti. Grupės aplinka yra vienas iš svarbiausių ugdymo elementų, kuris tiek vyresnio, tiek jaunesnio amžiaus vaikus turi skatinti tyrinėti, atrasti, sužinoti naujų dalykų. Straipsnyje analizuojami dabarties ugdymui svarbūs klausimai, kaip sukurti aplinką, kurioje ugdomi/-si skirtingo amžiaus vaikai, kokia turi būti aplinka, kad būtų atsižvelgta į kiekvieno vaiko poreikius, polinius, gebėjimus, kokie reikalavimai keliami pedagogui, dirbančiam su mišraus amžiaus ugdytiniais.

Temos aktualumas. Nagrinėjant Lietuvos ir užsienio mokslininkų E. Rause (2014), V. Gmitrova, J. Gmitrov (2004), E. Staerfeldt, R. Mathiasen (1999), A. Juodaitytės (2003) darbus pastebėta, kad apie ikimokyklinio ugdymo įstaigų mišrių grupių sudėtį diskutuojama nedaug. Švedijos mokslininkės E. Lindsrom, E. Lindahl (2011) patvirtinta, kas žinios apie mišraus amžiaus grupių paplitimą įvairiose šalyse, visais laikais, buvo labai menkos. Dažniausiai mokslinėje literatūroje aprašoma ir nagrinėjama grupės, kuriose integruoti turintys specialiųjų ugdymo/-si poreikių ar gabūs vaikai, tačiau apie skirtingo amžiaus vaikų ugdymą/-si vienoje grupėje kalbama rečiau. Apie Lietuvoje esančias mišraus amžiaus grupes daugiausiai rašo autorės A. Galkinienė (2003), A. Petkevičienė (2013), A. Juodaitytė (2003). Vaikas augdamas neišvengiamai susiduria su įvairia aplinka, kuri jam tampa svarbiu informacijos šaltiniu, būtinu jo tobulėjimui, egzistencijai ir gyvenimui. Vaiko atėjimas į darželį yra susijęs su prisitaikymu prie naujo kultūros turinio, naujų situacijų, santykių, įvairių socialinių vaidmenų ugdymosi. Tad, vaikui būtina sukurti ne tik saugią, laisvą aplinką, bet tokią kuri skatintų tyrinėti, bendrauti, ugdyti

kūrybiškumą, nes tokia aplinka gali padaryti didžiulę teigiamą įtaką ir ženkliai paspartinti ugdymo/-si procesą (Kiliunvienė, 2006).

Tyrimo tikslas: atskleisti ikimokyklinio ugdymo įstaigos aplinkos kūrimo ypatumus mišraus amžiaus vaikų grupėje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti ikimokyklinio ugdymo įstaigų mišrių grupių sampratą bei naudojamus ugdymo/-si metodus.
2. Išryškinti mišraus amžiaus grupių aplinkos kūrimo ypatumus ir svarbą.

Tyrimo objektas: ikimokyklinio ugdymo įstaigos aplinkos kūrimo ypatumai mišraus amžiaus vaikų grupėje.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, kurios tikslas atskleisti grupės aplinkos kūrimo ypatumus mišraus amžiaus vaikų grupėje

Straipsnį sudaro viena dalis, kurioje pristatomi ikimokyklinio ugdymo įstaigos aplinkos kūrimo ypatumai mišraus amžiaus vaikų grupėje teoriniai aspektai, pateikiamos išvados, literatūra. Straipsnio apimtis -5 puslapiai.

Mišraus amžiaus vaikų grupės samprata.

Nagrinėjant įvairią mokslinę literatūrą pastebėta, kad nedaug autorių rašo apie mišraus amžiaus vaikų grupių sampratą ar pateikia tikslų ir patvirtintų apibrėžimų. Šiame darbe pateikiamos ir nagrinėjamos tokios sampratos, kurios plačiau apibūdina mišraus amžiaus grupes bei jų ypatumus.

Pasak E. Staerfeldt, R. Mathiasen (1999), integruoti vaikus pagal amžių, reiškia sudaryti įvairaus amžiaus vaikų grupes, lankomas vaikų nuo, pavyzdžiui, trejų iki septynerių metų, kuriose šie įvairaus amžiaus vaikai galėtų užsiimti bendra veikla. Skirtingo amžiaus vaikų integravimą reikėtų suprasti veikiau kaip tam tikrą pamatinę darbo organizavimo formą, mechaniškai nevaržančią kasdienės veiklos.

Integracijos sąvoka įvairūs autoriai apibūdina skirtingai. Kaip antai, A. Galkienė (2003), teigia, kad integracija - tai skirtingų veiklos galimybių ir gebėjimų turinčių asmenų sistemingas susitikimas tikslingai veiklai. J. Laužikas integraciją apibūdina kaip procesą, kuris „suveda ir sujungia atskiras dalis, besiskaidančias jėgas ir palaidai įgyjamus švietimo lobius į struktūringą visybę“ [9,p.279-280]. Šis reiškinys vyksta ieškant įvairių veiksmų bei reiškinų prasmingumo, dėsningumo bei priežastingumo; prasideda ankstyvojoje vaikystėje, o vėliau plečiasi kartu su amžiumi (Miškinienė, Česnavičienė, 2003).

Kalbant apie mišraus amžiaus grupes kartais jos dar įvardijamos kaip heterogeninės, įvairaus amžiaus, vertikalios, šeimyninės ir komplektuojamos iš vaikų tarp kurių yra vienu arba didesnis nei vienu metų amžiaus skirtumas (Katz ir kt. 1990).

A. Juodaitytė (2003) integraciją įvardina, kaip heterogeninę grupę, kurios samprata apibrėžiama kaip vaikų interaktyvus, savaiminis ugdymas/-is savarankiškai konstruojant patirtį. Autorės teigimu,

heterogeninėje grupėje vaikai turi unikalią galimybę mokytis bendruomeninio gyvenimo taisyklių, plėsti tarpusavio susitarimo galimybes bei įgyti socialinės patirties. Turinti tokias sąlygas vaikai gali mokytis vieni iš kitų.

Apibendrinant skirtingų autorių mišraus amžiaus vaikų grupės sampratą galima teigti, kad tokiose grupėse kartu ugdomi nuo trejų iki septynerių metų vaikai.

Ugdymo metodai akcentuojantys darbą mišriomis grupėmis.

Dabarties ikimokyklinio ugdymo įstaigose taikomi įvairūs tradiciniai ar alternatyvūs ugdymo metodai. Ikimokyklinio ugdymo įstaigose dažniausiai naudojami kūrybinis – kompleksinis, „Geros pradžios“, M. Montessori, Lori Malaguzzi ir R. Štainerio (Valdarfo) metodai. Nagrinėjant mišraus amžiaus grupės aplinkos kūrimo temą, artimiausi metodai akcentuojantys mišrias grupes yra „Geros pradžios“, M. Montessori, Lori Malaguzzi (Emilia Reggio) ir Rudolfo Štainerio (Valdorfo). Dirbant šių metodų principais vaikų ugdymas/-si vyksta mišraus amžiaus grupėse. Ugdymo praktikoje tai - drauge ugdomi vaikai, kurių amžius 3-6 metai.

Šiame darbe plačiau gilinamasi į „Geros pradžios“ metodiką, kuria dirba ikimokyklinio ugdymo įstaiga užsakiusi būsimą tyrimą.

P. A. Caughlin., K. A. Hansen (1997) teigia, kad „Gera pradžia“ - unikalus metodas trejų - šešerių metų vaikams ir jų šeimoms, parengtas atsižvelgiant į kiekvieno vaiko reikmes ir gerbiant kultūros tradicijų įvairovę. Metodas (projektas) inicijuotas 1994 metais, šiuo metu jis taikomas 30 pasaulio šalių, tarp jų ir Lietuvoje. „Geros pradžios“ metodika taikoma vaikų ugdymui/-si nuo gimimo iki dešimties metų. Jos esmė - demokratiškas, į vaiką orientuotas ugdymas. Metodas sukurtas

atsižvelgiant į kiekvieno vaiko reikmes ir gerbiant kultūros tradicijų įvairovę, grindžiamas įsitikinamu, kad vaikai geriausiai vystosi tada kai patys renkasi patirties kaupimo būdą.

Mokslinėje literatūroje (Caughlin, Hanse, 1997) pabrėžiama, kad „Geros pradžios“ ugdymo aplinka skirstoma į erdves (vaikams iki 3 metų) ir centrus (vaikams nuo 3 metų). Ikimokyklinio ugdymo įstaigos dirbdamos šiuo metodu, kuria aplinką, kurioje vyrauja keturios erdvės arba dešimt centrų. Grupės erdvės (betvarkės, ramioji, judrioji, vandens ir smėlio) skiriamos vaikams iki 3 metų. Nuo 3 m. iki 6 (7) m. – grupės aplinkoje kuriami centrai, kurių teoriškai turi būti 10: dailės, statybinių, vaidmenų, konstruktavimo, matematikos, gamtos tyrinėjimo, vandens ir smėlio, muzikos, valgio gaminimo ir lauko žaidimų centrais (Szanton., 2001; Caughlin ir kt, 1997). Kiekviename veiklos erdvėje ir centre yra gausybė priemonių, kurias vaikai gali kūrybingai naudoti ir taikyti savaiminėse veiklose. Visomis priemonėmis ugdytiniai turi būti skatinami naudotis savarankiškai (Caughlin ir kt, 1997). Grupėje priemonės išdėstomos pagal jų pavadinimus. Visa grupės patalpa priklauso vaikams ir atspindi jų kultūrą bei pomėgius. (Caughlin, ir kt., 1997). Taip pat priemonės yra skirstomos į „pastovaus“ ir „riboto“ veikimo. Jos yra keičiamos, kai vaikams pabosta ar yra nebeįdomios bei nebetikslingos. (Jakimavičienė, 2016).

„Geros pradžios“ metodikos filosofija pabrėžia, kad vaikai patys renkasi patirties kaupimo būdą (Gražienė, Rimkienė, 2013; Caughlin, Hansen, 1997). Šių autorių teigimu, tam turi būti tinkamai, naudingai įrengta ugdymo patalpa, kuri skatintų vaiką tyrinėti, eksperimentuoti, bandyti, atrasti ir veikti. Darni ugdytojų komanda turėtų puikiai išmanyti vaiko raidos dėsningumus ir atsižvelgti į vaiko interesus, vystytųjų gebėjimus bei skatinti

įgimtą smalsumą. P. A. Caughlin ir kt. (1997) teigia, kad ugdytojų komanda – auklėtojos, tėvai ir auklėtojų padėjėjos formuoja vaikų grupės aplinką ir rūpinasi priemonėmis. Jų tikslas – teisingai parinkti ir pritaikyti uždavinius kiekvienam vaikui ir visai grupei, atsižvelgianti į kiekvieno vaiko interesus ir gebėjimus, skatinti įgimtą vaikų smalsumą ir ugdyti mokymą/-si bendradarbiaujant.

Grupės aplinka ir jos reikšmė.

Vaiko ugdymo ir ugdymosi aplinka – tai ugdymo įstaiga ir joje vykstantis gyvenimas, artimiausia gamtinė ir kultūrinė aplinka, bendruomenės gyvenimas ir joje vykstantys renginiai, t. y. visa tai, kur jis įgyja įvairios patirties (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2011, Lietuvos respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas).

Grupės aplinka turi stiprų poveikį kiekvienam vaikui, visiems vaikams kartu bei auklėtojai. Kaip teigia D. T. Dodge ir kt. (2007), Saugi, patraukli, patogi ir gerai suplanuota aplinka padeda vaikams įsitraukti į pedagogės siūlomas veiklas. Aplinka padeda pasiekti išsikeltų tikslų, suteikia galimybę laisvai stebėti vaikus ir pozityviai bei tinkamai su jais sąveikauti.

Anot A. Landsbergienės., L. Jankauskienės (2011. – 313p.) „aplinka daro įtaką vaikų ir grupėje esančių suaugusiųjų jausmams, pasitikėjimui savimi, santykiams. Nuo aplinkos parengimo labai priklauso ir tai, kaip šioje erdvėje jaučiamasi, kaip sėkmingai siekiama užsibrėžto tikslo. Šiandien ugdomoji aplinka suprantama ne kaip pasyvi erdvė, kurioje pedagogas kalba, aiškina, rodo vaikams, tačiau kaip aplinka orientuota į pedagogą. Pedagogui keliamas uždavinys kartu su vaikais susikurti tokią grupės aplinką, kurioje pripažįstama kiekvieno vaiko teisė būti aktyviu ugdymo proceso dalyviu. Grupė turėtų būti panaši į vaikams skirtą

aktyvios veiklos studiją, tyrimų, problemų sprendimo ieškojimų ir atradimų erdvę, orientuotą į vaiką, t. y. pritaikyta vaikams“.

Kaip teigia D. Kiliuvienė (2006), norint, kad vaikas patirtų atradimo džiaugsmą, jame reikia pažadinti ką nors atrasti, pažinti, norėti sužinoti, o tik paskui nustatyti tarpusavio ryšius ir suvokti visumą.

Grupės aplinka turi stiprių poveikį kiekvienam vaikui bei pedagogui. Į vaiką orientuotoje ugdymo aplinkoje turėtų būti atskirai jauki erdvė, kurioje vaikas pats gali rinktis savo buvimo vietą, žaidimus, draugus, laisvai judėti iš vienos erdvės į kitą, tuo pačiu aplinkoje rasdamas žaislus ir priemones, kurios patraukia jo dėmesį (Monkevičienė, 2003).

Pasak Ž. Mikalauskaitės (2015), aplinką svarbu išdėstyti taip, kad ji vaiką skatintų savarankiškai rinktis veiklą, o priemonės ir įranga ugdytų vaikų smalsumą, norą įsitraukti ir dalyvauti veikloje, kurioje vaikai mokosi per pojūčius, vaikams reikalingos sąlygos tiesiogiai sąveikauti su medžiagomis ir priemonėmis, kurios atitinka vaikų amžių bei raidos lygį. Švietimo aprūpinimo standartuose ikimokyklinio ugdymo priemonės yra suprantamos, kaip tos, kurios padeda plėtoti ikimokyklinio amžiaus vaikų fizines, socialines - emocines, pažintines, kūrybines galias (Švietimo aprūpinimo standartai, 2011). Svarbu nepamiršti, „kad stimuliuojanti aplinka būtų funkcionali bei pritaikyta įvairiai veiklai“ (Bražiūnienė, ir kt., 1998 -236p.).

Nagrinėjant ikimokyklinio ugdymo įstaigos aplinkos reikšmę, svarbu paminėti, kad vaikams ugdomoji aplinka yra tarsi trečias pedagogas. Ugdytiniams aplinka turi būti ne tik primenanti namus, bet ir skatinanti kūrybą ir pažinimą: natūralus apšvietimas, harmoningos spalvos, patogios vietos ir kokybiškos priemonės. Taip pat,

orientuota į vaiką, joje vaikai gali saugiai palikti savo nebaigtą darbą rytojui ar surasti vietą, kuri juos geriausiai nuteiktu darbui. Vaikai turi jaustis laisvi, nebijo patriukšmauti, daryti netvarką, nuolat jauti suaugusių palaikymą, nebijoti daryti klaidų, rizikuoti ir atrasti naujų dalykų (Jakimavičienė, 2017).

Grupių erdvę, kurioje vaikai žaidžia ir miega riboja didelis žaisliniai baldai, lovelės, spintos. Kiekvieną dieną grupėje vaikų yra daug ir tai vaikus vargina. Todėl vaikai neretai mėgsta pasislėpti po stalu, spintelėje ieškodami vietos, kur galėtų žaisti atskirai ar mažomis grupelėmis. Todėl yra labai svarbu grupės aplinka išdėstyti taip, kad kiekvienas vaikas rastų vietą sau, galėtų pailsėti nuo aplinkinių (Bražiūnienė ir kt., 1998). Grupės aplinka yra svarbi kiekvienam vaikui, nes kiekvieną individui, skirtingai veikia. Tad tiek ikimokyklinio, tiek priešmokyklinio amžiaus vaikams ugdymo aplinka yra svarbi ugdymo/-si.

Grupės aplinkos ypatumai, kai joje ugdomi mišraus amžiaus vaikai.

Norint įrengti tinkamą ir pritaikytą grupės aplinką, kurioje ugdomi mišraus amžiaus vaikai svarbu atsižvelgti į erdves, kurios atitiktų įvairaus amžiaus vaikų interesus, taip pat, svarbu atkreipti dėmesį į elektros lizdų, langų, durų, plautuvių ir sandėliukų išdėstymą. Pritaikyti stumdomus baldus, pvz: lentynas, stalus, stendus, žaislinius baldus. Baldai ir įrengimai išdėstomi taip, kad vaikai galėtų nevaržomai ir saugiai judėti. Žaislai ir priemonės logiškai grupuojami, parenkant patvarius, higieniškus, funkcionalius. Užrašai, vaikų darbeliai kabinami vaiko akių lygyje. Priemonės, žaislai ir žaidimai turi atliepti vaikų amžių, atsižvelgiant į mergaičių ir berniukų skaičių, vaikų kultūrą įvairovę. Labai svarbus grupėje esantis inventorių,

kuriuo galėtų lengvai ir pasiekiamai naudotis tiek vyresni, tiek jaunesni ugdytiniai (Dofge ir kt. 2007).

Mišraus amžiaus vaikų grupėje labai svarbu, kad aplinkoje būtų tinkamos ir pritaikytos priemonės skirtingo amžiaus vaikams. Gerai įrengtuose darželiuose dauguma priemonių yra laisvo veikimo, jomis gali naudotis skirtingo amžiaus ir gebėjimų vaikai. Pedagogės turi sekti, kad veiklos centrai ir erdvės būtų aprūpintos įvairiapusiškais priemonėmis. Riboto veikimo priemonės, skirtos atskleisti savaitės, mėnesio temą ar panašiai, turėtų būti keičiamos, kai tik vaikai išmoka gerai jomis žaisti, nebesidomi. Visas priemonės reikia laikyti ugdytiniais prieinamoje vietoje. Stendų, lentynų, kuriose sudėtos žaidimo priemonės, nederėtų perkrauti. Jeigu vaikai pešasi ar nepasidalina vienomis ar kitomis priemonėmis, vertėtų tą erdvę papildyti ir praturtinti priemonėmis (Hansen ir kt. 1997).

Grupės centrai turi būti pritaikyti skirtingo amžiaus vaikų ugdymui(-si), todėl priemonės esančios juose, turi atitikti kiekvieno ugdytinio individualų amžių ir poreikius. Vaikams 3-5 metų priemonės turėtų būti didesnės, lengviau apčiuopiamos, lavinančios smulkiąją motoriką, skatinančios tyrinėti bei susipažinti su pasauliu. 5 – 6/7 metų vaikams priemonės turėtų būti orientuotos į savęs tobulinimą, atradimą, skatinančios pažinti skaičius, raides, gamtines ir buitines medžiagas, domėtis bei būti tos aplinkos kūrėjais.

Išvados

1. Mišraus amžiaus grupė - tai tarsi maža visuomenė, kurioje gali būti įvairaus amžiaus ir įvairių gebėjimų asmenybės. Tai - šeima, kurioje visi skatinimai padėti vieni kitiems, pratinami būti tolerantiškais. Mišraus amžiaus grupės kuriamos dirbant

„Geros pradžios“, M. Montessori, Lori Malaguzzi (Emilia Reggio), Rudolfo Štainerio (Valdorfo) metodų principais.

2. Grupės aplinka yra vienas iš svarbiausių ugdymo elementų, kuris tiek vyresnio, tiek jaunesnio amžiaus vaikus turi skatinti tyrinėti, atrasti, sužinoti naujų dalykų bei leisti būti saugiems ir savarankiškiems. „Geros pradžios“ grupės aplinka skirstoma į veiklos erdves (iki 3m) ir centrus (3 - 6/7m), kuriose turi būti tinkamai ir tikslingai pripildyta priemonių tinkančių skirtingo amžiaus vaikams. Grupės aplinkoje įvairaus amžiaus vaikai turi lengvai rasti ir pasiimti priemonės, kurios skatintų domėtis, tyrinėti, eksperimentuoti, patirti, atrasti ir visapusiškai tobulėti.

Literatūra

1. Bražiūnienė V., Gindienė V., Juknevičiūtė R. ir kt. (1998). *Egmonta Projektas vaikų darželiams. Artyn vaiko 2*. Vilnius: UAB „Polilogas“.
2. Caughlin P. A. ir kt. (1997). *Į vaiką orientuotų grupių kūrimas (3-6m.)*. Knyga auklėtojai. Vilnius.
3. Derscheid L. E. (1997). *Mixed – Age Grouped Preschoolers Moral Behavior ant Understanding. Journal of Research in Childhood Education*. Vol I I. No. 2. Northern Illinois University. [Žiūrėta 2017-11-16]. Prieiga per internetą: <
<http://dx.doi.org/10.1080.02568549709594701>>
4. Dodge D.T., Colger L. J., ir kt. (2007). *Ikimokyklinip amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas*. Vilnius: „Presvika“.
5. Galkienė A. (2003). *Pedagoginė sąveika integruoto ugdymo sąlygomis*. Šaliai: Šiaulių universiteto leidykla.

6. Gmitrova V., Gvitrov J. (2004). *The primacy of child – directed play on cognitive competence in mixed-age environment: possible interpretations. Early Children Development and Care*. Vol. 174(3). Pp. 267-279. Slovak Respublik. [Žiūrėta 2017-12-29]. Prieiga per internetą:
<http://dx.doi.org/10.1080.0300443032000153589>.
7. Hansen A.K., Kaufmann R. K. ir kt. (1997). *Ugdymas ir demokratijos kultūra.- „Lietus“*
8. Jakimavičienė A. (2017). *Žaidimų teorija*. Kaunas: Kauno kolegija.
9. Jovaiša L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
10. Juodaitytė A. (2003). *Vaikystės fenomenas: socialinis – edukacinis aspektas*. Šauliai: Šaulių universiteto leidykla.
11. Katz, G. L., Evangelou, D. ir kt. (1990). *The Case for Mixed-Age Grouping in Early Education. National Association for the Education of Young Children Washington, D.C.*[Interaktyvus], [žiūrėta 2017-12-15], prieiga per internetą:
<<https://eric.ed.gov/?id=ED326302>>
12. Kiliuvienė D. (2006). *Integruotasis ugdymas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
13. Landsbergienė A., Jankauskienė L. (2011). *Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas. Metodinės rekomendacijos*.
14. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2015). *Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos*. Klaipėda.
15. *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, 2011 m. kovo 17 d. Nr. XI – 128.*[Interaktyvus]. (2001).Vilnius. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E2EBE95E7723>
16. *Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti*. (2006). Vilnius.
17. Mikalaukaitė Ž. (2015). *Pedagoginio ir administracinio personalo dalyvavimas organizuojant į vaiką orientuotą ugdymą ikimokyklinėje įstaigoje*. Kaunas. [interaktyvus], [žiūrėta 2017-10-10]. Prieiga per internetą:
<<https://vb.vdu.lt/object/elaba:8745761/8745761.pdf>>
18. Miškinienė M., Česnavičienė J. (2003). *Integruotasis ugdymas švietimo reformos ir J.Laužiko idėjų kontekste*. Pedagogika [interaktyvus], [žiūrėta 2017-10-09] [9, p. 279-280]. prieiga per internetą:<<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedor/get/LTLDB0001:J.04~2003~1367156540665/DS.0.02.0.01.ARTIC>>
19. Monkevičienė O. (2003). *Lietuvos priešmokyklinio ugdymo grupėse taikomos ugdymo technologijos*.Pedagogika, 68, 222 – 227.
20. Rouse E. (2014). *Mixed – age grouping in early children – creating the outdoor learning environment*. Early Children Development and Care. School of Education, Deakin University.Australia. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2017-11-26], Prieiga per internetą:
<<http://dx.doi.org/10.1080/030004430.214.953138>>.
21. Stearfeldt E., Mathiasen C. R. (1999). *Pedagogika ir demokratija ugdomojo darbo eksperimentai Lietuvos vaikų darželiuose*. Vilnius: Aidai.
22. Szanton E.S. (2001). *Į vaiką orientuotas ugdymas nuo gimimo iki trijų metų*. Knyga ugdytojams. Vilnius: Lietus.
23. *Švietimo aprūpinimo standartų įsakymu Nr. V-2368. p.1-2.*[Interaktyvus]. (2011). [žiūrėta: 2014-05-14] Prieiga per internetą:
<http://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/Svieti0mo%20aprup>.
24. Umek L. M., Musek P. (1997). *Play in Mixed – Age and Same – Age Groups. European Early Childhood Education Reseach Journal*. Vol.5, No. 2. University Of Ljubljana, Slovenia.

[Interaktyvus], [Žiūrėta 2017-11-26]. Prieiga per internetą:
<http://dx.doi.org/10.10188.13502939785208071>

25. Žvirblylė B. (2014). *Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdymo organizavimas mišraus amžiaus grupėje*. [Interaktyvus], [žiūrėta 2017-12-03], prieiga per internetą:
<https://vb.vdu.lt/object/elaba:2127740/2127740.pdf>.

4-5 METŲ VAIKŲ AGRESIJOS BŪDAI IR JŲ KOREGAVIMO GALIMYBĖS IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE

Deimantė Ciparytė, vadovas dr. Algimantas Bagdonas

Kauno kolegija, Menų ir ugdymo fakultetas

Anotacija. Straipsnyje pateikiama mokslinės literatūros apžvalga, analizuojanti ikimokyklinio amžiaus vaikų agresijos būdus bei koregavimo galimybes ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Pateikiamos rekomendacijos šeimoms bei ugdytojams, siekiantiems išsiaiškinti agresijos apraiškas bei ieškantiems problemos įveikimo galimybių.

Raktiniai žodžiai: ikimokyklinio amžiaus vaikai, agresijos raiška, bendradarbiavimas.

Temos aktualumas. Ikimokykliniame amžiuje vaikų emocinė raida yra labai svarbus aspektas vaiko vystymosi laikotarpyje. Pasak K. Hille, P. Evanschitzky, A. Bauer (2015), emocija yra kompleksinė subjektyvių ir objektyvių veiksnių interakcijų visuma, ji perduoda neuronais, teikia afektinės patirties, gali lemti elgesį, kuris dažnai būna ekspresyvus, tikslingas ar adaptyvus. Emocinė raida yra glaudžiai susijusi su fantazijos žaidimais ikimokykliniame amžiuje. Pasak R. Žukauskienės (2012), tarp 3-5 m. vaikai susidomi fantazijos žaidimais ir įsivaizduojamais draugais. Tai leidžia vaikui saugiai išbandyti įvairius vaidmenis ir jausmus, subręsti bendravimui su kitais. Vienas ryškesnių pokyčių ikimokyklinio amžiaus vaiko emociniame gyvenime yra tai, kad jis save jau suvokia kaip atskirą asmenį. Tai lemia, kad vaikas pradeda patirti sudėtingesnes emocijas. Prie pagrindinių emocijų paprastai priskiriamas pyktis, liūdesys, baimė. Kaip teigia D. Boyd, H. Bee (2011), ikimokykliniame amžiuje ugdomi ne ką menkesnis emocinio „aš“ elementas - empatija. Empatija sudaro du elementai: kitos asmens emocinės būsenos ar situacijos suvokimas ir gebėjimas įsijausti į tą emocinę būseną. Ikimokykliniame amžiuje empatija turi atvirkštinį ryšį su agresija. Tai reiškia, kad kuo

ikimokyklinukas turės daugiau empatijos tuo mažiau agresyvus jis bus. Empatija turėtų būti ugdoma ikimokykliniame amžiuje, nes tai sumažintų vaikų agresyvumą. Kaip teigia G. Gini, T. Pozzoli, S.Hymel (2014), agresyvų elgesį gali įtakoti kompiuteriniai žaidimai, televizijos laidos. Televizijoje yra atskleidžiamas asocialus elgesys su kuriuo vaikai galbūt dar nėra susipažinę. Vaikai nežino, kaip tinkamai į tai reaguoti, todėl agresyvų elgesį priima tiesiogiai ir jį kopijuoja. Nors internetinė agresija nepareikalauja to pačio lygmens, kaip tradicinė agresija, tačiau vaikams tai negatyvus pavyzdys, nes jie dar nesugeba atskirti blogo ir gero elgesio. Jiems tai tarsi elgesio forma, kuria pavyks gauti tai ko jie nori. „Agresija yra apibrėžiama, kaip elgesys, kuriuo siekiama tyčia pakenkti kitam asmeniui arba sugadinti kokį nors žaislą“ (Boyd, Bee 2011, 329 psl.). 4-5 metų vaikai, visi elgiasi agresyviai, tačiau agresijos forma, dažnumas ir priežastys ikimokykliniame amžiuje kinta. Psichologai išskiria kelias svarbiausias agresyvaus elgesio priežastis: agresija visada lydi nusivylimas, pastiprinimas, vadovavimasis pavyzdžiu arba modeliavimas (Boyd, Bee 2011). Taip pat 4-5 metų vaikai formuoja savo elgesį stebėdami aplinką. Todėl didelį įtaką 4-5 metų vaikų agresyvaus elgesio

apraiškoms turi šeimos sukurti modeliai, skiepijamos vertybės. (Juozulynas ir kt., 2012). Ištyrus vyresnių vaikų elgesį nustatyta, kad tarp trečiųjų ir šeštųjų metų amžiaus vyksta agresyvaus elgesio pakitimai: sumažėja fizinės agresijos apraiškų, o žodinė agresija tęsiasi ir toliau, vienas vaikas siekia sukelti skausmą kitam (Abromaitienė 2012). Šiame amžiaus tarpsnyje yra labai svarbus pedagogo vaidmuo. Jis turi mokėti tinkamai sureaguoti ir sustabdyti vaikų agresiją. Tačiau, kaip teigia S. Herm (2004), pedagogai paprastai skirtingai reaguoja į agresyvaus elgesio apraiškas tarp berniukų ir mergaičių. Toks pedagogų elgesys gali paskatinti 4-5 metų vaikų agresiją. Todėl šiuolaikinėje visuomenėje pastebima, kad 4-5 metų vaikų agresyvumas darželiuose sparčiai auga. Remiantis S. Herm (2004), pedagogams pritrūksta teorinių žinių, kaip reikėtų elgtis su agresyviais vaikais.

Tyrimo problema: pedagogai ir šeimos turi nepakankamai žinių apie 4-5 metų vaikų agresiją ir jos koregavimo galimybes ikimokyklinėje įstaigoje.

Tyrimo objektas: 4-5 metų vaikų agresijos būdai ir jų koregavimo galimybės ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Tyrimo tikslas: nustatyti 4-5 metų vaikų agresijos raiškos būdus ir jų koregavimo galimybes ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti 4-5 metų vaikų agresijos sampratą.

2. Atskleisti 4-5 metų vaikų agresijos koregavimo galimybes.

Tyrimo metodas: mokslinės literatūros analizė, kurios tikslas atskleisti 4-5 metų vaikų agresijos būdus ir jų koregavimo galimybes.

Agresyvaus elgesio priežastys ikimokykliniame amžiuje

Emocinė raida yra glaudžiai susijusi su vaiko socialiniais įgūdžiais. Vaikas turi tinkamai pažinti savo emocijas, sugebėti tinkamai į jas reaguoti. Taip pat 4-5 metų vaikų emocinės raidos vystymasis padeda pradmenys tolimesnei vaiko emocinei raidai. Remiantis moksline literatūra galima teigti, kad šiame amžiaus tarpsnyje formuojasi vaiko gebėjimas spręsti problemas, vaikas susipažįsta su emocijomis kaip pyktis, nusivylimas, empatija. Todėl labai svarbu vaikui atskleisti tinkamus būdus, kaip išspręsti problemas, kad tai neperraugtų į agresijos protrūkius.

Kaip teigia R. Žukauskienė (2012), agresija yra toks elgesys, kuriuo naudojamas fizinis ar žodinis smurtas prieš kitą asmenį. Psichologų nuomone agresija yra tokie veiksmai, kurie sukelia priešišumą tam asmeniui prieš kurį yra nukreipiama agresija. Labai svarbu skirti agresiją, kai ji yra sukeliamą priešiškumo ir kai agresija yra be priešiškumo nukreipta asmens atžvilgiu. Agresija apibūdinama, kaip priešingas elgesys, kuriam būdingas pranašumo demonstravimas ar jėgos panaudojimas kito žmogaus atžvilgiu. Tokiu elgesiu siekiama pakenkti psichologiškai ar fiziškai kitam žmogui. Agresija yra reakcija į konfliktą, frustraciją. Pastaraisiais metais psichologų ir edukologų darbuose agresija aiškinama įvairiai. Pasak R. Juškuvienės, A. Luneckienės, L. Palačionienės, B. Petrilionienės, S. Striungos (2008), agresija tai neatsiejama vaikų gyvenimo dalis. Visi vaikai elgiasi agresyviai. Jokiu būdu ne galima tvirtinti, kad neįgalieji vaikai turi daugiau agresijos, nei kiti. Neįgalūs vaikai daugiau priežasčių pajusti pyktį, žadinantį agresiją, kai būna pravardžiuojami, erzunami ir skriaudžiami. Jei vaikas negali ar nemoka saugiai, pagal taisykles išreikšti savo

agresijos, jis susižavi agresija ir tai tampa pagrindinis vaiko elgesys. Agresijos vaikai semiasi iš veiksmo ir kovinių filmų, vaidybinių ir animacinių. Kuo mažesni vaikai, tuo dažniau konfliktai ir nuomonių skirtumai sprendžiami fiziniais veiksmais. Kaip teigia J. Rumf (2004), didžiausia vaikų agresijos priežastimi tampa vaikų matomas šeimos modelis. Tai ką vaikai išmoka šeimoje, gali būti sutvirtinama ir įtvirtinama už šeimos ribų. Jeigu vaikas auga harmoningoje, taikioje šeimoje, vaikas paruošiamas priimti draugišką, taikingą kitų žmonių elgesį. Jis ir darželyje ieško situacijų, kurioje vyrauja šeimos atmosfera. Tokiu būdu tvirtėja agresyvumo neturinti elgsena. Jeigu vaikas auga šeimoje, kurioje mato agresyvią aplinką, netaikingą elgesį, tokios aplinkos jis ieško ir už šeimos ribų. Tyrimų metu nustatyta, kad vaikų agresyvaus elgesio apraiškos didėja tuomet, kai vaikas su agresyviu elgesiu yra jau susipažinęs šeimoje, kaip su „normaliu“. R. Braslauskienė, I. Jonutyte (2005) išskiria keturias agresyvaus elgesio priežastis: *agresyvumas gali būti pamėgdžiojimas*. Tai gali būti imitacijos rezultatas, kai siekiama veikti savarankiškai, apginti savąjį „aš“, per didelio savimi pasitikėjimo. *Agresyvumas gali būti išraiška siekiant kompensuoti bejėgiškumą*. (psichologinį, emocinį, socialinį). *Agresyvumas gali būti vidinio „aš“ prieštaravimai*. Vaikas gali jausti emocinį diskomfortą ir jį išreikšti agresiją. *Pervargimas*. Vaikas agresyviai gali elgtis todėl, kad yra pervargęs, persitempęs. Priežastys, kodėl vaikai elgiasi agresyviai, yra labai įvairios. A. Erkert (2011) išskiria kelias svarbiausias priežastis: 1. *Nuolatinis nesirūpinimas vaiku, priežiūros stoka*. Šiai grupei priklauso tokie vaikai, kurių rytas prasideda prie televizoriaus ar nešiojamo kompiuterio, daugiausiai laiko praleidžia gatvėse, beveik vieni rūpinasi namais, savo higiena yra

alkani, nes jiems trūksta maisto. Toks tėvų elgesys gali kilti dėl tėvų psichologinių problemų, žalingų įpročių, neplanuoto nėštumo. 2. *Tėvai, kurie negali vaikui pasakyti vienareikšmiškai „ne“*. Tokie tėvai vaikams nesuteikia reikiamos paramos, nuolat juos nuvilia, nepripažindami ir neįvertindami jų gebėjimų. 3. *Vaikai per mažai laiko praleidžia gryname ore*. Vaikai, kurie gyvena mieste, neturi galimybes žaisti lauke, todėl ima reikalauti naujausių įrenginių, kurie pakeistų šią veiklą. Vaikas savo vidinę tuštumą užpildo naujais žaislais ir agresyvumu jų negaudamas.

Vaiko agresyvaus elgesio apraiškos ikimokykliniame amžiuje

Kaip teigia R. Braslauskienė ir L. Jonutyte (2005), vaiko agresijos apraiškas veikia socialiniai ir biologiniai veiksniai: *biologiniai veiksniai*: genetiniai - paveldimumas iš dvynių seserų ar brolių, tėvų; nerviniai procesai-žmonių smegenyse yra sritys, kuriuos dirginant yra sukliamas agresyvus elgesys; biocheminiai - hormonai ir kitos medžiagos esančios kraujyje gali arba slopinti arba skatinti agresyvų elgesį. *Socialiniai veiksniai*: nemalonūs įvykiai- tyrimai įrodo, kad vaikai patyrę nelaimingus gyvenimo įvykius, yra nelaimingi ir elgiasi agresyviau už kitus; netinkamas elgesys su vaiku šeimoje- kai prieš vaiką yra vartojama fizinė, psichologinė ar seksualinė prievarta, televizijos žiūrėjimas ir agresiją keliančios situacijos šeimoje, vaikų psichologiniai rizikos veiksniai. V. Černius (2006) teigimu, yra keletas veiksnių, kaip reikia atpažinti agresyvų vaiką: 1. Nesutinka su auklėtojos ar grupės nutarimais. 2. Priekabus, greitai supyksta, dažnai mušasi. 3. Pagiežingas, nepaklusnus, erzina kitus. 4. Trukdo kitų vaikų darbą. 5. Kiti vaikai vengia agresyvaus vaiko. 6. Dažnai vagia. 7. Dažnai meluoja. 8. Kartais naikina jį supančius daiktus. Cituodama J. Litvinienės tyrimus, I. Leliūgienė

(2002) teigia, kad vaikų agresyvus elgesys daugiausiai priklauso nuo socializacijos proceso. Socializacija - tai procesas, kurio metu vaikai išmoksta tam tikros kultūros, požiūrio į gyvenimą, vertybių, elgesio būdų. Šis procesas vyksta visą gyvenimą. Daugiausia įtakos socializacijos formavimuisi turi šeima, mokykla, žiniasklaida, draugai. Reikšmingiausias vaiko agresyvaus elgesio apraiškoms faktorius yra šeima. Tai pirmoji socialinė institucija, kuri perteikia tinkamus arba netinkamus elgesio modelius. Nė vienas gimęs vaikas negali žinoti ką reiškia agresyvus ar neagresyvus elgesys. Šeima yra pirmasis institutas, galintis paskatinti agresyvaus elgesio užuomazgas. Cituodama T. L. Hylandą ir J. Davis, D. Nasvytienė (2005) teigia, kad egzistuoja reaktyvi ir proaktyvi agresijos išraiškos. Jos teigimu agresijos išraiška gali būti impulsyvus, nenuspėjamas, spontaniškas vaiko elgesys, kai yra nutraukiama jo norima veikla. Taip pat egzistuoja ir antras tipas, kurį D. Nasvytienė (2005) suskirstė į penkis lygmenis: *Neklusnumas ar bauginimas*. Tai pasireiškia labai įvairiai vaikas gali atsisakyti atlikti tai, ko prašo tėvai ar auklėtoja, pradėti verkti, kai negauna to ko nori. Taip pat tai gali pasireikšti, kai agresyvus vaikas siekia įbauginti ar gąsdina savo bendraamžį. *Daiktų žalojimas, gadinimas, pasisavinimas*. Vaikai negirdi auklėtojos pastabų, gadina daiktus, pasisavina kitų vaikų daiktus, neatiduoda jų arba sulaužo. *Gyvūnelių kankinimas*. Vaikai namuose skriaudžia savo augintinius arba muša, mėto pliušinius žaislus. *Fizinis kitų vaikų ar savęs žalojimas*. Vaikai muša, kumščiuoja savo bendraamžius, mėto į juos daiktus, spjaudosi, kandžiojasi arba kanda patys sau, žaloja save. *Kraštutinės agresijos, autoagresijos išraiška*. Išrinkta agresijos priepuoliai, jie žaloja save, aplinkinius, gali pasireikšti traukuliais.

Apibendrinus galima teigti, kad agresyvaus elgesio apraiškos yra labai įvairios. Tačiau labiausiai reikėtų atkreipti dėmesį į vaiko agresyvių elgesį, jo sukeliamas priežastis ir to laiko emocija. Kaip teigia daugelis literatūros šaltinių, yra keletas agresyvių elgesių išraiškų, kurios turi ne tik skirtingus tikslus, bet ir priežastis. Todėl šiame amžiuje labai svarbu ne tik pastebėti agresyvumą, bet ir pažinti agresyvaus elgesio išraiškų skirtumus ir formas.

Vaikų agresyvaus elgesio būdai ikimokykliniame amžiuje

4-5 metų vaikų agresijos būdai gali būti labai skirtingi. Pasak A. Tiefenbacher (2012), yra keli agresijos būdai ir teorijos, kuriuos pasirenka tokio amžiaus vaikai: *Nusivylimo-agresijos teorija*. Pagal šią teoriją vaiko agresyvių elgesį visada lydi nusivylimas. Todėl vaikui agresija yra tarsi išsikrovimas. Vaikas agresyviai gali reaguoti ir į menkiausias smulkmenas (prie mašinos neišėjo prikabinti priekabos ar nepavyko sukljuoti lapo iš pirmo karto). *Instinkto teorija*. Pagal Freudio instinkto teoriją agresija yra įgimta. Todėl vaikas nuo pat gimimo elgiasi agresyviai ir tai yra lydima visą gyvenimą. *Suvaldinti agresijos priepuoliai*. Kartais vaikai suvaldina agresijos priepuolį todėl, kad jie nori pabūti dėmesio centre. Tokiu būdu į juos yra atkreipiamas dėmesys, visi esantys aplink stengiasi nuraminti vaiką. *Taktiniai agresijos priepuoliai*. Vaikai pastebi, kad panaudoję agresiją, gauna tai ko nori labai greitai. Todėl vaikai provokuoja savo agresiją tam, kad gautų tai ko jiems tuo metu reikia.

Bendraujant su agresyviais vaikais, galima pastebėti, kad jie nėra vienodi. Taip yra todėl, kad 4-5 metų vaikų agresyvus elgesys turi 2 formas. Pirmoji agresyvaus elgesio forma yra *reaktyvi agresija*- tai impulsyvus vaiko elgesys, kuris išskyla

tam tikrose situacijose, kurios kelia pykčio, nepasitenkinimo jausmą. Reaktyvi agresija yra siejama su pykčiu, kuris skirstomas į 3 pakopas: *staigus pyktis* - tai žaibiška reakcija į dirgiklį, nors ir į labai smulkų. Vaikas suvokia, kad toks elgesys yra nepriimtinas. *Sukauptas pyktis*- Vaikas kaupia savo pyktį viduje visą dieną, tačiau galų gale vaikas nebeiškenčia ir net menkiausia smulkmena išprovokuoja vaiko agresiją. *Gilus pyktis*-tai užslėptas pyktis apie kurį vaikas net nenučiuoja. Tai po sunkių išgyvenimų išprovokuotas pyktis. Tokiais atvejais vaikas yra emociškai palaužiamas ir agresija gali pasireikšti bet koku atveju. 4-5 metų vaikų agresija gali būti labai skirtinga. Tai priklauso nuo vaiko emocinės būsenos, jo pasitikėjimo savimi, socialinės padėties. Agresyvaus elgesio būda yra išskiriami trys: 1. *Pasyvus agresyvus elgesys*. Labai pasyviai vaikas reaguodamas į suaugusiųjų prašymus, nemokantis išreikšti savo pykčio kitaip, todėl pradeda elgtis agresyviai. Tai toks agresyvaus elgesio būdas, kada vaikas bijo parodyti, kaip jis jaučiasi iš tiesų. 2. *Staigus pyktis*. Tai toks elgesys, kai vaikas viskam nori vadovauti, vaikas vadovaujasi savo emocijos ir negeba jų valdyti. 3. *Slaptas pyktis*. Tai toks elgesys, kai vaiko emocijos yra paslėptos už jo agresyvumo. Vaikas vadovaujasi pykčiu, pagieža, dirglumu (Reid, 2010). Agresija yra natūralus, įgimtas instinktas. Tačiau nebūtinai agresija turi būti destruktivi. Visiškai normalu, kad vaikas stengiasi ginti savo daiktus, žaislus, tačiau labai svarbu koku būdu jis tai daro. Dažniausiai agresyvus elgesys yra skirstomas į du būdus: *aktyvi ir iniciatyvi agresija*. Tai aktyvus instinktas, kovoti už savo vietą, žaislą ar daiktą. Vaikai pripratę namuose nieko nesidalinti, gauti tai ko nori, todėl būnant didesnėje vaikų grupėje, jiems sunku suvokti, kodėl jie čia turi elgtis kitaip. Todėl vaikai dažnai imasi agresyvaus elgesio, kurio yra išmokę, jau nuo

gimimo. *Pasyvioji agresija*. Tai gynybinė agresiją, kurios metu vaikai vadovaujasi savo emocijomis. Vaikų elgesys gali būti nenuspėjamas ir netikėtas (Molcho, 2006).

Agresyvaus elgesio koregavimo galimybės ikimokykliniame amžiuje

Pasak Erkert (2011), jausmai, kurie yra sukeliama vaikui įniršus yra visiškai suprantami, tačiau visų pirma norint vaikui paaiškinti vaikui agresyvaus elgesio esmę ir pasekmes reikia patiemis suprasti ką mums reiškia agresyvus elgesys. Autorė pateikia kelias agresyvaus elgesio koregavimo galimybes: 1. *Isikišti ir nustatyti aiškias elgesio ribas*. Prie vaiko turėtume prieiti kuo ramiau ir paaiškinti jam, kodėl tai įvyko, kokios priežastys sukėlė tokias emocijas. 2. *Sukurti tokią pokalbio atmosferą, kuri praskaidrintų susidariusią situaciją*. Patariam labai noriai išklaudyti vaikus, jų jausmus ir pojūčius, pasistengti juos įvardinti. 3. *Su vaikais patariama kalbėti taip, kad jie nesijaustų nei puolami, nei įvaryti į kampą*. Tokiu būdu jiems yra suteikiamos galimybės kalbėti apie savo jausmus, pyktį, problemas. 4. *Radus kompromisą, po kiek laiko grįžti po to paties pokalbio, jį pakeisti ir papildyti*. Nesvarbu kokį sprendimą priėmėme, turime leisti vaikams suprasti, kad jais pasitikime, juos girti už mažą ar trumpalaikį elgesio pokytį, kuris prisideda prie socialinio elgesio pagerėjimo.

Vienas iš agresijos koregavimo būdų yra įvairios užduotys, kurios padeda vaikams pažinti savo emocijas, susipažinti su agresija ir jos valdymo būdais, padėti vaikams valdyti savo agresiją: 1. *Pasakojimas vaikams*. Siūloma naudojant įvairias figūreles, pirštukines lėles, suvaidinti pasakojimą, kuriame personažai naudoja agresiją. Po pasakojimą vaikams užduoti keletą klausimų pvz.: ar kiškis ir lapė susipyko? Kas sukėlė konfliktą? Kaip derėtų jį

spręsti? Ar personažai pasirinko tinkamą būdą?). 2. *Vaikas turi žinoti tinkamus ir netinkamus emocijos valdymo būdus.* Su vaikais reikėtų aptarti įvairias suvaidintas situacijas. Kaip derėjo elgtis, o kaip personažas pasielgė. Svarbiausia neskubėti sufleruoti vaikas atsakymų į klausimus. 3. *Vaikas turi žinoti būdus, kaip nusiraminti.* Reikia paaiškinti vaikui, kad jei jis susipyko su draugu vietoje agresijos, geriau vaikas eitų į veiklos kampelį sudėlioti dėlionę, pavartyti knygą, kai nurims ateitų pasikalbėti su draugu (Therriault, 2007). Pasak Tiefenbacher (2012), kai kuriems vaikas agresija reikalinga tam, kad vaikas sugebėtų išreikšti susikaupusias emocijas. Norint suvaldyti agresyvumą yra labai svarbu žinoti keletą pagrindinių taisyklių: *Mokėti kalbėti su vaiku apie jo emocijas.* Paaiškinti vaikui, kad mes kiekvienas susiduriame su blogomis emocijomis, kad esant tokiai situacijoje mums reikia kalbėtis ir išklausti vienas kitą. *Savo agresija vaikas gali nupiešti.* Kai vaikas yra labai supykęs pasiūlyti jam nupiešti savo pyktį, būtina paklausti vaiko, ką jis nupiešė. *Kai vaikas imasi agresyvių priemonių, leisti vaikui agresiją išreikšti ant pagalvės ar žvėrelio dėžutėje.* Rekomenduojama, kad kiekvienas vaikas turėtų dėžutę, kurioje laikytų sugalvotą pikta gyvūnelį, kuriam galėtų atiduoti savo agresiją ir ją uždaryti dėžutėje. *Kartu su vaikais pasigaminti pirštinių lėlytę.* Kartu su vaikais iš tam tikrų priemonių pasigaminti lėlytes. Kartu su jomis vaidinti įvairias agresijos situacijas ir kartu diskutuoti, kaip reikia elgtis iškilus tokiai problemai arba kai vaikas yra agresyvus jis gali pažaisti su savo agresijos lėlyte, paklausti jos patarimo. Pasak Johnson (2006), vaikų agresyvaus elgesio vienas iš elgesio koregavimo būdu, gali būti teatras, dramos veiklos. Jų metu 4-5 metų vaikai puikiai išnaudoja savo emocijos perteklių ir taip pat ši veikla juos nuramina, todėl

vaikai susivaldo nuo agresyvaus elgesio išraiškų. Tyrimais įrodyta, kad vaikai, kurie 4-5 metų pradėjo lankyti teatro užsiėmimus grupėje tapo draugiškesni kitiems vaikams ir ramesni. Autorė pateikia keleta būdų, kurie svarbūs planuojant dramos veiklas, norint įveikti vaikų agresyvumą: sudarykite sąlygas vaikams kurti scenarijų, kuriame vaikai galėtų kalbėti apie agresiją, ją išreikšti. Duokite vaikams erdvės, kurios metu galėsite iš šalies pastebėti vaikų elgesį, kaip jie suvokia agresijos apraiškas, kaip viskas atrodo jų akimis. Žaiskite įvairius meninius žaidimus, kuriuose kiekvienas vaikas būtų išklaustas, sulaukęs savo eilės. Labai svarbu aptarti visus scenarijus, kuriuose pastebima agresij, kaip ją reiktų spręsti tinkamai.

Vaiko agresija yra glaudžiai susijusi su vaiko emocijomis. 4-5 metų vaikų emocijinėje raidoje yra svarbūs 3 aspektai: socialiniai įgūdžiai, kuriuos formuoja pirmoji vaiko institucija - šeima, empatija, kuri leidžia vaikui suprasti kito žmogaus emocijas ir kodėl jos atsirado ir vaiko gebėjimas atpažinti emocijas. Vaikas turi suprasti, mokėti skirti emocijas, kad galėtų tinkamai išreikšti savo pyktį ir agresiją. Agresija - tai toks negatyvus elgesys, kuriuo siekiama psichologiškai, fiziškai ar emociškai pakenkti kitam žmogui. Taip pat toks elgesys turėtų būti nagrinėjamas, kaip elgesio modelis, siekiant jį padaryti adekvatų ir tinkama mūsų visuomenėje. Vaikų agresyvaus elgesio priežasčių galima aptikti labai daug. Tačiau daugelis autorių pagrindines agresyvaus elgesio priežastys iškelia: informacinių technologijų įtaką vaikams, neadekvataus elgesio šeimoje pavyzdžius ir psichologinį ar fizinį smurtą patiriantys vaikai. Agresija tai fizinis, psichologinis smurtas prieš kitą žmogų, siekiant naudos sau. Agresyvaus elgesio būdų yra labai įvairių. Tačiau pagrindiniai agresyvaus elgesio būdai yra išskiriami instinktyvi agresija, pasyvi agresija ir fizinė

agresija. Remiantis mokslinė literatūra galima teigti, kad pastebėjus šiuos agresijos būdus, reikia imtis agresijos koregavimo galimybių, nes tai gali perraugti į rimtesnes psichologines problemas. Labiausiai reikėtų atkreipti dėmesį į vaiko agresyvių elgesį, jo sukeliamas priežastis ir to laiko emocija. Yra keletas agresyvių elgesių išraiškų, kurios turi ne tik skirtingus tikslus, bet ir priežastis. Šiame amžiuje labai svarbu ne tik pastebėti agresyvumą, bet ir pažinti agresyvaus elgesio išraiškų skirtumus ir formas.

Išvados

1. Agresija - elgesys, kuriam būdingas pranašumo demonstravimas ar jėgos panaudojimas kito žmogaus atžvilgiu. Tokiu elgesiu siekiama pakenkti psichologiškai ar fiziškai kitam žmogui. Agresija yra reakcija į konfliktą, frustraciją. Vertinant agresiją, skiriami svarbūs trys elementai: ar noras padaryti žalą yra sąmoningas; aktyvių ir pasyvių priemonių panaudojimas, siekiant panaudoti agresyvių elgesį; kitam žmogui padaryta žala (psichologinė ar fizinė).
2. Norint atpažinti vaiko agresijos būdus reikia suvokti, ar vaikas naudoja agresiją planuotai, ar jo agresija yra impulsyvi. Svarbu suvokti, ar agresija yra pasyvi, ar agresija yra slapta. Egzistuoja instrumentinė agresija, kai vaikas siekia naudoti sau ir agresija nukreipta į kitą asmenį, kai vaikas naudoja agresiją prieš kitą vaiką be jokios priežasties. Geriausios galimybės suvaldyti vaiko agresiją yra meninė veikla, jos metu vaikas sugeba atsipalaiduoti, suvokti savo emocijas. Naudingi žaidimai, kurių metu vaikai gali išsakyti savo nuomonę,

papasakoti kas juos slegia ir tokie žaidimai, kurių metu vaikai gali išreikšti savo agresiją.

Literatūra

1. Abromaitienė L. (2012) *Delikventinio elgesio pedagogika*. Kaunas: Technologija.
2. Bauer A., Evanschitzky P., Hille K. (2015) *3 – 6 metų vaiko raida: psichologijos pagrindai ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdytojams*. Vilnius: Tyto alba.
3. Braslauskienė R., Jonutytė L. (2005) *Vaikų agresyvaus elgesio prevencija ugdymo institucijose*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
4. Bražienė, N., Bružienė V., Mockienė D. (2008). Agresija kaip specifinė vaiko elgesio forma: teorinis aspektas. *Jaunųjų mokslininkų darbai*.
5. Černius V. (2006). *Žmogaus vystymosi kelias: nuo vaikystės iki brandos*. Kaunas: Pasaulio lietuvių centras.
6. Erkert A. (2011). *Žaidimai agresijai įveikti*. Vilnius: Presvika.
7. Herm S. (2004) *Sunkūs vaikai. Praktiniai patarimai auklėtojams ir tėvams*. Vilnius: Alma littera.
8. Johnson C. (2006). Helping Children to Manage Emotions Which Trigger Aggressive Acts: An Approach Through Drama in School. *Early child development and care*. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-11-05] Prieiga internete: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0300443011660109?journalCode=gecd20>
9. Juozulynas A., Jurgelėnas A., Narkauskaitė L., Venalis A. (2012) *Vaikų agresyvaus elgesio priežastys. Visuomenės sveikata*.
10. Kairienė B. (2013). *Agresyvaus tėvų elgesio su vaikais prevencijos prielaidos*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
11. Legkauskas V. (2013). *Vaiko ir paauglio psichologija*. Vilnius: Vaga.

12. Leliūgienė, I. (2002). *Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas*. Kaunas: Technologija.
13. Monkevičienė O., Banevičiūtė B., Bujanauskienė V. ir kt. (2014). Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. *Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas*.
14. Monkevičienė, O., Banevičiūtė B., Bujanauskienė V. ir kt. (2015). Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. *Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos*.
15. Žukauskienė R. (2012). *Raidos psichologija: integruotas požiūris*. Vilnius: Margi raštai.

FILOSOFO JUOZO GIRNIAUS IŽVALGŲ SVARBA XXI AMŽIAUS LIETUVAI

Edvinas Montvilas, vadovė dr. Nijolė Bankauskienė
Kauno kolegija, Menų ir ugdymo fakultetas

Anotacija. Straipsnyje, remiantis mokslinės literatūros analize, aptariami filosofo enciklopedisto, visuomenininko, redaktoriaus, literatūrologo Juozo Girniaus biografijos etapai, kai kurios filosofinės įžvalgos, reflektuojamas kai kurių filosofo teiginių aktualumas XXI a. Lietuvai.

Įvadas

Filosofų darbai visada yra aktualūs ne tik jiems gyviems esant, analizuojant įvairias gyvenimo situacijas, ieškant atsakymo į žmogaus būties slėpinius, bet ir nagrinėjant jų palikimą, žvelgiant į naujesnius amžius, lyginant praetis ir dabatis pozicijas.

Toks yra ir filosofo, enciklopedisto, visuomenininko, redaktoriaus, literatūrologo Juozo Girniaus unikalus mirties palikimas (išleisti 6 Raštų tomai). Svarbiausi jo darbai: „Lietuviškojo charakterio problema“ (1947), „Tautiniai mūsų uždaviniai tremtyje“ (1947), „Laisvė ir Būtis“ (1953), „Tauta ir tautinė ištikimybė“ (1961), „Žmogus be Dievo“ (1964), „Idealas ir laikas“ (1966).

Darbo tikslas - atskleisti filosofo Juozo Girniaus idėjų svarbą XXIa. Lietuvos visuomenei.

Darbo uždaviniai:

1. apibūdinti Juozo Girniaus biografijos etapus;
2. aptarti kai kurias Juozo Girniaus filosofines įžvalgas;
3. reflektuoti kai kurių filosofo teiginių aktualumą XXIa. Lietuvai.

Rengiant straipsnį buvo taikyti šie tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, refleksija. Straipsnį sudaro trys skyriai, refleksija, išvados.

Juozo Girniaus biografijos etapai

Būsimojo filosofo mokykliniai ir studijų metai

Juozas Girnius – vienas žymiausių ir labiausiai Lietuvos filosofijai nusipelnusių filosofų gimė Sudeikiuose prieš 103 metus, 1915 metais gegužės 23 dieną. Vaikystėje J. Girnius, lyginant su jo bendraamžiais, pasižymėjo imlumu ir išmintingumu. Būdamas vienuolikos metų, J. Girnius baigė pradžios mokyklą Sudeikiuose. Prižiūrėdamas jaunesnius brolius (Povilą, Antaną, Kazimierą) ir seserį Veroniką, savarankiškai pasiruošė ir išlaikė egzaminus į Utenos „Saulės“ gimnazijos trečiąją klasę.

1928 m. pradėjo lankyti Utenos gimnaziją. Gimnazijoje tuo metu veikusi ateitininkų draugija savo ideologija sužavėjo Juozą Girnių. Šios draugijos narystė ir nulėmė būsimo filosofo pasaulėžiūrą. „Saulės“ gimnaziją Juozas Girnius baigė 1932m., turėdamas 17 metų.

Filosofo kelią, J. Girnius pasirinko 1932m., įstojęs į Vytauto Didžiojo Universitetą, teologijos-filosofijos katedrą. Filosofiją jis pasirinko kaip pagrindinį studijų dalyką. Studijų metu jis tęsė ir veiklą, pradėtą mokykloje, – dalyvavo Lietuvių darbo jaunimo sąjungos ir ateitininkų veikloje. Jis buvo VDU studentų ateitininkų sąjungos sekretoriumi. J. Girnius sėkmingai apsigynęs diplominį darbą pavadinimu „Martyno Heidegerio

egzistencialistinė filosofija“, 1936m. baigė Vytauto Didžiojo Universitetą (toliau VDU).

Po studijų baigimo gavo stipendiją ir dar porą metų (1936-1938) pratęsė studijas Vokietijos Freiburgo, kuriame klausėsi jo mėgiamo Heidegerio paskaitų, Prancūzijos Sorbonos bei Belgijos Louvaino universitetuose.

Kūrybiniai darbai Nepriklausomoje Lietuvoje

J. Girnius, grįžęs į Lietuvą ir atlikęs privalomąją karinę tarnybą (1939-05-04 – 1940-08-01), pradėjo rašyti visuomenės ir akademinio gyvenimo mėnesiniam žurnalui „Židinys“ literatūros bei kultūros temomis. Kiek vėliau įsidarbino VDU Technikos fakulteto bibliotekininku bei mokytoju Kauno aklųjų institute. 1941m. pradėjo dėstyti filosofiją VDU filosofijos fakultete. Pagrindiniai dėtomieji dalykai buvo filosofija, bendroji mokslinio darbo metodika bei psichologija, tačiau jis taip pat vedavo ir neformalias paskaitas savo namuose. Jose kalbėdavo apie Heidegerio, Jasperso, Nietzsche egzistencialistinę filosofiją. Įvesdinęs krikščionišką egzistencialistinę filosofiją į lietuvių intelektualų pasaulį, J. Girnius dalinai nulemė naujos poetinės kartos formavimąsi.

Filosofas nenutraukė bendradarbiavimo su „Židiniu“. Žurnale „Logos“ buvo išspausdinta dalis Girniaus diplominio darbo apie M. Heidegerio filosofiją, o „Egzistencialistinė filosofija ir ateities filosofavimo rūpesčiai“ buvo paskelbta Lietuvos katalikų mokslo akademijos suvažiavimo darbuose. J. Girnius tuo metu parašė svarbių literatūrologijos ir estetikos darbų.

Veikla emigracijoje

Artėjant 2-ajai rusų okupacijai, J. Girnius 1944m. spalį kartu su žmona Onute Pečkauskaite buvo privestas bėgti į Vakarų. Tai nesustabdė filosofo, ir jis toliau dėstė savo idėjas Nuertingeno ir Schwaebisch Gmuendo lietuvių gimnazijose, taip

pat bendradarbiavo lietuviškoje spaudoje, o 1946 metais įsitraukė į žurnalo „Aidai“ vystymą. Jame paskelbė keletą straipsnių estetikos ir literatūrologijos klausimais. Kaip ir daugelis to meto intelektualų bei šviesuolių, filosofas J. Girnius aktyviai skatino lietuvių. Jis vienas iš pirmųjų pradėjo ryškiai kelti tremties problemą. 1947m. „Tėviškės garsuose“ jis išpopuliarino straipsnį „Tautiniai mūsų uždaviniai tremtyje“.

Vokietijoje 1945m. rugsėjo 23d. gimė pirmasis Onutės Pečkauskaitės ir Juozo Girniaus sūnus – Ramūnas Juozas. 1946m. lapkričio 26d. gimė ir antrasis sūnus – Kęstutis Kazimieras.

Šeima 1949 metais persikėlė į JAV. Čia gimė jų trečiasis sūnus 1949m. gruodžio 23d Saulius Antanas. Po dvejų metų Monrealio universitete darbu „K. Jasperso egzistencialistinė metafizika“ filosofas apsigynė filosofijos daktaro laipsnį. Jis taip pat tapo „žemininkų“ judėjimo pradininku. 1951 metais antologijai „Žemė“ parašė įvadą, padėdamas kertinį akmenį naujos intelektualios literatūrinės sąjungos formavimuisi. Po šio įvado parašymo Juozas Girnius tapo „žemininkų“ dvasiniu vadu ir pradėjo su jais leisti aukšto intelektualinio lygio žurnalą „Literatūros lankai“.

1953 m. disertacinio daktaro laipsnio santrauka buvo išleista atskira knyga „Laisvė ir buitis“. Vienas svarbiausių Girniaus pasiekimų – „Lietuvių Enciklopedijos“ išleidimas bei redagavimas 1953-1969 metais.

Vėlesniuose savo darbuose J. Girnius atvėrė galimybę Lietuvos katalikams atlaidžiau žvelgti į liberalizmą, bet nenutraukė ir savo lietuvių skatinimo. Filosofas rašė ir politiniais, kultūriniais, meno, literatūros klausimais, aptardavo rašančius užsienio ir Lietuvos filosofus.

„Žmogus be Dievo“ yra laikomas vienas reikšmingiausių Girniaus darbų. Kiek vėliau

filosofas dėl sunkios ligos buvo priverstas atsisakyti „Aidų“ redaktoriaus vietos.

Kaip ir prieš tai minėta, Girnius veikė ne tik egzistencialistinės filosofijos srityje. Jis stiprų pėdsaką paliko ir politinėje veikloje: buvo lietuvių fronto bičiulių ideologas, JAV lietuvių bendruomenės narys, anktvyvus dalyvis daugelyje simpoziumų, kongresų, suvažiavimų, skaitė paskaitas JAV ir Kanados lietuvių bendruomenėse.

Ateitininkų sendraugių sąjungos S. Šalkauskio kūrybinė premija Girniui buvo paskirta 1968 metais, 1972m. – Ohajo LGD premija, 1975m. – Lietuvos katalikų mokslo akademijos premija, o 1984m. JAV lietuvių bendrijos premija.

Deja, 1994 metų rugsėjo 13 dieną, būdamas 79 metų, Lietuvos filosofas Juozas Girnius paliko mūsų pasaulį. Po metų jo palaikai buvo pargabenti iš Bostono ir palaidoti jo gimtinėje - Sudeikiuose.

Kai kurios Juozo Girniaus filosofinės išvalgos

J. Girnius ypatingą dėmesį skyrė žmogaus problemikai. Teigė, kad vienintelis filosofinių rūpesčių centras yra pats žmogus, nes visos problemos veda į žmogų. Visi pagrindiniai filosofo darbai nagrinėja žmogaus atsaką į gyvenimo ir laiko iššūkius.

Juozas Girnius pirmasis iš Lietuvos filosofų, kuris plačiai aptarė ir kirtiškai pažvelgė į Karlo Jasperso ir Martino Heidegerio egzistencialistines teorijas. Juozas Girnius aptardamas šių filosofų darbais, nagrinėjo autentiškumo siekį, laisvės, kaltės sąvokas, nagrinėjo žmogaus bei būties santykį.

Tautiškumas, jo skatinimas ir aukštinimas, tautinė ištikimybė bei tautos tobulėjimas – dažnos temos Juozo Girniaus filosofiniuose darbuose. Net išvykęs gyventi į Jungtines Amerikos Valstijas, jis nė kiek neatitrūko nuo lietuviškosios kultūros. Jis samprotavo apie laisvą tautą valstybėje. „Be savos valstybės tauta negali būti laisva. Valstybė yra ta

organizacija, kuri įgalina tautą laisvai gyventi ir laisvai kurti tautinę kultūrą,“ - teigė J. Girnius (1961, p. 27).

Juozas Girnius savo darbuose svarstė, ar valstybė iškreipia tautiškumą bei jo sampratą. Jis bandė rasti teisingą sąryšį tarp tautos ir valstybės. Neteisinga vaizduotis, jog savo žemesne dalimi žmogus priklausytų tautai, o aukštesne — valstybei. (1961).

Juozas Girnius, aptardamas valstybės ir tautos santykį, teigė, jog tauta, nors ir būdama prigrimtinė bendruomenė, o ne racionaliai sukurta organizacija, yra pilna žmoniška bendruomenė, siejama ne aklų instinktų, o dvasinių ir moralinių ryšių.

Pasak filosofo, valstybė yra ta organizacija, kuriuoje galima laisvai kurti tautą. Valstybė, tai it tautos seifas. Jo teigimu, tos tautos, kurios nesusikūrė valstybės, sunyko. Tautos išlaikymui svarbu ryškiai pateikti savo kultūros raišką. Juozo Girniaus teiginys „tautos laisvė — jos valstybinė nepriklausomybė“ gali iš šono pasirodyti kiek ideologinis, tačiau filosofas visad tikėjo, jog tautos turi būti laisvos ir nepriklausomos. Deja, XXa. viduryje išsilaisvinimas buvo sunkiai prieinamas rezultatas. Jis pabrėžė, kad valstybių vadai tik abstrakčiai vartoja „išlaisvinimo“ žodį, jei ir jo neišsizada.

Vystydamas tremties ir išsilavinimo problemą filosofas nagrinėjo penkias itin svarbias problemas: 1. Kas pateisina Tėvynės palikimo kaltę; 2. Liasvės kovos tremtyje prasmė; 3. Didysis lietuvių tremtinių uždavinys; 4. Praturtėti Vakarų kultūra- antrasis mūsų šio meto uždavinys; 5. Pagrindinių uždavinių tarpusavio santykis.

Dėl karinės situacijos pasaulyje Juozas Girnius labai kirtikavo genocidą ir visas žudynes. Jis tai vadino „pasaulio gėda.“

„Pausaulio gėda“ filosofas taip pat vadino ir „laivojo pasaulio“ tylą, kai vyko minėtasis

genocidas, okupacijos, valstybių teritorijų „plėšymai“, tautų naikinimai bei bandymai priverstinai konvertuoti savas kultūras į užkariautojų kultūras. Jis teigė, kad visais laikais laisvieji buvo linkę nematyti patiriančių priespaudą, vergiją, tačiau visais amžiais didžiausias laisvės supratimas buvo pas tuos, kurie laisvės neturėjo.

Juozas Girnius teigė: „Laisva tauta nepriklausomoje valstybėje — toks yra autentiškas tautybių principas ir toks yra mūsų idealas“ (1961).

Inteligencijos klausimas – dar vienas labiausiai aukštinamas ir gerbiamas dalykas Juozo Girniaus apmąstymuose. Jo nuomone, be inteligencijos negali būti kultūros, tautos, valstybės. Inteligencija, pasak Girniaus, yra svarbus dalykas kiekvienam, nesvarbu kokios specialybės, kokios prigimties, kokio krašto žmogus bebūtų. Inteligencija suteikia žmogui vidinę laisvę.

Jis itin pabrėžė tautinės kultūros reikšmę sakydamas, kad „ne pasaulinė istorija ir ne visuotinė kultūra išlaikys mūsų tautą gyvą, o tik pačių mūsų tautinė kultūra.“

Filosofas džiaugėsi ir lietuvių užsispyrusiu charakteriu. Vadino jį „pavojingu“. Esame priešui pavojingi ne tik savo neprieinamumu, vidiniu laisvės sąmonės išsaugojimu, bet ir niekada neužgęstančios kovos nuotaikos išlaikymu. Net ir tada, kai daugeliu atvejų, padėtį „realistiškai“ vertinant, atrodytų, kad beprasmiška toliau kovoti, mes neprarandame kovos (ir kartu vilties) nuotaikos (2015).

Juozas Girnius - enciklopedistas

Juozas Girnius buvo vienas iš trijų pagrindinių „Lietuvių enciklopedijos“ (kartais vadinamos Bostono enciklopedijos) redaktorių. Kartu su juo dirbo Pranas Čepėnas ir Jonas Puzinas, taip pat prie enciklopedijos sudarymo prisidėjo ir Vaclovas Biržiška, Vincas Maciūnas, Povilas Puzinas, Jurgis Gimbutas ir Simas Sužiedėlis.

Ši enciklopedija buvo leidžiama JAV, Bostone dėl to meto nepalankios politinės situacijos Lietuvoje. Prieš „Lietuvių enciklopediją“ buvo pradėta leisti „Lietuviškoji enciklopedija“ (1931-1944, red. Vaclovas Biržiška), tačiau jos leidimas dėl Antrojo pasaulinio karo buvo nutrauktas.

Bostono enciklopediją iš viso sudaro 37 tomai, kurie buvo išleisti tarp 1953m. ir 1987m. Iki šių dienų tai didžiausia enciklopedija Lietuvos istorijoje.

Filosofui Juozui Girniui šios enciklopedijos turinys buvo labai artimas. Joje plačiai pateikiamos žinios apie Lietuvą, jos gyventojus, bet daugiausiai apie lietuvių išsivijimą.

J. Girnius jau buvo ragavęs redaktoriaus duonos (nuo 1946 metų pradėjo bendradarbiauti su žurnalo „Aidai“ redakcija, o vėliau ir pats įsitraukė į žurnalo redagavimą). Jis kūrė filosofijos terminologiją, redagavo filosofijos skyrių, atliko aštuonių tomų (4, 5, 8, 10, 20, 23, 27, 29) dalies išsistinį redagavimą, o pilnai suredagavo 7, 14, 16, 21, 22, 28, 35 ir 36 tomus.

Galima drąsiai teigti, jog ši enciklopedija, yra didžiausias Juozo Girniaus, kaip redaktoriaus, pasiekimas ir palikimas Lietuvai.

Refleksija: filosofo darbų aktualumas XXI amžiaus Lietuvoje

1. XXI amžiuje šio filosofo darbai yra itin aktualūs ne tik dėl istorinės vertės, bet dėl pačios filosofijos dėstomos juose. Emigracija dabar yra didelė problema. Emigracija kyla ne dėl karinės situacijos, kaip nutiko filosofui Juozui Girniui, bet dėl nepasitikėjimo valstybe. Dėl to nyksta ir tautiškumas. Jau nieko nestebina, kad lietuvių vaikai, gimę užsienyje, nemoka lietuvių kalbos gramatikos ir žodyno. Pasak Kęstučio Girniaus, „jei tėvas girdėdavo, kad kalbame angliškai, tikrai griežtai supykdamo,

pabardavo ir labai mus skatino kalbėti lietuviškai“. Šitokios tautiškumo filosofijos mūšų dienomis dažnai pasigendame emigrantų šeimose.

2. Nepasitikint savo valstybe ir prarandant tautiškumą bei kultūrą, gali išnykti net ir geografinė šalis. Spartėjant globalizacijai ir Lietuvai įsijungiant į įvairias tarptautines sąjungas, kultūros vienodėja, tampa pilka mase. Šio atveju Juozo Girniaus filosofiniai pastebėjimai bei apmąstymai yra svarbūs ne tik lietuvių tautai, bet ir visoms pasaulio tautoms, kurios atsiduria globalizacijos apsuptyje. Nesvarbu, kokios yra tautos religinės pažiūros, vis daugiau bandoma gretintis prie didžiųjų Vakarų šalių, jų pasiekimų ir kultūros.
3. Kyla tokia pati problema, kaip ir Lietuvos okupacijos metais – bandoma propaguoti vieną kalbą. Šiuo atveju viena kalba įvedama ne prievartos būdu, o manipuliojant žmonių naivumu ir nykstant tautiškumui. Anglų kalba dabar naudojama visur. Lietuvoje kuriamos lietuvių įmonės yra pavadinamos angliškais žodžiais. Mokymo įstaigose daug pateikiamos informacijos yra anglų kalba. Taip atsitinka dėl informacijos, verčiamos į lietuvių kalbą, stygiaus, vartojami angliški išsireiškimai ir frazės (nors ir išvertus į lietuvių kalbą jų reikšmė visiskai nepakistų). Tai didelė problema modernioje visuomenėje, apie kurią jau kalbėjo ir J. Girnius.

Tiek valstybė, tiek ir tautiečiai yra dėl to kalti. Valstybė per mažai skatina tautiškumą. Įsigilinus į Juozo Girniaus filosofines įžvalgas ir taikant jas kasdienybėje, šį nepatogumą būtų galima bent susilpninti.

Išvados

1. Juozas Girnius- iškilus filosofas, enciklopedistas, tautos kultūros ir tautiškumo puoselėtojas, prasmingą gyvenimą nugyvenęs JAV, tačiau visą gyvenimą dirbęs Lietuvai.
2. Juozas Girnius- Lietuvos kultūros istorijoje daug nuveikęs kaip enciklopedijų sudarytojas ir leidėjas, platus akiračio mąstytojas ir filosofas.
3. Filosofo darbai aktualūs ir XXI a. Lietuvai. Jo įžvalgos padeda geriau pažinti ir suprasti Lietuvos istorijos ir kultūros palikimą Iš filosofo Girniaus galima mokintis, kaip gyventi ir dirbti Lietuvos labai sunkiomis emigracijos sąlygomis, kaip siekti užsibrėžto tikslo, kaip realiai, o ne deklaracijose, įrodyti savo patriotizmą.

Literatūra

1. Alaušius, J. Juozas Girnius. [interaktyvus], [žiūrėta: 2017-11]. Prieiga per internetą www.aidai.eu.
2. Bernardinai.lt (2015), Juozas Girnius: Lietuviai – pavojingo charakterio tauta. www.bernardinai.lt [žiūrėta: 2017-11]
3. Girnius, J. (2012). Kančia kaip žmoniškosios tobulybės kaina. www.filosofija.info [žiūrėta: 2017-11]
4. Girnius, J. (2012). Rūpintojėlis ir Vytis – du lietuvių dvasios simboliai. www.filosofija.info [žiūrėta: 2017-11]
5. Girnius, J. (1995). Tauta ir tautinė ištikimybė // Raštai. Vilnius: Mintis
6. Girnius, J. (1961). Tautinės valstybės // Aidai. Bruklinas
7. Girnius, J. (1991). Žemė. Poezijos antologija // Vilnius: Vyturys
8. Girnius, K.: Girnius. www.saltiniai.lt [žiūrėta: 2017-11]

9. Kapočius, J. (1953-1987). Lietuvių enciklopedija
// Bostonas: Lietuvių enciklopedijos leidykla
10. Razauskas, D. (2013): J.Girnius. Tauta ir tautinė
ištikimybė (I) . www.alkas.lt [žiūrėta: 2017-11]
11. Vasiliauskienė, A. (2013) Girnių giminė.
Sudeikiai ateities kartoms. Sudarytojas Algirdas
Vyžintas. Utena: „Utenos Indra“.

PRIEŠMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ KŪRYBIŠKUMO UGDYMAS ŽAIDIMAIS

Ieva Jankūnaitė, vadovas dr. Algimantas Bagdonas

Kauno kolegija, Menų ir ugdymo fakultetas

Anotacija. Straipsnyje pateikiama mokslinės literatūros apžvalga, analizuojanti priešmokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymo žaidimais raišką. Pateikiamos rekomendacijos šeimoms bei ugdytojams, siekiantiems efektyvaus priešmokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymo žaidimais.

Raktiniai žodžiai: priešmokyklinio amžiaus vaikai, kūrybiškumas, žaidimai, bendradarbiavimas.

Temos aktualumas. Priešmokykliniai metai – labai svarbus etapas vaiko gyvenime. Tai pereinamasis amžius – iš darželio į mokyklą. Priešmokyklinio mažiau vaikas - dar ne mokyklinio amžiaus vaikas, todėl ugdymo metodai turi būti glaudžiai siejami su ikimokyklinio ugdymo specifika, sudarant sąlygas natūraliai vaiko brandai (Šebelskytė, 2006). Bendrojoje priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programoje (2014) priešmokyklinis ugdymas apibrėžiamas kaip visuotinis, visiems prieinamas vienerių (išimties atveju – dvejų) metų trukmės institucinis vaikų nuo šešerių ar penkerių metų ugdymas (priešmokyklinio ugdymo grupėje), kurio tikslas - atsižvelgiant į kiekvieno vaiko patirtį, galias, ugdymosi poreikius, vadovaujantis humanistinėmis ir demokratinėmis vertybėmis, užtikrinti optimalią vaiko raidą. Priešmokyklinis ugdymas skirtas pasirengti sėkmingai mokytis mokykloje pagal pradinio ugdymo programą. Tam, kad vaikas būtų pasirengęs sėkmingai mokytis mokykloje, priešmokykliniame amžiuje jis turi ugdytis visapusiškai, tai yra, turi būti ugdomos vaiko socialinė, sveikatos, pažinimo, komunikavimo ir meninė kompetencijos. Priešmokykliniame ugdyme į visas šias kompetencijas integruojasi specialūs vaiko gebėjimas - kūrybiškumas. Mokslinėje literatūroje kūrybiškumo sąvoka apibrėžiama

nevienareikšmiškai dėl šios sąvokos sudėtingumo ir požiūrio į ją kaitos (Grakauskaitė – Karkockienė, 2006). Grakauskaitė – Karkockienė (2006), remdamasi Lubart, Runco (1999); Guilford (1950); Sternberg, Lubart ir kt. (2005), tradiciškai kūrybiškumą apibrėžia kaip asmenybės savybę, susijusią su gebėjimu atrasti tai, kas yra nauja, originalu, netikėta. Panašiai kūrybiškumą supranta ir Petruolytė (2001), jos manymu, kūrybiškumas tai individo polinkis į naują, originalų ir novatorišką kompozavimą, modeliavimą ar mąstymą.

Priešmokyklinio amžiaus vaikai savo kūrybingumą išreiškia per įvairias sritis: muziką, meną, žaidimus, bendravimą. 6-7 metų vaikas fiksuoja realias situacijas ir aplinką, tačiau, pavyzdžiui, tapant spalvų naudojimas ne visada atitinka realius vaizdus, žaisdamas vaikas fantazuoja, kuria fantastinius personažus, įvykius, problemas bei jas išsprendžia įvairiais būdais (Auma, 2006). Kadangi priešmokyklinio ugdymo metodai turi būti glaudžiai siejami su ikimokyklinio ugdymo specifika, vaikai turi daugiausia laiko praleisti žaisdami – taip jie mokosi, atkartoja savo išgyvenimus, įprasmina patirtis, todėl, viena iš svarbiausių vaiko veiklų, vystančių jo kūrybingumą yra žaidimas. Tiek individualus, tiek grupinis. Žaidimas suprantamas kaip veikla, teikianti malonumą, džiaugsmą, nereikalaujanti ypatingų

pastangų ir nesiekianti rezultatų. Žaidime išryškėja asmeninės vaiko savybės, susijusios su socializacija, meistriškumu, vaizduote, proto lankstumu, kūrybiškumu. Žaidimas suteikia galimybę suderinti įspūdžius su siekiais, patenkinti savo potraukius ir polinkius, išreikšti gebėjimus, laisvai fantazuoti ir kurti (Grinevičienė, 2002). Žaisdamas vaikas atranda tai, kas nauja, originalu, netikėta. Įvairūs buities, daiktai žaidime gali virsti žaislais ar, atvirkščiai, žaislai – buities daiktais. Kompiuterinis žaidimas gali virsti realiu ir t.t. Vaiko žaidimas yra gražiausia meninė išraiška: žaisdamas kiekvieną žaidimą vaikas parodo tiek daug išradingumo ir originalumo, atskleidžia tiek daug įvairių vaizdų ir sumanymų (Stankevičienė, 2002). Visi šie, žaidimu išreiškiami ir ugdomi dalykai įeina į kūrybiškumo sąvoką (paaiškina ją). Vaikų kūrybiškumu ir jo ugdymu domėjosi daug autorių. Tiek A. Petruilytė (2001), tiek I. Becker – Textor (2001), tiek D. Grakauskaitė – Karkockienė (2006) tyrinėjo kūrybiškumą, jo apraiškas, tačiau žaidimo reikšmei kūrybiškumo ugdyme daug dėmesio neskyrė. K. Stankevičienė (2002) nagrinėjo žaidimo teikiamas galimybes vaikų kūrybiškumui ugdyti. S. W. Russ (2003) aptarė ryšį, tarp kūrybiškumo ir žaidimo. P. Howard – Jones ir kt. (2002) nagrinėjo žaidimų reikšmę vaikų kūrybiškumui vėlesnėse veiklose. Tačiau ši tema dar nėra pilnai išnagrinėta. Žaidimų reikšmė kūrybiškumo ugdymui yra labai aktuali ir ją svarbu nagrinėti, nes dažnai yra manoma, kad kūrybiškumą labiausiai lavina ir jis labiausiai atsiskleidžia per menines veiklas, todėl ugdytojai – pedagogai ir tėvai neskiria pakankamai dėmesio ir nesureikšmina priešmokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymo žaidimais svarbos.

Tyrimo problema - nepakankamas pedagogų ir tėvų dėmesys priešmokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymui žaidimais.

Tyrimo objektas - priešmokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymo žaidimais svarba.

Tyrimo tikslas - atskleisti žaidimų reikšmę priešmokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymui.

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti priešmokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymo svarbą.

2. Pagrįsti žaidimų svarbą priešmokyklinio amžiaus vaikams.

Tyrimo metodas - mokslinės literatūros analizė, kurios tikslas teoriškai pagrįsti priešmokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymo žaidimais svarbą.

Kūrybiškumo ugdymas priešmokykliniame amžiuje

Pasak M. Pileckaitės – Makovienės ir kt. (2004), priešmokykliniame amžiuje pasikeičia vaikų žaidimų struktūra, atsiranda grupinis žaidimas, kuris yra apibūdinamas kaip aukščiausia vaiko žaidimo pakopa. Toks žaidimas yra pereinamasis etapas tarp simbolinio ir tikrojo kooperacinio žaidimo, kuris atsiranda mokyklos metais. D. Boyd, H. Bee (2011) teigimu, vaikystėje kinta ir vaikų žaidimo formos, taip yra todėl, kad keičiasi vaikų mąstymas. Nuo paprasčiausių konstrukcinių ir vaizduotės arba vaidmeninių žaidimų, kuriuos žaidžia patys mažiausieji, pereinama prie sudėtingų vaidmeninių žaidimų ir penkiamečių, šešiamečių mėgstamų stalo žaidimų. Maždaug nuo penktųjų metų vaikai pamėgsta vaidmeninius bei stalo žaidimus pagal taisykles, žaisdami paprasčiausius žaidimus jie ima kurti taisykles ir jas taikyti savo žaidybinėje veikloje. Kad baigiantis ikimokykliniam amžiui vis labiau pradeda dominuoti žaidimai su taisyklėmis pritaria ir V. Navickas bei A. Vaičiulienė (2010). Kaip teigia N. W Denney (1972, cit. iš Žukauskienė, 2012), priešmokyklinio amžiaus vaikas pasižymi:

gerėjančiu sugebėjimu mokytis, negausiomis ir logiškai ne visada adekvačiomis protinėmis operacijomis, magiškuoju mąstymu (tikėjimu), mąstymo egocentriškumu ir intuityvumu, smalsumu, primityviu samprotavimu, mąstymo ribotumu, mąstymo centracija ir tvėrmės dėsnio nesuvokimu bei klasifikavimo klaidomis. Tam pritaria ir V. Navickas bei A. Vaičiulienė (2010), kurie remdamiesi J. Piaget atliktais tyrimais ir eksperimentais, neabejoja priešmokyklinio amžiaus vaiko priešoperaciniu mąstymu, egocentriškumu, animizmu. Tačiau anot M. Pileckaitės - Markovienės ir kt. (2004), visi šie ribotumai nyksta baigiantis priešmokykliniam amžiui. Pradedama tobulėti vaiko loginis mąstymas, suvokimas, lavėja vaizduotė, dėmesys, atmintis, pradedamas suvokti tvėrmės dėsnis. Anot D. Boyd ir H. Bee (2011), sulaukę penkerių, šešerių metų, vaikai jau geba naudoti simbolius ir gali tiksliai įvertinti kitų mintis, jausmus ir elgesį.

Priešmokyklinis ugdymas - tai kryptingas, tikslingas, nuosekliai plėtojantis ir stiprinantis vaiko emocines, fizines ir protines galias vienerių (išimties atveju dviejų) metų ugdymas priešmokyklinio ugdymo grupėje, kurio siekis yra padėti vaikui įgyti būtinų žinių, diegti jam esmines vertybines nuostatas ir ugdyti gebėjimus, padėsiančius jam toliau sėkmingai augti, bręsti ir mokytis mokykloje (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2015). Pasak Neifacho (2004), priešmokyklinis ugdymas turi specifinį tikslą, kuris būdingas tik šiai ugdymo (-si) pakopai, tai brandumo mokyklai užtikrinimas ir lygaus mokyklinio starto galimybių suteikimas. Šiam tikslui pasiekti, LR švietimo ir mokslo ministerija bendrojoje priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programoje (2014) išskiria uždavinius, kuriuos priešmokyklinio ugdymo pedagogai siekia įgyvendinti - kurdami

sąlygas vaikams tyrinėti ir mokytis žaidžiant, sukurdami pozityvią, patikimą, smagią ir džiaugsmingą aplinką, kuri būtina vaiko sėkmei ruošiantis mokyklai, norint, kad priešmokyklinukai tenkintų savo smalsumo, aktyvumo, kūrybiškumo, pažinimo poreikius.

Žaidimo rūšys ir reikšmė vaiko ugdymui (si)

Kaip teigia N. Grinevičienė (2002), istorijoje buvo daug kartų bandyta apibrėžti žaidimo sąvoką ir funkciją, tačiau ši sąvoka kiekvienoje tautoje buvo suprantama skirtingai. Manoma, kad sąvoka žaidimas yra susijusi su gyvūnais ir kilusi iš indoeuropiečių žodžio ghem, kuris reiškia gvybinį aktyvumą ir gyvūnų elgseną. Senovės graikai žaidimą išreikšdavo žodžiu paizen, kuris reiškė elgesį būdingą vaikams. Romėnai žaidimą ir mokyklą vadino vienu žodžiu – ludus (džiaugsmas, linksmybės), tačiau vėliau šį žodį pakeitė naujas žaidimo pavadinimas – iocus. Lotyniškai žaidimas vadintas – paidid ir yra artimas žodžiui auklėjimas. Vėliau visose europiečių kalbose žaidimo sąvoka tapo suprantama vienodai, kaip plati žmogaus veikla, kuri teikia pasitenkinimą, linksmybes. Pasak S. Stonkaus (1998), žaidimų istorija prasidėjo jau Antikoje, tačiau aktyvaus tyrimų objektu žaidimai tapo tik XIX a. antrojoje pusėje. Remiantis V. Aramavičiūte ir P. Jasiūnaite (2011), galima teigti, kad XIX ir XX amžiuose vyravo įvairios žaidimo sampratos. Žaidimas buvo suprantamas kaip laisvoji veikla, malonioji veikla, terapinė veikla kūrybinė veikla, specialioji veikla, tarpasmeninė veikla, parengiamoji veikla, asmeninė veikla. Remiantis pedagoginiu požiūriu (Grinevičienė, 2002; Juodaitytė, Malinauskienė, Šiaučiulienė, 2015), žaidimą galima apibrėžti kaip vaiko gyvenimo ir ugdymo (-si) būdą; pagrindinę vaiko veiklą; vieną esminių vaikų ugdymo (-si) metodų. Kaip teigia A. Jakimavičienė (2017), remdamasi S., A. Kazlova ir

T., A. Kulikova (2000), žaidimas - vaizdingas, veiksmingas gyvenimo atspindys, sąmoninga, kryptinga veikla prasidedanti vaikystėje ir lydinti žmogų visą gyvenimą; esminė vaiko ugdymo (-si) priemonė; socialinis reiškiny. Pasak I. Lapajūtės – Vadeikienės ir A. Bagdono (2017), žaidimas yra labai svarbi ir veiksminga auklėjamoji, ir lavinamoji priemonė.

Kaip tvirtina A. Jakimavičienė (2017), dabarties pedagogikoje žaidimas laikomas pagrindine vaikų veiklos forma, kuri turi ypatingą reikšmę vaiko raidai ir ugdymui (-si). Žaidimo metu įgyvendinami esminiai vaiko poreikiai, t.y. savarankiškumas, pažinimas, judėjimas, bendravimas. Žaidime vaikas gali savarankiškai reikšti ir pildyti savo norus bei jausmus, gali prisiimti bet kokią vaidmenį, gali sužinoti kažką naujo arba apgalvoti ir analizuoti tai, ką jau patyrė. Žaidžiant lavinami vaiko judesiai, rankų riešo judesiai, stambioji ir smulkioji motorikos. Žaidimas yra puiki priemonė vaikams lavinti bendravimo gebėjimus, išmoksta nusileisti, palaukti eilės, kontroliuoti save ir padėti kitam. Yra išskiriami šeši bendravimo žaidime etapai (pagal amžių). Priešmokyklinio amžiaus vaikams būdingi ilgalaikės (jaučiama atsakomybė už pasirinkto vaidmens atlikimą, laikomasi žaidimo taisyklių, bendrai kuriama žaidimo aplinka ir turinys) ir pastovios (susiformuoja pastovios žaidėjų grupės, grupė kartu planuoja ir derina žaidimo veiksmus, eigą) sąveikos etapai. Kita žaidimo funkcija atspindi tame, kad žaidimu prasideda ir plėtojasi kitos veiklos rūšys – mokslas ir darbas. Žaisdami vaikai planuoja, iškelia tikslą, laikydamiesi taisyklių vaikai tampa organizuoti, mokosi įvertinti save, kas vėliau lengvina darbo suvokimą, žaisdamas vaikas imituoja tikrovę ir patį darbą (pavyzdžiui, įvairias profesijas, buitines darbus ir kita). Dar viena žaidimo funkcija yra pagalba psichiniam vaiko vystymuisi. Žaidimas

skatina vaizduotę, žaisdamas vaikas suteikia vieno daikto funkcijas kitam, taip lavindamas vėlesnį simbolių, ženklų, schemų suvokimą (Jakimavičienė, 2017). J. Santer ir kt. (2007) teigia, kad žaidimas padeda vaikui iširti medžiagas ir atrasti jų savybes, išreikšti emocijas ir atskleisti vidinius jausmus, išlaikyti emocinę pusiausvyrą, fizinę ir psichinę sveikatą bei gerovę, išmokti socialinių įgūdžių, spręsti konfliktus ir problemas, derėtis, plėtoti bendravimo ir kalbos įgūdžius, naudoti simbolius, kurie yra svarbūs vystymosi procese nuo mokymosi per jausmus iki abstrakčios minties raidos.

Visi žaidimai ugdo vienokias ar kitokias vaikų savybes, įgūdžius ir turtina patirtį, tačiau jie nėra vienodi, skiriasi savo turiniu, pobūdžiu, vaikų aktyvumu žaidime, todėl yra klasifikuojami. Kaip teigia Jakimavičienė (2017), pirmasis vaikų žaidimų klasifikaciją pateikė žymus vokiečių pedagogas F. Frėbelis (1782-1852), atskleidęs žaidimo ugdomąjį poveikį vaikui ir pagal šį kriterijų suskirstęs vaikų žaidimus į sensorinius (lavinančius jausmus), protinius (lavinančius mąstymą, protinius gebėjimus) ir motorinius (lavinančius judesius). Pagal vaiko atliekamą vaidmenį žaidime vaidmeniniai žaidimai skyla į režsierinius (kuria žaidimą, pasirenka veikėjus, tačiau sau vaidmens nepriskiria), vaidybinius (dažniausiai inscenizuojami literatūriniai kūriniai) ir siužetinius – vaidmeninius (vaizduojama patirta, matyta ar išgalvota situacija, kurioje pats vaikas vaidina). Kūrybiniai statybiniai žaidimai skirstomi pagal juose naudojamas priemones ir medžiagas į žaidimus su specialiai skirta medžiaga, su pasirinkta medžiaga ir su gamtine medžiaga. Žaidimų su taisyklėmis (turi iš anksto numatytą turinį ir taisykles, kurių reikia laikytis) rūšiai priklauso muzikiniai (pagrindinė priemonė – muzika), judrieji ir didaktiniai (mokymas realizuojamas žaidimu) žaidimai.

Didaktiniai žaidimai pagal ugdomąją sritį ir tematiką dar skirstomi į žaidimus su žaislais ir kitais daiktais, spausdintus stalo žaidimus ir žodinius žaidimus (Jakimavičienė, 2017; Kazakevičiūtė ir kt., 2017).

Žaidimų svarba kūrybiškumo ugdymui priešmokykliniame amžiuje

Pasak P. Pečiuliauskienės ir kt. (2013), „žaidimas yra kūrybinga patirtis, esanti tam tikrame vietos ir laiko kontinuume, žaidimas esti pamatinė gyvenimo forma“. Žaisdami tiek vaikai, tiek suaugusieji yra visiškai laisvi išreikšti savo kūrybingumą (Pečiuliauskienė ir kt., 2013). Kaip teigia J. Santer ir kt. (2007), žaidimai tobulina įgūdžius visuose vystymosi ir mokymosi aspektuose, todėl puikiai tinka ugdyti kūrybiškumui. Anot K. Stankevičienės (2002), F. Frėbelis žaidimų ugdomąjį poveikį siejo su vaiko mistiniais polinkiais bei vaizduotės lakumu, jo nuomone žaidimas veikia vaizduotės ir fantazijos vystymąsi, kuris yra būtinas kūrybiškumo plėtojimosi veiksnys. Panašios nuomonės laikosi ir P. A. Caughlin ir kt. (1997), teigdami, kad žaidimai skatina vaiką kūrybingai mąstyti ir įveikti sunkumus, lavina vaizduotę, grožio suvokimą. S. W. Russ (2003) teigia, kad žaidimų reikšmė kūrybiškumui yra patvirtinta tiek teoriškai tiek empiriškai. Žaidimas skatina kūryboje svarbius kognityvinius procesus, todėl gali būti laikomas viena iš kūrybiškumo išraiškų. Žaidimas svarbus kūrybiškumo ugdymui, nes žaidime vyksta daug kūrybiškumo kognityvinių ir emocinių procesų. Pasak autorės, kūrybinis mąstymas yra vienas iš svarbiausių kognityvinių kūrybiškumo komponentų, ugdomų žaidimo metu, nes žaisdami vaikai taiko kūrybiško mąstymo įgūdžius, naudodamiesi žaislais ir daiktais, juos panaudoja ne pagal paskirtį, o taip kaip tuo metu sugalvoja ar taip, kad įgyvendintų žaidimo idėją. Taip pat, S. W. Russ (2003) sutinka su kitais nagrinėtais autoriais (Stankevičienė, 2002;

Caughlin, 1997), teigdamą, kad žaidimo metu yra ugdomi tokie kūrybiškumo komponentai kaip fantazija, vaizduotė, gebėjimas išreikšti emocijas, spręsti problemas. A. Jakimavičienės (2017) teigimu, vaikų kūrybiškumo ugdymui daugiausiai naudos suteikia kūrybiniai žaidimai. Šiuos žaidimus kuria patys vaikai, numato jų turinį, veiksmus, vaidmenis, taisykles. Vaikų kūryba žaidimuose pasireiškia kuriant žaidimo temą ir turinį, jį plėtojant, sugalvojant ir pasirenkant vaidmenis, inscenizuojant pasakas, animacinius filmus ir t.t. Siužetiniuose - vaidmeniniuose žaidimuose vaikas kūrybiškumą išreiškia vaizduodamas patirtą, išgalvotą ar matytą situaciją, kurioje vaidmenį atlieka pats vaikas, pavyzdžiui, žaidžiant šeimą, gydytojus, mokyklą, parduotuvę ir pan. N. Grinevičienės (2002) teigimu, kūrybiniai vaidmeniniai žaidimai yra „(...) aktyvus, savitas, realaus gyvenimo reiškinių atkūrimas ir modeliavimas, išradingumo ir vaizduotės išraiškos forma“. Kūrybiškumas atsikleidžia ir nusprendžiant, kokia bus tema, kokie veikėjai veiks, kurioje vietoje žaidimas vyks bei pasirenkant ir panaudojant priemones, žaisdamas vaikas daiktus ir žaislus gali naudoti taip, kaip jam tuo metu reikia, nekreipiant dėmesio į tikrąją žaislo ar daikto paskirtį (Jakimavičienė, 2017). K. Dineika (2000) teigia, kad vaikas žaisdamas randa būdų emocinalioje aplinkoje kūrybiškai save išreikšti, parodyti savo gabumus, ieškoti naujų originalių sprendimų.

Kaip teigia N. Grinevičienė (2002), priešmokyklinukų interesai žaidime tampa platesni. Jie turi norą dar kartą išgyventi patirtus įspūdžius, pamėgdžioti tarpusavio santykius, suaugusiųjų veiksmus ir tai dažniausiai padaro žaidimu. Žinoma, dažnai žaidimą lemia ir paties vaiko poreikiai, tokie kaip tyrinėjimas, noras elgtis kaip suaugusiam, ieškoti naujų ir originalių sprendimų. „Šio amžiaus

vaikai žaidžia žaidimus, kuriuose atsispindi sudėtingiausi visuomeninio gyvenimo reiškiniai, žmonių darbas: „Vaikų darželis, „Mokykla“, „Teatras“, „Kavinė“, „Mugė“, „Vaistinė“, „Dizaineris“, „Manekenės“, „Foto ateljė“, „Rokeriai“, „Vestuvės“, „Turgus“, „Gaisrininkai“, „Poilsis prie jūros“, „Duonos kepykla“, „Betmenas“, „Žmogus – voras“, „Teletabiai“, „Banditai ir policininkai“ ir kt.“ (Grinevičienė, 2002). Kūrybinių žaidimų „šeimininkas“ yra pats vaikas, jame vaikas, savaip išreiškdamas patirtus įspūdžius, kuria naują tikrovę. Jis žaidime režisierius, aktorius, dekoratorius, technikas ir kt. Pats savo vaidmeniui kuria žodžius, gestus, mimiją, veiksmus, renkasi ir kūrybiškai pritaiko žaislus, gamtinę ir kitą pagalbines medžiagą, konstruoja mašinas, tiltus, namus, drabužius, gamina žaislus ir kt. Vaikiška kūryba žaidime nėra tobula, tačiau kurdamas vaikas giliau pažįsta aplinką, įgyja gyvenimiškos patirties, nori išreikšti ją savo veikloje“ (Grinevičienė, 2002).

Apibendrinant galima teigti, kad žaidimas yra svarbus veiksnys ugdant priešmokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumą. Priešmokyklinio amžiaus vaikų interesai žaidime tampa platesni, jie stengiasi pamėgžioti suaugusiuosiu, o tai lengviausia padaryti žaidimu. Daugiausia naudos vaiko kūrybiškumo ugdymui turi kūrybiniai vaidmeniniai žaidimai, kadangi vaikas juos kuria bei plėtoja pats, generuodamas naujas idėjas bei nestereotipiškai sprenddamas problemas. Žaidimai, taip pat, lavina ir kitus kūrybiškumo komponentus, tokius kaip kūrybinis mąstymas, vaizduotė ir fantazija. Žmogaus vystymasis vyksta visą jo gyvenimą, tačiau didžiausi raidos pokyčiai įvyksta vaikystėje. Priešmokykliniame amžiuje plėtojasi ne tik vaiko fizinės ir psichinės raidos sritys, bet ir jo žaidžiamų žaidimų formos bei struktūra. Nors priešmokyklinio amžiaus vaiko raida jau yra gerokai pažengusi,

lyginant su ikimokykliniu ir ankstyvuojamuoju amžiumi, tačiau jis dar turi nemažai ribotumų, kuriuos gali įveikti tik tikslingas ugdymas(is) priešmokyklinio ugdymo grupėje, kurioje siekiama subrandinti vaikus mokyklai, ugdant pagrindines kompetencijas bei kitus gebėjimus. Visos kompetencijos glaudžiai siejasi tarpusavyje ir yra vienodai svarbios tolesnei vaiko raidai, šioje ugdymo pakopoje į visas kompetencijas integruojasi ir specialusis vaiko gebėjimas - kūrybiškumas. Kūrybiškumo sampratą ir savybes, kuriomis turi pasižymėti kūrybinga asmenybė, tiksliai apibrėžti ir suvienodinti yra gana sunku. Daugelis autorių sutinka, kad kūrybiškumas tai asmens sugebėjimas atrasti kažką naujo, kūrybingai ir originaliai mąstyti įvairiose situacijose, generuoti originalias idėjas bei problemų sprendimus. Kūrybinga asmenybė pasižymi tokiais savybėmis kaip originalus mąstymas, domėjimasis įvairiomis veiklomis, gebėjimas priimti iššūkius bei problemas ir jiems sugalvoti naujus sprendimo būdus. Kūrybiškumas yra įgimtas asmenybės bruožas, tačiau jis priklauso ir nuo ugdymo. Vaikų kūrybiškumas aukščiausią tašką pasiekia būtent priešmokykliniame amžiuje. Kūrybiškumas priešmokykliniame amžiuje pasireiškia lakia vaizduote, originaliu ir netradiciniu mąstymu, savo patirčių pritaikymu įvairiose situacijose, grožio pajauta bei savo ir kitų unikalumo pripažinimu. Kūrybiškumo ugdymui praktiškai tinka visos veiklos rūšys, tačiau labiausiai kūrybiškumas reiškiasi meniniuose užsiėmimuose bei žaidybiniame veikloje. Pedagogų ir tėvų pareiga, pastebėjus pasireiškiantį vaikų kūrybiškumą, jo neslopinti, o puoselėti. Svarbu, kad patys ugdytojai būtų kūrybiški, gebėtų sužadinti vaikų smalsumą, paliktų vaikui erdvės išreikšti save, leistų klysti. Kūrybiškumo ugdymas glaudžiai siejasi su žaidimu. Vaiko žaidimu domimasi ir ši sąvoka bandoma

apibrėžti jau nuo seniausių laikų. Kiekvienoje tautoje ji buvo suprantama vis kitaip, tačiau dabarties pedagogai žaidimą laiko esmine vaiko ugdymosi priemone, kuri prasideda kūdikystėje ir tęsiasi per visą jo gyvenimą (mokslas, darbas).

Išvados

1. Kūrybiškumas yra gebėjimas, kuris priešmokykliniame amžiuje integruojasi į visas ugdytinas kompetencijas. Nors kiekvienas vaikas iš prigimties yra kūrybiškas, tačiau aukščiausias kūrybiškumo taškas yra pasiekiamas vaikui žengiant į priešmokyklinį amžių. Kūrybiškumas turi neįkainojamą vertę visam vaiko, o vėliau ir suaugusio žmogaus gyvenimui, todėl priešmokykliniame amžiuje jį ypatingai svarbu ugdyti, kad mokykloje ir vėlesniame gyvenime žmogus gebėtų kūrybiškai mąstyti, priimti iššūkius ir problemas bei jas spręsti, gebėtų kūrybiškai bendrauti, prisitaikytų įvairiose situacijose ir pasitikėtų savimi.
2. Žaidimas yra pagrindinis vaikystės užsiėmimas, tai ir vaiko darbas, ir jo laisvalaikis. Žaidimas yra būtina vaiko vystymosi dalis. Priešmokykliniame amžiuje vaikų interesai žaidime tampa platesni, per žaidimą vaikai daug paprasčiau išmoka įvairius dalykus, nes jie mėgaudamiesi žaidimo procesu, nejaučia, kad mokosi. Žaidimo metu vaikas turi galimybę išreikšti visus savo gebėjimus, vaizduotę, fantaziją, generuoti naujas idėjas, kūrybiškai spręsti iškilusias problemas, įgyja naujų vertybių, patirties. Kūryba žaidžiant teikia vaikui didžiulį malonumą ir pasitenkinimą, kuris yra reikšmingas asmenybės tapsmui, nes

žadina savivertės jausmą. Žaidimas ir kūrybiškumas yra neatsiejami vaikystės bruožai, jie veikia vienas kitą ir ugdo kryptingą ir savimi pasitikinčią asmenybę.

Literatūra

1. Aramavičiūtė, V., Jasiūnaitė, P. (2011). Žaidimas kaip vaiko socializacijos veiksnys ikimokykliniame amžiuje. *Acta paedagogica vilnensia* [interaktyvus], [žiūrėta 2017-12-10] 26, 70-81. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/acta-paedagogica-vilnensia/article/view/2980/2125>
2. Becker – Techtor, I. (2001). *Kūrybiškumas vaikų darželyje*. Vilnius: Presvika.
3. Boyd, D., Bee, H. (2011). *Augantis vaikas*. Vilnius: Vaistų žinios.
4. Grakauskaitė – Karkockienė, D. (2006). *Kur dingsta kodėlčiukai? Kūrybiškumo ugdymo pagrindai*. Vilnius: Logotipas.
5. Gražienė, V., Glebuviene V., Marcelionienė E. (2004). Komunikavimo kompetencija. Iš *Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas. Metodinės rekomendacijos*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
6. Grinevičienė, N. (2002). *Vaikystės žaidimai*. Kaunas: Šviesa.
7. Jakimavičienė, A (2017). *Žaidimų teorija: metodinė priemonė*. Kaunas: Kauno kolegija [interaktyvus], [žiūrėta 2017-12-15]. Prieiga per internetą: <https://dspace.kauko.lt/bitstream/handle/1/1177/Zaidimu%20teorija.pdf?sequence=1>
8. Jautakytė, R. (2014). Kūrybiškumo samprata ir jo ugdymas darželyje: ikimokyklinio auklėjimo pedagogų pozicija. *Tiltai*, 1, 87-103. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
9. Juodaitytė, A., Malinauskienė, D., Šiaučiulienė, R. (2015). Žaidimas kaip vaiko kūrybos ir gyvenimo filosofija. *Pedagogika* [interaktyvus],

- [žiūrėta 2017-12-10] 18 (2), 159-173. Prieiga duomenų bazėje: <https://www.cceol.com/search/viewpdf?id=356153>
10. Lapajūtė – Vadeikienė, I., Bagdonas, A. (2017). *4-5 metų vaikų kūrybiškumo ugdymas liaudies žaidimais*. Kaunas: Kauno kolegija [interaktyvus], [žiūrėta 2017-12-15]. Prieiga per internetą: <http://dspace.kauko.lt/handle/1/1124>
 11. Monkevičienė, O. (2004). Pažinimo kompetencija. Iš *Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas. Metodinės rekomendacijos*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
 12. Monkevičienė, O. (2004). Socialinė kompetencija. Iš *Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas. Metodinės rekomendacijos*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
 13. Neifachas, S. (2004). *Optimalaus priešmokyklinio ugdymo konceptualizavimosi kontekstai*. Vilnius: Ciklonas.
 14. Pečiuliauskienė, P., Valantinaitienė, I., Malonaitienė, V. (2013). *Z karta: kūrybingumas ir integracija*. Vilnius: Edukologija.
 15. Pileckaitė - Markovienė, M. ir kt. (2004). *Vystymosi psichologija: vaikystė*. Vilnius: Enciklopedija.
 16. Ponelienė, R., Gumuliauskienė, A. (2008). Priešmokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo apraiškos meninėje veikloje. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 1, 98-105. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla. Prieiga duomenų bazėje: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=261450>
 17. Stankevičienė, K. (2002). *Vaikų kūrybiškumas F. Frėbelio, M. Montesori ir R. Šteinerio pedagoginėse sistemose*. Vilnius: VPU leidykla.
 18. Visockienė, O., Alijošienė, S. (2014). *Kūrybiškumo ugdymo teorinės ir praktinės galimybės*. Kaunas: Technologija.
 19. Žukauskienė, R. (2012). *Raidos psichologija: integruotas požiūris*. Vilnius: Margi raštai.

5 – 6 METŲ VAIKŲ DĖMESIO LAVINIMAS IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE

Ieva Žalimaitė, vadovė Nijolė Meškelienė

Kauno kolegija, Menų ir ugdymo fakultetas

Anotacija. Straipsnyje, remiantis mokslinės literatūros analize, atskleidžiami 5 – 6 metų vaikų dėmesio lavinimo ypatumai ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Aptariama vaikų dėmesio lavinimo svarba, apžvelgiant mokslinėje literatūroje pateiktas dėmesio rūšis bei ypatybes, aiškinamos vaikų nepakankamo dėmesio problemos, vaikų dėmesio lavinimo galimybės, žaidimo reikšmė dėmesio lavinimui ir įtakojanti dėmesio ypatybes - apimtį, paskirstymą, perkėlimą, koncentraciją. Pristatomos vaikų dėmesio lavinimo prielaidos ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, išskiriant populiariausių ugdymo programų pagrindinius principus, kurie daro įtakos vaiko dėmesio lavinimui.

Raktiniai žodžiai. Dėmesio lavinimas, ikimokyklinis ugdymas, nepakankamo dėmesio problemos.

Temos aktualumas. Dėmesys labai svarbi psichikos savybė, pasireiškianti kryptingumu ir sutelktumu ties objektais, turinčiais individui pastovią ar situacinę reikšmę. Jo dėka psichika yra selektyvi. Selektyvumą lemia ne tik dėmesys bet ir jo savybės. Dėmesio apimtis, paskirstymas, perkėlimas ir koncentraciją priklauso nuo nervinių procesų paslankumo, nuo įgimto nervinio tipo. Dėmesys – vienas iš rodiklių, rodančių vaiko pasirengimą mokytis. Nedėmesingi vaikai dažnai daro klaidas, nevalingai atitrūksta nuo pagrindinės veiklos. Tai gali būti susiję ne tik su pataloginėmis sveikatos problemomis, tačiau ir su netinkamu ugdymu. Vaikas gali būti išsiblaškęs dėl pašalinių dirgiklių, nes jo dėmesys yra pernelyg emocinis, - jis dar mažai kontroliuoja savo jausmus. Parenkant tikslingą veiklos turinį, kurio metu būtų ugdomas valingas (sąmoningas) dėmesys, galima lavinti vaikų dėmesį. Vystyti vaikų dėmesį svarbu tiek pat, kiek ir mokyti rašyti, skaityti ir skaičiuoti. Todėl kyla **probleminis klausimas:** kaip efektyvinti 5-6 metų vaikų dėmesio lavinimo galimybes ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Tyrimo objektas – 5-6 metų vaikų dėmesio lavinimas.

Tyrimo tikslas – atskleisti 5-6 metų vaikų dėmesio lavinimo ypatumus ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti 5 – 6 metų amžiaus vaikų dėmesio lavinimo svarbą,
2. Išsiaiškinti vaikų dėmesio lavinimo prielaidas ikimokyklinio ugdymo įstaigose.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė.
2. Dokumentų analizė.

Dėmesio samprata ir apibūdinimas

Psichologinėje literatūroje randama, kad dėmesys tai savitas nervų sistemos veiklos principas, užtikrinantis psichinės veiklos atrenkamumą ir kryptingumą. (Lekavičienė, 2007).

Dėmesys – daugialypis procesas. Anot A. Palujanskienės (2010), jo įvairovę parodo skiriamos *dėmesio rūšys*: nevalingas (nesąmoningas); valingas (sąmoningas).

Valingas, arba sąmoningas dėmesys, kaip ir pats valios (sąmonės) fenomenas, būdingas tik žmonėms. Valingas dėmesys pasireiškia, kai mes turime išankstinį tikslą susitelkti ties tuo, o ne kitu objektu.

Nevalingas, arba nesąmoningas dėmesys yra refleksiškas. Tai reiškia, kad mes automatiškai

sureaguoja išgirdę, pamatę ar kitaip pajutę stiprų, netikėtą dirgiklį - garsą, šviesos pliūpsnį, adatos dūrį ir kt. Ši reakcija vadinama orientaciniu refleksu.

Dėmesys dar turi savo ypatybes, kurias charakterizuoja jį kaip savarankišką psichologinį procesą. Prie pagrindinių dėmesio apibūdinimų priskiriamos šios *dėmesio ypatybės* - dėmesio platumas, dėmesio perkėlimas, dėmesio patvarumas, dėmesio intensyvumas (Palujanskienė, 2010).

Dėmesio platumas: dėmesio apimtis – kiek objektų vienu metu gali būti dėmesio centre (7 +/- 2 dėmesio objektai); dėmesio paskirstymas – žmogus savo dėmesį išsklaido ir apima vienu metu kelis objektus.

Dėmesio perkėlimas (perjungimas). Sąmoningas dėmesio nukreipimas nuo vieno objekto į kitą. Dėmesio perkėlimui įtakos turi dėmesio objektų ypatybės, ankstesnis ir paskutinis veiklos pobūdis, santykis su tuo objektu, žmogaus emocinė būseną. Sunkiau dėmesį perkelti nuo įdomaus objekto į neįdomų. Lengviau perkelti dėmesį nuo vienos veiklos prie kitos kai jos yra giminingos. Jei dėmesys buvo stipriai sukonzentruotas bus sunku pereiti nuo vienos veiklos prie kitos.

Dėmesio patvarumas – apibūdina dėmesį laiko atžvilgiu (lemia psichikos ir nervų sistemos ypatybės). Dėmesio patvarumas priklauso nuo objekto savybių ir asmens būsenos. Jei objektas žmogui įdomus, tai dėmesys gali būti išlaikomas bent jau 15 – 20 min, vėliau gali atsirasti atsitraukimai. Tokiu būdu nervų sistema pailsi ir gali tęsti darbą toliau.

Dėmesio intensyvumas (koncentracija). Tai įsigilinimas, atsiribojimas nuo išorinių poveikių.

Išsiblašymas – nesugebėjimas sukaupti dėmesio, menkas dėmesio sutelktumas, koncentracija. Išsiblašymą įtakoja fizinis žmogaus nuovargis, miego stoka, jaudinimasis; kuomet žmogaus veikla

nesutampa su jo sąmonės turiniu (dėmesys sutelktas ties kitu objektu); žmogaus nervų sistemos silpnumas.

Žmonių dėmesingumas yra nevienodas: mums būdingi individualūs dėmesio skirtumai. Teigiama, kad vaikystėje berniukai vidutiniškai susikaupia sunkiau negu mergaitės (Lekavičienė, 2007).

Nagrinėjant mokslinę literatūrą, išsiaiškinta, kad dėmesys psichikos savybė, pasireiškianti kryptingumu ir sutelktumu ties objektais, turinčiais individui pastovią ar situacinę reikšmę. Valingas dėmesys būdingas tik žmonėms, jis pasireiškia, kai mes turime išankstinį tikslą susitelkti ties tuo, o ne kitu objektu. Dėmesys dar turi savo ypatybes, kurias charakterizuoja jį kaip savarankišką psichologinį procesą. Prie pagrindinių dėmesio apibūdinimų priskiriamos šios dėmesio ypatybės - dėmesio platumas, dėmesio perkėlimas, dėmesio patvarumas, dėmesio koncentracija. Išsiblašymas – nesugebėjimas sukaupti dėmesio, menkas dėmesio sutelktumas, koncentracija.

Vaikų nepakankamo dėmesio problemos

Dėmesys - tai mechanizmas, užtikrinantis kryptingą psichinę veiklą. Jam sutrikus, žmogus negali susikaupti, veikti tikslingai ir nuosekliai. Elgesys tampa chaotiškas, dezorganizuotas, impulsyvus. Dėmesys gali sutrikti dėl įvairių fiziologinių priežasčių - smegenų pažeidimų, jų funkcionavimo sutrikimų, įvairių ligų. Pastaruoju metu išsivysčiusiose Vakarų šalyse, taip pat ir Lietuvoje, vis dažniau diagnozuojami dėmesio sutrikimai, neturintys tokios akivaizdžios fiziologinės priežasties (Lekavičienė, 2007).

Pasak psichologės E. Danilovos (2013) vaikų nepakankamo dėmesio priežastys gali būti įvairios:

Dėmesio trūkumo ir hiperaktyvumo sutrikimas (DTHS) – vienas dažnėjančių vaikų sveikatos

sutrikimų. Pagrindiniai, bet ne vieninteliai šio sutrikimo simptomai – sunkumas susikaupti, sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį, hiperaktyvumas. Šie simptomai apsunkina įvairias vaiko gyvenimo sritis: tiek bendravimą su tėvais, pedagogais ir bendraamžiais, tiek mokymosi procesą, asmeninius pasiekimus, kasdienybę. Šių vaikų tėvams reikia didelės kantrybės ir nuoseklumo santykiuose su vaiku.

Lėtinės somatinės ligos įtakoja vaikų sveikatą. Tokie vaikai pasižymi dideliu nuovargiu, mažu darbingumu. Sumažėjęs dėmesys gali būti dėl bendro organizmo nusilpimo.

Individualios nervų sistemos ypatybės. Aukštoji nervinė veikla – įgimtų ir įgytų nervų sistemos savybių visuma, lemia individo elgsenos ir jos dinamikos ypatumus. Vaikams, turintiems tvirtą nervų sistemą, būdinga stabilus dėmesys, mokėjimas reikiamu momentu paskirstyti ir nukreipti dėmesį. Vaikai su silpna nervų sistema būna nestabilūs, reikiamu momentu nesugeba perskirstyti savo dėmesio.

Nuovargis. Šiuolaikinio vaiko gyvenime yra daugybė pareigų. Paprastai vaiko diena neapsiriboja vien kasdieninėmis veiklomis, bet apima įvairių būrelių, sekcijų, studijų ir kt. lankymą (be to ne visus užsiėmimus vaikas lanko savo noru). Fizinis, psichologinis spaudimas, informacijos perteklius neišvengiamai sumažina dėmesingumą. Laikini dėmesio sutrikimai gali pasireikšti jei, neišsimiegama, pervargstama, patiriama ilgalaikė emocinė įtampa, jaudinasi, serga, nusilpsta. Paprastai tokie dėmesio sutrikimai išnyksta, pašalinus juos sukėlusias priežastis (Lekavičienė, 2007).

Psichinės raidos ypatumai. Vaikų dėmesys gali būti netobulas dėl bendros amžiaus psichinės raidos ypatumų. To priežastis nepakankamas

neurofiziologinių mechanizmų brandumas, užtikrinantis dėmesio ir veiklos kontrolę. Su kiekvienais metais vaikai tampa labiau suaugę, jų veikla sudėtingėja, stiprėja protiniai gebėjimai ir dėmesys tampa sutelktesnis ir pastovesnis.

Nepakankama motyvacija atlikti veiklą. Gerai žinoma, kad net mažas vaikas gali parodyti ypatingą dėmesį ir susikoncentravimą, jei jis daro tai, kas jam yra labai įdomu. Jeigu vaikai galėtų daryti tik tai, kas jiems patinka, suaugusiems nereikėtų jaudintis dėl vaikų dėmesio lavinimo. Paprastai kalbama apie vaikų nedėmesingumą tada, kai jiems reikia atlikti kažką nepatrauklaus, nepakankamai įdomaus ir reikšmingo. Vaikui svarbu sužadinti pakankamą pažintinę motyvaciją, užtikrinti vaiko visišką įtraukimą į veiklą.

Dėmesys gali sutrikti dėl įvairių fiziologinių priežasčių - smegenų pažeidimų, jų funkcionavimo sutrikimų, įvairių ligų, tačiau vis dažniau diagnozuojami dėmesio sutrikimai, neturintys tokios akivaizdžios fiziologinės priežasties. Pagrindinės ir dažniausios priežastys, įtakančios vaikų dėmesį tai dėmesio trūkumo ir hiperaktyvumo sutrikimas (DHTS), nepakankama motyvacija atlikti veiklą, lėtinės somatinės ligos, psichinės raidos ypatumai, nuovargis, bei individualios nervų sistemos ypatybės. Visos šios priežastys vaikams trukdo sukaupti dėmesį, jį išlaikyti.

5-6 m. vaikų dėmesio lavinimas

Dėmesio lavinimas – dėmesio savybių plėtotė mokymo ir auklėjimo procese. Nevalingas dėmesys plėtojamas mokant matyti ir girdėti, pastebėti aplinkos daiktus, reiškinius, jų ypatumus. Nevalingas dėmesys kyla interesų, emocijų pagrindu, taigi tuo ir reikia remtis, naudoti vaizdines priemones, įtaigius, vaizdžius žodžius, aiškiai, nuosekliai pasakoti, formuoti teigiamą požiūrį į

mokymąsi. Ugdant valingą dėmesį, pirmiausia keliamas veiklos tikslas, aiškinamas dėmesio sutelkimo vaidmuo įsimeriant sunkius, neįdomius dalykus. Reikia derinti abi dėmesio rūšis, stengtis palaikyti mokinių dėmesį kaitaliojant veiklos rūšis, darbo tempą ir atsižvelgiant į jų individualias jų savybes, atitinkamai reguliuoti mokymo procesą (Jovaiša, 2007).

Žmogaus raidos procesą lemia daugelio veiksnių visuma, paveldimumas, brendimo dėsniai ir pan., jų svarbiausias – ugdymas. Tinkamos ugdymo sąlygos, gyvenimo aplinka sudaro palankią dirvą vaiko įvairiems gabumams tobulėti (A. Toleikis, A. Trušys, 1984).

Lavinant vaikų dėmesį būtina sukurti veiklai palankią aplinką. Kaupienė (2011) duoda patarimus, kad norint lavinti vaiko dėmesį ikimokykliniame amžiuje reikia dažniau žaisti su vaikais, parodyti emocijas, jas išreikšti. Stebėti, kaip vaikas reiškia emocijas. Taip pat reikia mokėti vaikui perteikti ir parodyti susidomėjimą rodyti emocijas. Be visa ko labai svarbu vaiką įtraukti į įvairias veiklos sritis, parodyti įdomiausias jos puses, ieškoti naujų dėmesio lavinimo būdų ir formų.

Kaupienė (2011) teigia, jog lavindami vaiko dėmesį, turime užduotys pateikti aiškias, konkrečias, laipsniškas ir išbaigtas. Užduotys turi būti lengvos vaikams, kad jas galėtų įveikti. Jei norite, kad vaikas būtų dėmesingas, atliekant užduotis, pasirūpinkite gera vaiko savijauta, ramia aplinka, pašalinkite visus įmanomus trukdžius (garsai, muzika, TV ir pan.).

Ankstyvojoje vaikystėje didžiąją bet kokios ugdymo programos dalį sudaro žaidimai. Erikson'as nurodo, kad 4-6 metų amžiaus laikotarpis vadinamas „žaidimų amžiumi“. Žaisdami vaikai vystosi, todėl jiems reikia kuo daugiau leisti laisvai žaisti (Hansen, Kaufmann, Saifer 1997). Specialistai mano, kad žaisdami vaikai lavina pažinimo gebėjimus ir

motoriką, suvokia, kas yra visuomenė, ir atranda savo vietą joje. Bendraudami su kitais vaikais, jie ugdomi socialinius įgūdžius. Jie sužino, kad yra taisyklės, ir jas išmoksta kartu kurti, jie pradeda suvokti, ką reiškia teisingumas, padarumas, išmoksta bendrauti ir dalintis. Vaikai ugdomi savigarbą, sėkmingai išbandydami save įvairiose situacijose, bendraudami su kitais vaikais, tobulindami savo asmenybę, fizines, intelektines, ir socialines galimybes (Frost, Jacobs, 1995). J. Piaget sakė: „Žaidimas yra proto maistas“. Išties šiuo laikotarpiu vaikas išmoksta naudoti simbolį. Reikia nepamiršti, kad simbolis turi perkeltinę reikšmę ir būtent žaidimas yra pirminė simbolių naudojimo priemonė.

Prenkant ikimokyklinio ugdymo vaikams žaidimus, lavinančius dėmesį, būtina atkreipti dėmesį, kaip jie veikia vaiko dėmesio apimtį, paskirstymą, perkėlimą, koncentraciją.

Lavinant vaikų dėmesį būtina sukurti veiklai palankią aplinką. Norint lavinti vaiko dėmesį ikimokykliniame amžiuje reikia dažniau žaisti su vaikais, parodyti emocijas, jas išreikšti. Lavinant vaiko dėmesį, reikia pateikti aiškias, konkrečias, laipsniškas ir išbaigtas užduotis, lavinančias dėmesio ypatybes.

Vaikų dėmesio lavinimo prielaidos ikimokyklinio ugdymo įstaigoje

Vaikų dėmesio lavinimui yra labai svarbūs pedagoginėse sistemose ugdymo principai, kurie įtakoja vaiko motyvaciją ir susidomėjimą veikla.

Apžvelgus Kauno kolegijos Justino Vienožinskio menų fakulteto Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo studijų programos bazinių ikimokyklinių įstaigų ugdymo programas pastebėta, kad parengtų programų pagrindą sudaro alternatyvių ugdymo sistemų M. Montessori, Valdorfo, Emilio Reggio,

„Gera pradžia“, Kūrybinio – kompleksinio ugdymo idėjos. Ugdymo metodų principai, taikomi minėtose ugdymo sistemose, kurie skatina vaiko savarankiškumą, savigarbą, pasitikėjimą savo jėgomis, motyvaciją, atsakomybę turi lemiamos reikšmės vaiko dėmesio puoselėjimui. Dėmesį taip pat lavina susidomėjimas veikla ir protinis aktyvumas. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų ugdymo programose nėra numatyta konkrečių veiklų dėmesio lavinimui, ugdomoji veikla yra vientisas procesas ir vyksta integruotai. Reikšmingiausios prielaidos vaikų dėmesio ugdymui sudaromos ikimokyklinio ugdymo įstaigose, dirbančiose pagal Montesorį ir Valdorfo pedagogikos ugdymo sistemas. Čia ypatingas dėmesys skiriamas vaikų savęs supratimui, savidrausmei, proto galios ugdymui.

Vaikų dėmesio lavinimui yra labai svarbūs pedagoginėse sistemose ugdymo principai, kurie įtakoja vaiko motyvaciją ir susidomėjimą veikla. Reikšmingiausios prielaidos vaikų dėmesio ugdymui sudaromos ikimokyklinio ugdymo įstaigose, dirbančiose pagal Montesorį ir Valdorfo pedagogikos ugdymo sistemas. Čia ypatingas dėmesys skiriamas vaikų savęs supratimui, savidrausmei, proto galios ugdymui.

Išvados

1. Dėmesys psichikos savybė, pasireiškianti kryptingumu ir sutelktumu ties objektais, turinčiais individui pastovią ar situacinę reikšmę. Dėmesys gali būti valingas ir nevalingas. Prie pagrindinių dėmesio apibūdinimų priskiriamos šios dėmesio ypatybės - dėmesio platumas, dėmesio perkėlimas, dėmesio patvarumas, dėmesio intensyvumas. Dėmesys – vienas iš rodiklių, rodančių vaiko pasirengimą mokytis. Nedėmesingi vaikai dažnai daro klaidas,

nevalingai atitrūksta nuo pagrindinės veiklos. Dėmesys gali sutrikti dėl įvairių fiziologinių priežasčių, tačiau pastaruoju metu Vakarų šalyse, taip pat ir Lietuvoje, vis dažniau diagnozuojami vaikų dėmesio sutrikimai, neturintys tokios akivaizdžios fiziologinės priežasties. Pagrindinės ir dažniausios priežastys, įtakojančios vaikų dėmesį tai dėmesio trūkumo ir hiperaktyvumo sutrikimas (DHTS), nepakankama motyvacija atlikti veiklą, lėtinės somatinės ligos, psichinės raidos ypatumai, nuovargis, bei individualios nervų sistemos ypatybės. Tinkamų ugdymo sąlygų parinkimas, sudaro palankią dirvą vaiko įvairiems gabumams tobulėti. Kadangi ikimokykliniame amžiuje pagrindinis vaikų ugdymas yra per žaidimą, todėl parenkant žaidimus, būtina atkreipti dėmesį, kaip jie veikia vaiko dėmesio apimtį, paskirstymą, perkėlimą, koncentraciją ir kaip lavina šias dėmesio ypatybes.

2. Vaikų dėmesio lavinimui yra labai svarbūs pedagoginėse sistemose ugdymo principai, kurie įtakoja vaiko motyvaciją ir susidomėjimą veikla. Daugelio ikimokyklinio ugdymo įstaigų programų pagrindą sudaro alternatyvių ugdymo sistemų M. Montessori, Valdorfo, Emilio Reggio, „Gera pradžia“, Kūrybinio – kompleksinio ugdymo idėjos. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų ugdymo programose nėra numatyta konkrečių veiklų dėmesio lavinimui, ugdomoji veikla yra vientisas procesas ir vyksta integruotai. Reikšmingiausios prielaidos vaikų dėmesio ugdymui sudaromos ikimokyklinio ugdymo įstaigose, dirbančiose pagal Montesorį ir

Valdorfo pedagogikos ugdymo sistemas. Čia ypatingas dėmesys skiriamas vaikų savęs supratimui, savidrausmei, proto galios ugdymui.

Literatūra

1. Lekavičienė, R. (2007) *Psichologija šiandien*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas;
2. Palujanskienė A. , Jonušienė D. (2010) *Psichologijos pagrindai*. Kaunas: Akademija;
3. Jovaiša L. (2007) *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis;
4. Данилова – Данилова Е. *Проблема невнимательности детей*. Maskva [Электронный документ]. URL: - <http://www.kindereducation.com/psychology25.html> Проверено 17.01.2013
5. Kaupienė, J. (2011) *Dėmesys ir jo lavinimas ikimokykliniame ir priešmokykliniame amžiuje*. Prieiga per internetą: <http://atviras-langas.blogspot.lt/2011/01/demesys-ir-jo-lavinimas-ikimokykliniame.html>
6. Hansen A., Kaufmann K., Saifer S. (1997) *Ugdymas ir demokratijos kultūra. Ikimokyklinis amžius*. Vilnius: leidykla Lietus.
7. Welsh J. A., Nix R. L., Blair C., Bierman K. L., & Nelson K. E. (2010) *The development of cognitive skills and gains in academic school readiness for children from low income families*. *Journal of Educational Psychology*. [Interaktyvus]

PATIRTINIO UGDYMO/ - SI REALIZAVIMO GALIMYBĖS LAUKO DARŽELYJE

*Jūratė Vilkaitė Barcelos, vadovė Asta Jakimavičienė
Kauno kolegija, Menų ir ugdymo fakultetas*

Anotacija. Lauko pedagogikos sąvoka neatsiejama nuo patirtinio ugdymo/ -si sąvokos - tai „patirtinis mokymosi procesas, kuris vyksta lauke“. Ugdymiesi lauke vaikai atranda save, įgyja pasitikėjimo savimi, išmoksta saugaus eismo, patiria mažiau streso, tampa emociškai tvirtesni, fiziškai aktyvesni, lavina smulkiąją ir stambiają motorikas, stiprina imunitetą. Straipsnyje analizuojamas lauko pedagogikos ir vaikų ugdymosi „darant“ sąryšis, atskleidžiamos lauko pedagogikos ištakos bei jos raida, galimybės Lietuvoje.

Temos aktualumas. Vaikai iš prigimties yra tyrinėtojai, ieškantys visos įmanomos informacijos apie juos supančią aplinką. Moksliniais tyrimais patvirtinta, kad norėdami suprasti dalyko esmę, vaikai patys turi tai patirti, išgyventi. Patirtinis ugdymas - tai į vaikus orientuotas švietimo sistemos požiūris, tai vaikų ugdymas/-is eksperimentuojant, bandant, atrandant ir taip kaupiant žinias, patirtis. Mokslinėje literatūroje patirtinio ugdymo/ - si sąvoka neatsiejama nuo vaiko ugdymo/ - si lauko aplinkoje, o lauko pedagogikos sąvoka neatsiejama nuo patirtinio ugdymo/ -si sąvokos - tai „patirtinis mokymosi procesas, kuris vyksta lauke“. Anot lauko pedagogikos propoguotojų Lietuvoje, vaikai ugdymiesi lauke, atranda save, įgyja pasitikėjimo savimi, išmoksta saugaus eismo, patiria mažiau streso, tampa emociškai tvirtesni, fiziškai aktyvesni, lavina smulkiąją ir stambiają motorikas, stiprina imunitetą, o lauke darželyje besiugdžiusių vaikų mokyklinė branda yra nei kiek ne silpnesnė nei tradicinius ugdymo įstaigas lankiusių vaikų. Tačiau, nežiūrint šių, mokslininkų bei pedagogų praktikų pripažintų lauko pedagogikos bei patirtinio ugdymo/-si privalumų, lauko darželių populiarumas užsienio šalyse yra ženkliai didesnis nei Lietuvoje, kur jų yra tik keletas. Todėl kyla **probleminiai**

klausimai: kuo lauko aplinka reikšminga skatinant vaikus tyrinėti, eksperimentuoti, atrasti? Kokios sąlygos ugdytis per patirtį kuriamos Lietuvos lauko darželiuose?

Tyrimo tikslas: išanalizuoti patirtinio ugdymo/ - si realizavimo galimybes lauko darželyje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti patirtinio ugdymo/ - si sampratą, išskirti patirtinio ugdymo/ - si komponentus.
2. Išanalizuoti lauko pedagogikos apibrėžtį, įtaką vaiko raidai bei sveikatai, ugdymo/ - si sąlygas lauko aplinkoje.

Tyrimo objektas: Patirtinio ugdymo/ - si realizavimo galimybės lauko darželyje.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, skirta pagrįsti patirtinio ugdymo/ - si realizavimo galimybes lauko darželyje.

Straipsnį sudaro viena dalis, kurioje pristatomi patirtinio ugdymo/-si realizavimo galimybių teoriniai aspektai, pateikiamos išvados, literatūra. Straipsnio apimtis -7 puslapiai.

Patirtinio ugdymo/- si apibrėžtis

Kaip teigia Monkevičienė (2004) pažinimo kompetencija – tai vaiko domėjimasis viskuo, kas jie supa, gebėjimas sutelkti dėmesį, samprotauti,

suvokti, spręsti problemas, mąstyti kritiškai. Visi žmonės turi savo pažinimo būdą, kai kurie vaikai geriausiai ugdomi klausydami, kiti - matydami treti - judėdami. Daiktų lytėjimas ir pajautimas informacijos priėmimas ir perteikimas judesiu gerina jų atmintį ir suvokimą. Pedagogas turi išmanyti visus pažinimo būdus, dėl to, kad ne visi vaikai ugdomi vienodai (Dodge, 2007).

Vaikai iš prigimties yra tyrinėtojai, ieškantys visos įmanomos informacijos apie juos supančią aplinką. Norėdami suprasti dalyko esmę, vaikai patys turi tai patirti, išgyventi. Vaikai patirdami įvairių išgyvenimų, tuo pačiu lavina savo pojūčius, eksperimentuodami jie gerina rankų, akių koordinaciją, mokosi susikaupti, ilgiau išlaikyti dėmesį, išbandyti savo jėgas (Jerissa de Bilde ir kt. 2015). Pažinimo patirtis vaikui kaupiasi atlikinėjant eksperimentus, stebint aplinką, bandant spręsti iškilusias problemas (Monkevičienė, 2014). Kaip teigia D. Plytnykienė (2009), aktyviai veikiant gamtoje vaikas įgyja patirties, atsakingai taiko gamtos tyrinėjimo žinias, patiria atradimų ir pažinimų džiaugsmą. Anot D.T.Dodge (2007), reikia kurti palankias sąlygas vaikams naudotis jų mąstymo įgūdžiais. Vaikui augant, jo pažinimo įgūdžiai tampa vis sudėtingesni. Pedagogo pareiga rengti ugdytiniam jų supratimo lygį atitinkančias užduotis, bendraujant su vaikais, juos skatinti tyrinėti aplinką, bandyti patiems spręsti problemas, eksperimentuoti.

Anot J. Augustinavičienės (2002), vaikams atliekant eksperimentus, per tam tikrą laiką susiformuoja gebėjimai veikti bendrai, susikaupti, vaikai tampa pastabesni bei išradingesni, aktyvesni ir tvarkingesni, taip pat, taupesni, turtėja jų žodynas. Įgiję daugiau eksperimentavimo įgūdžių, vaikai dažniau pasiūlo kokius eksperimentus atliekant būtų galima išspręsti tam tikras problemas.

Užsienio literatūroje patirtinio ugdymo sąvoka neatsiejama nuo lauko pedagogikos sampratos: „Sąvoka patirtinis ugdymas turi ilgą istoriją. Seniau lauko pedagogai patirtinį ugdymą laikė kaip mokymosi lauke būdą. Patirtiniame ugdyme labai svarbi tikrojo pasaulio patirtis, norint pasiekti savo tikslą“ (Association for Experiential Education (AEE), 2002). 1970 metais patirtinis ugdymas buvo pripažintas kaip pedagogikos dalis, 1977 metais sukurta patirtinio ugdymo asociacija (Association for Experiential Education (AEE)). Šios srities specialistai siūlė daug patirtinio ugdymo apibrėžimų. Patirtinį ugdymą/ - si buvo siūloma vadinti „mokymasis darant patirtį“ ir teigta, kad ugdymas lauke taip pat turi būti priskirtas patirtiniam ugdymui, kadangi visas ugdymas taip pat vyksta per patirtį. 1994 metais patirtinio ugdymo asociacija praplėtė patirtinio ugdymo sąvoką: „patirtinis ugdymas - tai procesas, kurio metu ugdytinis kaupia žinias, patirtį tiesioginės patirties būdu“ (AEE, 2002). Šis apibrėžimas susideda iš 12 principų, kurių 3 susiję su mokymusi :

- patirtinis ugdymas vyksta tada, kai kruopščiai atrinkta patirtis yra paremta refleksija, analize bei sinteze;
- ugdytinio mokymosi rezultatai yra asmeniniai ir sudaro būsimos patirties ir mokymosi pagrindą;
- patirtinis ugdymas/-si tiek ugdytiniamas, tiek pedagogai sukuria sąlygas tyrinėti ir iširti savo galimybes, savo vertybes.

Patirtinis ugdymas, konkreti patirtis ir mokymasis praktiškai yra vienas ir tas pats. Vietoj to, kad vaikai matytų tik vienos ar dviejų dimensijų vaizdą, patirtinis ugdymas suteikia galimybę vaikui patirti trijų ar keturių dimensijų vaizdus. Pavyzdžiui pasakojant vaikui apie metų laikų kaitą, grupėje auklėtoja gali tik parodyti paveikslėlius, geriausiai

atveju video medžiaga, patirtinio ugdymo atveju vaikas, pats gali pamatyti kaip keičiasi metų laikai, kas vyksta lauke, kaip keičiasi oras, kas būna lyjant, sningant. Arba pasakojant apie tai, kaip auga augalai: grupėje auklėtoja gali tik parodyti paveikslėlius kaip auga augalas, kaip sėjama sėkla. Patirtinis ugdymas suteikia galimybę vaikui, pačiam pasodinti sėklą, ją laistyti, prižiūrėti, laukti kol išaugs augalas, viską aptariant su auklėtoja ir draugais. (Jerissa de Bilde ir kt. 2015).

Anot J. de Bilde (2015) patirtinis ugdymas/-is turi daug didesnės įtakos vaikų ugdymui dar ir todėl, kad vaikai viską gali paliesti ir pajauti patys. Patirtinis ugdymas sužadina jausmus - juk tai ką, gali pats patirti ar pajauti įsimena daug geriau nei faktai kuriuos pamatei knygoje ar tiesiog išgirdai. Minėtos autorės teigimu, patirtinio ugdymo dėka, galima išvengti vaikų blogio elgesio. Juk visos išdaugų idėjos ir kyla tada, kai vaikams nuobodu. Nepaisant fakto, kad daugelis vaikų gali sėdėti susikaupę ir klausytis, ką jiems pasakoja auklėtoja, yra vaikų, kuriems tai atrodo kaip neįveikiama užduotis. Dėl to patirtinis ugdymas leidžia vaikams ne tik išmokti visą reikiamą informaciją, bet ją išmokti jaučiant, liečiant, uodžiant, patiems patiriant, ką reiškia mokytis. Būtent dėl šios priežasties vaikai kurie yra linkę į blogą elgesį pradeda elgtis geriau, daugiau domėtis mokymusi (de Bilde ir kt. 2015). Patirtinis ugdymas/-is labai svarbus leidžiant vaikams suprasti kas yra pralaimėjimas ir kaip geriau susitaikyti su tuo, kaip sužinoti kas yra pasipriešinimas ir iššūkiai. Vaikai gali didžiuotis savimi, kai patys suranda atsakymą į kokį jiems rūpimą klausimą, o ne dėl to, kad kas nors jiems tą atsakymą pasakė. Patirtinis ugdymas leidžia vaikams patiems atrasti strategijas, kurios yra tinkamos tik jiems patiems, tam, kad jie atrastų atsakymus į jiems rūpimus klausimus. Dėl to tokie

vaikai ateityje bus daug išradingesni ir žinos, kad visos problemos turi daugiau išeičių, ne tik „gera“ arba „bloga“ (de Bilde ir kt., 2015).

Patirtinis ugdymas - tai švietimo sistemos požiūris orientuotas į vaikus, kuris prasideda iš prielaidos, kad visi vaikai turi vienodus motyvacijos šaltinius, tokius kaip asmeniniai interesai, integruotos vertybės bei autonomijos poreikis. Pedagogai savo darbą siejantys su patirtiniu ugdymu/-si stengiasi, kad jų darbo vieta stimuliuotų ugdytinių norą mokytis. Pedagogai remia vidinę vaikų motyvaciją didžiausią dėmesį skiriant :

- palaikyti laisvą vaikų iniciatyvą;
- pasiūlyti ugdomąją aplinką, kuri būtų turtinga bei įkvepianti;
- pademonstruoti jautrumą ir emocinį palaikymą ugdytiniui (Laevers, 1992).

Patirtinio ugdymo reikšmę žmogaus ugdymui/-si galima iliustruoti garsaus mokslininko Čarlzo Darvino (Charles Darwin) (1859) pavyzdžiu. Istorinių šaltinių teigimu, savo evoliucijos teoriją Ch. Darwin sukūrė eidamas į lauką ir stebėdamas gyvūnus, vabalus ir jūrų gyvūnus. Pirmiausios idėjos jam gimė tada, kai mokydamasis universitete jis išeidavo pasivaikščioti į lauką. Deja, kai kurios universitete įgytos teorinės žinios jam trukdė laisvai kurti, todėl, kad jos paprasčiausiai nesutapo su faktais kuriuos Darvinas matė realybėje. Dėl šitos priežasties daugelis Darvino teorijų buvo išspausdintos daug vėliau nei buvo atrastos (Laevers, 1992).

Esminiai patirtinio ugdymo/-si komponentai

Centre yra vaikas, trokštantis tobulėti, augti, laisvėti. Remiantis humanistine pedagogika, to nori visi vaikai. Reikia sudaryti sąlygas jų poreikiams patenkinti. Auklėtojas šalia yra tam, kad kurstytytų vaiko smalsumą, o ne vadovautų (Aračiauskienė, 2016).

J.de Bilde (2015), skiria šiuos esminius patirtinio ugdymo/-si komponentus:

- Tinkama, palanki veikloms aplinka.
- Patirtis, kur suaugęs ne nurodinėja, o skatina pačiam atrasti, mąstyti.
- Tempas, kurį pasirenka kiekvienas vaikas individualiai.
- Patirties apgalvojimas – kas ir kodėl pavyko, kodėl reikėjo daryti būtent taip, ką galima keisti, kas patiko, kaip paveikė.
- Ateities planavimas – kaip kitą kartą padaryti geriau.

Motyvuotas pedagogas suteikia ugdytiniui galimybę analizuoti, kurti, pažinti ir integruoti savo žinias. Klausdami intriguojančių klausimų pedagogai stimuliuoja vaikų mąstymą, skatina vaikus bendrauti, pasakoti apie savo norus (Laevers ir Heylen, 2003). Ugdant vaikus remiantis patirtimi, labai svarbi grupės aplinka. Grupės aplinka turėtų padėti vaikui atrasti savo norus ir siekius. Pirmasis būdas kaip padidinti vaikų norą tyrinėti, tai suteikti jiems tokią aplinką kuri pati skatintų kažko ieškoti, kažkuo domėtis (Hiddi 1990) . Auklėtojai gali dalyvauti ar patys organizuoti projektus kurių tema pati intriguotų vaikus (dinozaurai, princesės, piratai) (Laevers ir Heylen, 2003). Kitas būdas kaip auklėtoja galėtų skatinti vaikų patirtinį ugdymą, tai leisti vaikams kuo daugiau veiklas rinktis patiems. Patall (2008) nustatė, kad didžiausios pasirinkimo galimybės buvo tada, kai dalyviams buvo suteikta nuo trijų iki penkių pasirinkimo galimybių (ribotas pasirinkimas), lyginant su tik dviem ar daugiau nei penkiais (neribotas pasirinkimas) pasirinkimais.

„Ikimokyklinio ugdymo metodinėse rekomendacijose” (2015), atkreipiamas didesnis dėmesys į svarbesnes šių laikų ikimokyklinio amžiaus vaiko charakteristikas. Pažymima, kad šiuolaikiniai vaikai daug mieliau ieško informacijos

patys, nori ją suvokti patys (pamatyti, išgirsti, veikti, kurti realioje aplinkoje), jų netenkina paprastas žiūrėjimas į paveikslėlius ir pasakojimų klausymas, kai ugdytojas turi tikslą, kad vaikai įsimintų informaciją ir paskui ją taikytų savo veikloje. Šitoks metodas jiems netinka. Šios kartos vaikai mieliau renkasi tyrinėti, spręsti problemas, išsiaiškinti jų kilimo priežastis, tikint savimi ir savo sprendimais, pajauti sėkmę.

„Ikimokyklinio ugdymo pasiekimų apraše“(2014), tyrinėjimas apibūdinamas kaip procesas, kai atidžiai žiūrint, klausant, uodžiant, liečiant, klausinėjant, ieškant informacijos.

Įvairiuose šaltiniuose sužinoma apie gyvosios ir negyvosios gamtos objektus bei reiškinius, žmogaus sukurtus daiktus, žmonių gyvenimą. Be to tyrinėjimas apima ir bandymus (eksperimentus), kai keičiame daiktus ar medžiagas, aplinkos sąlygas, pvz., kai išardome ir sudedame kitaip, kai tirpiname, šildome, šaldome medžiagas, kai sodiname augalus ir stebime, kaip jų augimą veikia šviesa, laistymas ir panašiai.

Tyrinėjimas apibūdinamas kaip:

- Smalsumas, domėjimasis, noras pažinti, išsiaiškinti kas ir kodėl vyksta;
- Gebėjimai kelti problemas, klausimus ir tyrinėjimo tikslus, numatyti (spėti) laukiamus tyrinėjimo tikslus.
- Gebėjimas numatyti kaip tyrinės ir pasirinkti priemones;
- Gebėjimas apmąstyti tyrinėjimo rezultatus, juos aptarti ir padaryti išvadas;
- Tyrinėjimo žingsnių, saugaus tyrinėjimo taisyklių žinojimas ir supratimas.

„Ikimokyklinio ugdymo pasiekimų apraše“(2014) teigiama, jog tyrinėjimas apima ir bandymus (eksperimentus), kai keičiami daiktai ar medžiagos, aplinkos sąlygas. Pasak S. D. Wurdinger

ir J. A. Carlson (2010), ugdymas paremtas eksperimentiniu mokymusi yra didelis iššūkis pedagogams, tačiau nepaisant to eksperimentai yra naudingi vaiko ugdymuisi, o ypač vaikams, kurie yra imlūs ir smalsūs eksperimentuoti bei savarankiški. Eksperimentinis ugdymas – tai aktyvus mokymosi metodas, kuris naudojamas norint pagerinti ugdymosi kokybę bei sulaukti geresnių rezultatų. Jų teigimu, eksperimentų pagalbą ugdytiniai lengviau bei geriau įsisavimą pateikiamą informaciją. Pastebima, jog pedagogai vis dažniau renkasi eksperimentinį ugdymą ir integruoja jį su kitomis kompetencijomis.

Eksperimentuodami ir darydami atradimus, ugdytiniai išmoka naujų savokų. Stebėdami daiktus ir žmones savo aplinkoje, jie sprendžia problemas ir daro prielaidas remdamiesi tuo, ką jau žino. Vaikai gali mąstyti kompleksiskai, naujai gautą informaciją susiedami su dalykais, kuriuos jau žinojo anksčiau. Jie gali suvokti spalvos, dydžio ir formos sąvokas.

Vaikai trokšta pažinti aplinkinį pasaulį. Jie galvoja:

- Įdomu, kas nutiks, jeigu spustelsiu šį mygtuką;
- Įdomu, ką jaučia kiškutis;
- Kažin kodėl nuvyto mano gėlytė;
- Kaip galiu išpūsti didesnę burbulą?

Tyrinėjimų erdvė yra ta vieta, kur galima rasti atsakymus į tokio pobūdžio klausimus. Tai vieta, kur skleidžiasi vaikų smalsumas ir nuostaba, kai jie naudoja naujas ir įdomias medžiagas. Šioje erdvėje vaikai naudojami visais savo pojūčiais: lytėjimu, skoniu, uosle, rega, klausa. Jie gali daryti daiktams poveikį ir stebėti, kas nutinka. Vaikams galime padėti ugdyti jų smalsumą. Kai garsiai komentuojame, vaikai ugdosi mąstymo įgūdžius tyrinėdami ir darydami atradimus. Jiems viskas rūpi, jie viską tyrinėja. Taigi šioje erdvėje visapusiškai

puoselėjama vaiko raida. (Dodge, D. T., Colker, L. J., Heroman, C., 2007). Tyrinėjimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- domėjimasis supančia aplinka,
- tyrinėjimas pasinaudojant įvairiais pojūčiais,
- atrastų, sužinotų dalykų aptarimas.

Vaikas domisi gamtinės aplinkos tyrinėjimais (stebėjimais, bandymais). Siūlo idėjas, ką norėtų tyrinėti, išbandyti, pasirenka tai, kas labiausiai domina. Suaugusiojo padedamas ugdytinis numato, ką reikės atlikti, pasiūlo, kokias priemones ir kaip galima panaudoti tyrinėjant, stebi ar bando, aptaria ir daro išvadas. Tai, ką sužinojo tyrinėdamas, susieja su tuo, ką jau žinojo, išsako savo abejones ir ką dar norėtų sužinoti. Suaugusiojo padedamas atlieka paprastus artimiausios socialinės aplinkos, žmonių gyvenimo, darbo, kūrybos tyrinėjimus (stebi, klausia, nupiešia, nufotografuoja, ieško informacijos įvairiuose šaltiniuose). Taip pat tyrinėjimams pedagogas gali pasitelkti ir skaitmenines technologijas (kompiuterį, mobilųjį telefoną, fotoaparata), kurios yra patrauklios vaikams. Jų pagalba galime pritraukti vaikų dėmesį. Tokiu atveju vaikai tyrinėja susidomėję, atidžiai, stengiasi viską pastebėti. Samprotauja apie pastebėtų aplinkos objektų savybes, požymius, žmonių gyvenimo būdo bruožus, palygina, kritiškai vertina. Tyrinėjimo metu vaikai rezultatus pavaizduoja piešiniu, nuotraukomis, nesudėtinga schema, pristato kitiems. Baigę tyrinėjimą, aptaria, kaip pavyko viską atlikti, ką galima buvo daryti kitaip. Stebėdamas ar vykdydamas bandymą stengiasi viską atlikti tvarkingai, laikytis sutartų taisyklių (ikimokyklinio ugdymo pasiekimų aprašas, 2014).

Lauko pedagogika ir jos reikšmė vaiko raidai bei ugdymui/-si

Lauko pedagogikos apibrėžimas ir požiūris į vaiko ugdymą/-si lauke kito daug kartų. Vienas

pirmųjų apibrėžimų lauko pedagogiką siejo su stovyklavimu lauke. 1943 metais vertindamas vaikų ugdymą/-si lauke L.B Sharp teigė: „tai, ką geriausiai galima išmokti klasėse, turėtų būti ten ir mokoma, tačiau tai, ką geriausiai išmokti per patirtį, tiesiogiai susiduriant su natūraliomis medžiagomis ir gyvenimiškomis situacijomis lauke, ten turėtų būti ir mokomasi.“

Laikui bėgant lauko pedagogikos idėja stiprėjo, dėl to buvo siekiama gauti paramą ir iš mokymo įstaigų. 1955 metais Julian W. Smith pradėjo tarptautinį lauko pedagogikos projektą (National Outdoor Education Project). Julian W. Smith aiškino ryšį tarp lauko pedagogikos ir mokyklos mokymo programos: „lauko pedagogika - tai mokymasis lauke ir apie lauką, o tai yra mokymosi programos papildymas patirtimi įgyjama lauke“ ” (de Bilde ir kt., 2015).

Donaldson ir Donaldson ((1958)cit., (Adkins ir kt., 2002)), lauko pedagogiką apibūdino kaip „mokymąsi lauke, apie lauką ir mokymąsi už durų“. Anot Priest ((1986) cit. (Adkins ir kt., 2002)), lauko pedagogika tai „patirtinis mokymosi procesas, kuris vyksta lauke. Skirtumas tarp lauko pedagogikos ir patirtinio ugdymo yra tas, kad lauko pedagogikai svarbiausia kur vyksta procesas, o patirtiniam ugdymui – kokie procesai įtraukti“.

Daugiau kaip 20 metų Skandinavijoje ir pastaraisiais metais Jungtinėje Karalystėje atliktais tyrimais įrodyta, kad vaikų buvimas lauke visą dieną ir ištisius metus daro teigiamą įtaką jų mokymuisi ir vystymuisi, sveikatai. Lauko darželiai gerokai daugiau dėmesio skiria gerai vaikų sveikatai, nes vieta, kurioje įrengiamas lauko darželis, yra grynesniame ore, švaresnėje aplinkoje, natūralioje gamtoje, naudojamos natūralios priemonės, sveikiau maitinamasi (Aračiauskienė, 2016).

Lauko ir miško darželiai Lietuvoje ir pasaulyje

Studijuojant užsienio šalių literatūrą apie lauko darželius pastebėta, kad dažnai sutinkamas ir net su anksčiau minėta „lauko darželio“ sąvoka tapatinamas terminas – miško darželis. Miško vaikų darželis arba lauko vaikų darželis – ikimokyklinio ugdymo įstaiga, vaikų darželio rūšis, kilusi iš Skandinavijos. Lauko ir/ar miško darželiuose visi užsiėmimai vyksta už darželio pastato ribų – miške arba lauke. Tokio tipo darželyje ugdomi ir prižiūrimi vaikai, kurių amžius – 3-7 (o kartais ir mažiau nei 3) metai.

Pirmasis lauko tipo darželis 1950 - aisiais įkurtas Danijoje. Jo įkūrėja - Ella Flatau. Darželio idėja kilo spontaniškai, prižiūrint savo ir kaimynų vaikus: daug laiko praleisdama miške Ella Flatau pastebėjo kiek daug gebėjimų vaikui gali suteikti gamta, kaip pozityviai ji veikia vaiko raidą. Ugdymo miške idėja sulaukė ir pasekėjų: tėvai pradėjo kurti bendruomenes, kurios kūrė pirmuosius miško darželius. Ilgianiui, šio tipo darželiai Skandinavijoje tapo labai populiarūs. 1968 metais lauko darželis įkurtas ir Vokietijoje, tačiau šis darželis niekada negavo oficialaus veiklos leidimo ir nebuvo pripažintas Vokietijos vaikų teisių tarnybos. Miško darželių judėjimas sulaukė atgarsio tik 1990-aisiais metais. Pirmasis pripažintas miško darželis Vokietijoje pradėjo veikti 1993 metais. Jis įkurtas Flensburgo mieste (Häfner 2002; Gorges, 1999, 2002).

Šiuo metu Vokietijoje yra virš 1000 miško vaikų darželių, Austrijoje – 23. Šveicarijoje taip pat egzistuoja šio tipo darželiai ir lopšeliai. Miško vaikų darželis dažnai vadinamas „darželiu be sienų ir stogo“. Esminis skirtumas tarp įprastų vaikų darželių ir miško vaikų darželių yra tai, jog vaikai su auklėtojais kasdienybę leidžia lauke (miške, pievoje

arba pajūryje). Užsiėmimai lauke vyksta beveik visada, išskyrus ypatingai blogas oro sąlygas. Todėl lauko darželiams rekomenduojama (Vokietijoje – privaloma) darželio teritorijoje turėti šildomą patalpą, kurioje labai blogomis oro sąlygomis auklėtoja ir vaikai turėtų pastogę. Įstatymiškai yra nustatyta, kad ši patalpa turi būti šildomas statybinis vagonėlis arba šildoma miško trobelė (Häfner 2002; Gorges, 1999, 2002).

Lauko/miško tipo darželiuose dažniausiai atsisakoma pramoniniu būdu pagamintų žaislų. Vaikai dažniausiai žaidžia su aplinkoje rastais gamtiniais objektais. Dažniausiai miško vaikų darželiuose yra nenaudojami pramoniniai žaislai su konkrečia paskirtimi. Vaikai žaidžia tuo ką patys randa gamtoje. Tai lavina kalbos išraišką ir skatina didesnę komunikaciją tarpusavyje (Warmbold 2002).

Įstatymiškai nustatyta, kad vaikų skaičius grupėje gali svyruoti nuo 15 iki 20 vaikų, juos prižiūrėti turi mažiausiai du auklėtojai. Neskaitant šių ypatybių, užsienio šalyse miško vaikų darželiai yra įprasti vaikų darželiai, kurie ugdo, auklėja ir prižiūri vaikus. Vokietijoje egzistuoja kvalifikacijos tobulinimosi kursai, kurie suteikia miško vaikų darželio auklėtojo-pedagogo kvalifikaciją.

Kasdienis buvimas gamtoje padeda vystytis suvokimui, didžiajai ir mažajai motorikai, koordinacijai ir jausmingumui. Mokslškai pagrįsta, jog vaikų lankusių miško vaikų darželius mokykliniai kriterijai nėra prastesni nei vaikų lankusių įprastus vaikų darželius. Vaikai lankę miško vaikų darželius netgi daugelyje pamokų yra įvertinami geriau (Häfner 2002; Gorges, 1999, 2002). Pastebėta, kad lauko vaikų darželius lankantys vaikai bei juose dirbantys pedagogai yra mažiau varginami skleidžiamų garsų: tradiciniuose vaikų darželiuose nuo skleidžiamo triukšmo yra

patiriama daugiau streso. Itin pozityviai vertimamas ugdymo lauke poveikis tiek vaikų, tiek pedagogų imuninei sistemai (Warmbold, 2002).

Lauko pedagogikos tendencijos Lietuvoje

Lietuvoje taip pat egzistuoja keletas šio tipo darželių (Smiltynėje, Vilniuje, Kaune ir kt. Lietuvos miestuose). Lauko pedagogika Lietuvoje dar nėra itin populiori, skleidžiama bendradarbiaujat su Lietuvos sveikuolių sąjunga, kitomis nevyriausybinėmis, politinėmis ir valstybinėmis organizacijomis, žiniasklaidos priemonėmis.

Valstybiniuose ir/arba nevalstybiniuose Lietuvos darželiuose (ypatingai puoselejančiuose alternatyvaus ugdymo idėjas, darželiuose – pedagogikos centruose ir pan.) į lauko aplinką perkeliama dalis ugdymo, kuriamos vaikų tyrinėjimas, atradimas, eksperimentas tinkamos aplinkos. Siekiama, kad ir tradiciniai darželiai perimtų šią lauko pedagogikos patirtį, kad ir juose augtų sveiki ir kūrybingi vaikai.

Pirmąjį lauko darželį Lietuvoje įkūrė vilniečių šeima, Ieva ir Žilvinas Karpiai. Darželis savo duris atvėrė 2014 metų vasarą. Kaip sako darželio įkūrėjas Žilvinas Karpis, „idėja įkurti lauko darželį kilo jam su žmona, kadangi šeima puikiai susipažinusi su skandinavišku gyvenimo stiliumi. Pirmiausiai buvo svarstoma įkurti darželį, kuris vadovautųsi Valdorfo pedagogikos idėjomis, nes Valdorfo pedagogika orientuojasi, į natūralumą, gamtines idėjas, gamtos ritmą. Lauko darželį renkasi tie, kas myli gamtą, kurių gyvenimo būdas yra aktyvus“.

Norint įsteigti tradicinį darželį, viskas turi atitikti higienos reikalavimus, tačiau Lietuvoje esantys lauko darželiai, nėra darželiai - tai „dienos priežiūros grupės“. Vienintelis reikalavimas yra toks, kad darželis turėtų patalpas, kur vaikai turėtų kur prisiglausti blogu oru.

Lauko darželyje labai svarbi vaikų apranga. Apranga turėtų būti patogi, o ne graži, drabužiai turėtų būti kokybiški ir neperšlampami. Anot Karpio Ž. (2015), lauke su vaikais daug lengviau sutarti, bendravimo kokybė yra daug geresnė nei uždaroje patalpoje. Lauke labai retai kyla pykčio priepuolių.

Darželio kūrėjai norėjo, kad per dieną vaikai bendrautų ne tik su moterimis, bet ir su vyrais. Dėl to darželyje pradėjo dirbti ir auklėtojai vyrai. Jie su vaikais eina į žygius, kuria laužus, braido po upelį.

Išvados

1. Patirtinis ugdymas /- sis – tai vaiko ugdymas/- sis „darant“; ugdymas/- sis aktyviai bandant, eksperimentuojant, stebint pasaulio reiškinius, atrandant savo tiesas. Užsienio literatūroje patirtinio ugdymo/ - si sąvoka neatsiejama nuo vaiko ugdymo/- si lauko aplinkoje. Svarbiausi patirtinio ugdymo/ - si komponentai yra tinkama, palanki veikloms aplinka; patirtis, kai suaugęs ne nurodinėja, o skatina pačiam atrasti; tempas, kurį pasirenka kiekvienas vaikas individualiai; patirties apgalvojimas (refleksija); ateities planavimas.
2. Lauko pedagogikos sąvoka neatsiejama nuo patirtinio ugdymo/ -si sąvokos - tai „patirtinis mokymosi procesas, kuris vyksta lauke“. Ugdydamiesi lauke vaikai atranda save, įgyja pasitikėjimo savimi, išmoksta saugaus eismo, patiria mažiau streso, tampa emociškai tvirtesni, fiziškai aktyvesni, lavina smulkiąją ir stambiają motoriką, stiprina imunitetą. Didėja jų pasitikėjimas savimi, išsiugdo gilesnis pažinimo jausmas. Vaikai jaučiasi saugesni juos supančioje aplinkoje, nes yra įtraukiami į rizikos

vertinimo, prisiėmimo bei valdymo procesus.

Literatūra

1. Adkins, Carol - Simmons, Bora (2002)*Outdoor, Experiential, and Environmental Education: Converging or Diverging Approaches? ERIC Digest*. [žiūrėta 2017 – 12 – 20] prieiga per internetą <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED467713.pdf>
2. Augustinavičienė, J., *Per eksperimentus – prie pažinimo*. Žvirblių takas, 2002 Nr.3
3. Aračiauskienė I (2016) [žiūrėta 2017 – 11 – 05] prieiga per internetą <https://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/naujove-patirtinis-ugdymas/23231>
4. Bilde, J., Boonen T., Speybroeck,S., Fraine, B., Damme,J. and Goos, M., (2015) *Experiential Education in Kindergarten: Associations with School Adjustment and the Moderating Role of Initial Achievement* [žiūrėta 2017- 11 -05] prieiga per internetą, www.researchgate.net
5. Dapšauskas, J., (2014) Lauko pedagogika sprendžia darželių problemą, ugdo sveikus vaikus [žiūrėta 2017- 11 -05] prieiga per internetą www.ikimokyklinis.lt
6. Dodge, D. T., Colker, L. J., Heroman, C. (2007). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas*. Vilnius: Presvika.
7. *Evoliucija* prieiga per internetą [žiūrėta 2018 – 01 – 02] www.biomokslai.blogspot.lt/2010/02/evoliucija.html
8. Gorges, R., (1999): *Vernachlässigt der Waldkindergarten die Schulfähigkeit?* Lüneburg
9. Hidi, S. (1990). *Interest and its contribution as a mental resource for learning. Review of Educational Research*, **60**, 549–571.
10. Häfner, P., (2002): *Natur- und Waldkindergärten in Deutschland – eine*

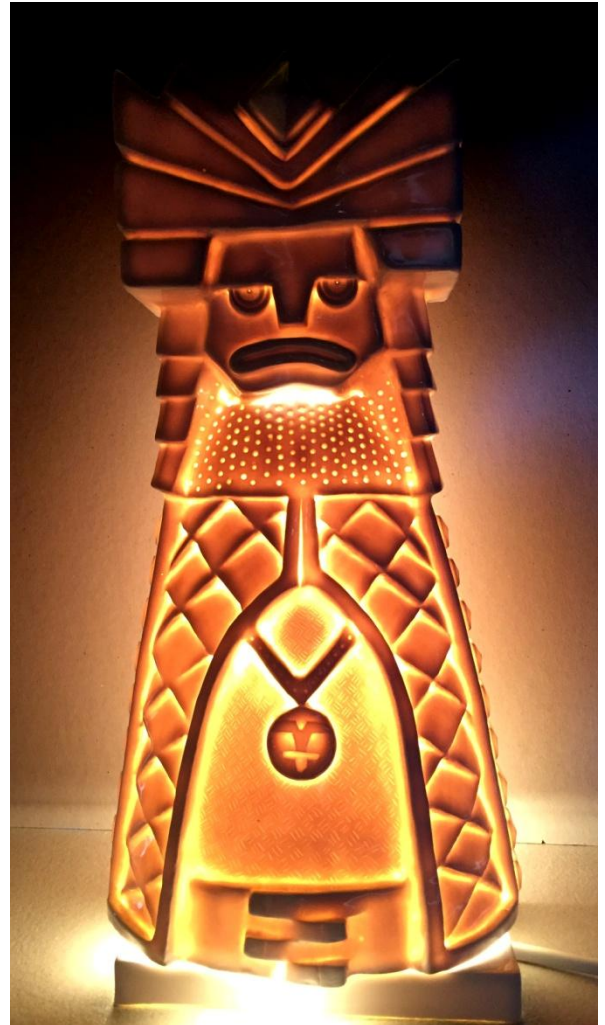
- Alternative zum Regelkindergarten in der vorschulischen Erziehung.* Dissertation an der Universität Heidelberg. [interaktyvus]
11. *Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas* (2014). Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras.
 12. *Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos* (2015). Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras.
 13. Karpis, Ž., (2016) *Naujovė – patirtinis ugdymas*, [žiūrėta 2017 – 12 – 10] prieiga per internetą www.ikimokyklinis.lt
 14. Karpis, Ž., (2015) *lauko darželis*, [žiūrėta 2017 – 12 – 10] prieiga per internetą www.laukodarzelis.lt
 15. Laevers F.(1992) *Ervaringsgericht werken in de basisschool*. Leuven. CEGO
 16. Laevers, F., & Heylen, L. (2003) *Involvement of children and teacher style: Insights from an international study on experiential education*. Leuven: Leuven University Press.
 17. *Lauko darželiai Lietuvoje: kokią naudą gauna vaikai?* (2015) [žiūrėta 2017 – 12 – 10] prieiga per internetą www.tavovaikas.lt
 18. Liaugminienė, G., (2015) *Lauko darželiai – visa diena po dangumi*. [žiūrėta 2017 – 12 – 20] prieiga per internetą <https://mamoszurnalas.lt/lauko-darzeliai/>
 19. Monkevičienė O. *Reformuojamo ikimokyklinio ugdymo/ - si turinio įgyvendinimo technologijos ir pedagogų rengimas*. Vilnius, 2008
 20. Mitchell, B. (2016) *9 forest kindergartens around the world where the sky's the limit in teachings among the trees* [žiūrėta 2017 – 12 – 10]. Prieiga per internetą. <https://inhabitat.com>
 21. Patall, E.A., Cooper, H., Robinson, J.C.,(2008) *The effects of choice on intrinsic motivation and related outcomes: a meta – analysis of research findings*. Department of Psychology and Neuroscience, Duke University, Durham, USA [žiūrėta 2018 – 01 – 05] Prieiga per internetą. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/18298272>
 22. Prieiga per internetą www.aee.org [žiūrėta 2017 – 12 – 10].
 23. Robertson, J., (2015) *Dirty teaching. A beginner's guide to learning outdoors*. UK [interaktyvus]
 24. Warmbold, W., (2002): *Kulturpädagogik im Waldkindergarten. Eine Untersuchung zur elementaren kulturellen Bildung und ästhetischen Praxis*. Diplomarbeit. Grin, München, [žiūrėta 2017- 12 -07] [interaktyvus].
 25. Wurdinger, S. D., Carlson, J. A. (2010). *Teaching for experiential learning: Five Approaches that Work*. USA.

KŪRYBINIAI DARBAI

Vasiley Rosen
Glass object „СЪЩНОСТ / ESSENCE”.
Metrics: 300x180x250x mm

Vasiley Rosen
Porcelain object „XAH / KHAN”.
Metrics: 400x200x320x mm

Anželika Mikalauskaitė
Stiklo objektas "Elfės", 50 x 11 x 18.

Vadovė Sigita Grabliauskaitė

Ugnė Valionytė

*Stiklo objektas „Oro baliono interpretacija“.
Spalvotas lakštinis stiklas, plastikiniai laidų
tvirtinimo dirželiai. Technikos: stiklo režimas,
šlifavimas; Aukštis 50cm, ø 26cm.*

Vadovė Sigita Grabliauskaitė

Ugnė Valionytė

*Dekoratyvinė odinė dėžutė „Proto galia“.
Oda, kartonas, popierius, stikliniai kabošonai.
Technikos: papjė mašė, formavimas; 27cm x
26cm.*

Vadovė Lolita Grabauskienė

Ugnė Valionytė

*Odinė kaukė „Krentanti žvaigždė“.
Medžiagos: augalinio išdirbimo oda.
Technikos: karštas odos formavimas šlapiu būdu,
dažymas anilino dažais,
montavimas; 24 x 38 x 9 cm.*

Vadovė Lolita Grabauskienė

Laura Ruibavičiūtė

Odinė kaukė „Žalias pavydas“. Medžiagos: augalinio išdirbimo oda. Technikos: karštas odos formavimas šlapiu būdu, dažymas anilino dažais, montavimas. 24 x 27 x 9 cm, 2018 m.

Vadovė Lolita Grabauskienė

Laura Ruibavičiūtė

Dekoratyvinė odinė dėžutė „Visata mūsų rankose“. Pagrindinės medžiagos: makulatūra, oda. Technikos: papjė mašė, augalinio išdirbimo oda spausa šaltu būdu, dažymas anilino dažais. (32x20,5 cm.). 2017 m.

Vadovė Lolita Grabauskienė

Jolita Mockutė

Odinė kaukė „Dievo rykštė“. Medžiagos: augalinio išdirbimo oda. Technikos: karštas odos formavimas šlapiu būdu, dažymas anilino dažais, montavimas. 26 x 36 x 9 cm, 2018 m.

Vadovė Lolita Grabauskienė

Jolita Mockutė

Dekoratyvinė dėžutė „Pelėda“. Pagrindinės medžiagos: oda, metalinė furnitūra. Technikos: Papjė mašė, odos formavimas kaitinant. 22,5x25 cm.

Vadovė Lolita Grabauskienė

Kamilė Nemčauskaitė
Odinis dienoraštis „Prisilietimas“. Oda, aplikacija, giluminė spauda, dažymas anilinu, 2018 m.

Vadovė Lolita Grabauskienė

Kamilė Nemčauskaitė
Dekoratyviniis odinis akcentas „Žalčio motyvas baltų dailėje“. Oda, reljefas, aplikacija, dažymas anilinu, 50x50 cm, 2017 m.

Vadovė Lolita Grabauskienė

Aistė Beitnerytė

Porceliano objektai „Sraigių kompozicija“. Technika: porcelianas, glazūra, auksas. išmatavimai 14x22 cm, 2018 m.

Vadovė Daina Daukšienė

Aistė Beitnerytė

Odinis akcentas interjerui „Švelnumas“. Medžiagos: kartonas, oda. Technika: reljefas, dažymas anilinu, tonavimas, 2017 m.

Vadovė Lolita Grabauskienė

Aistė Beitnerytė

Stiklo plaketė „Pažink Lietuvą iš praeities“. Technika: formuotas stiklas, vitražinis oksidas, 2017 m.

Vadovė Sigita Grabliauskaitė

Aistė Beitnerytė

Dekoratyviniis stiklo akcentas „Pažink Lietuvą iš praeities“. Technika: formuotas stiklas, vitražinis oksidas, matinis popierius, 2017 m.

Vadovė Sigita Grabliauskaitė

*Asta Bartusevičiūtė, Kamilė Nemčauskaitė, Aistė Beitnerytė
Batika „Baltų ženklų knyga“. Technika: batikos vienasluoksnė ir daugiasluoksnė technika, 2017.*

Vadovė Birutė Sarapienė

Aistė Beitnerytė
Tapybos darbas „Kaime“. Technika:
tapymas akrilu, 2017 m.

Vadovas Arvydas Martinaitis

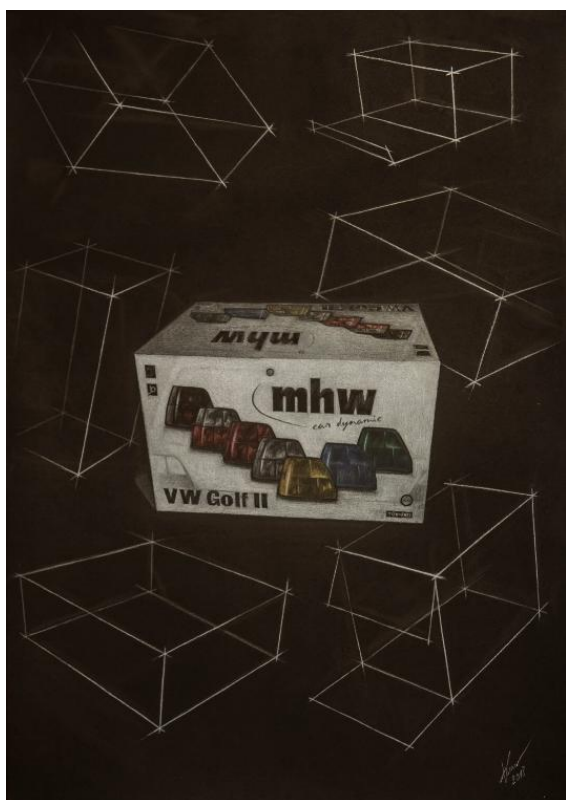
Aistė Beitnerytė
Tapybos darbas „Diena ir naktis“. Technika:
tapymas akrilu, 2018 m.

Vadovas Arvydas Martinaitis

Aistė Beitnerytė
Tapybos darbas „Miražas“. Technika: tapymas akrilu, 2018 m.

Vadovas Arvydas Martinaitis

Vilius Pečiulis
Piešiniai be pavadinimo.

Vadovė Sigutė Bronickienė

Solveiga Rokaitė
Piešinys „Inkilas“. Mišri technika, 2017 m.

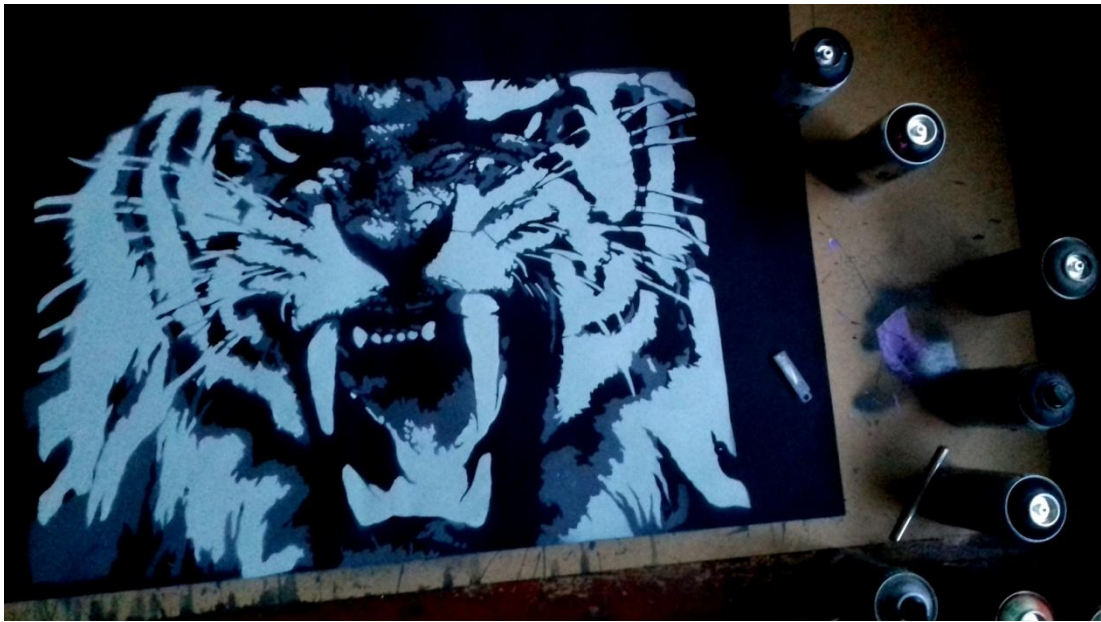
Vadovė Sigutė Bronickienė

Solveiga Rokaitė
Piešinys "X". Mišri technika, 2017 m.

Karolina Šiurnaitė
Piešinys „Natiurmortas“. Technika: guašas.

Povilas Kupčinskas
Piešinys „Tigras“

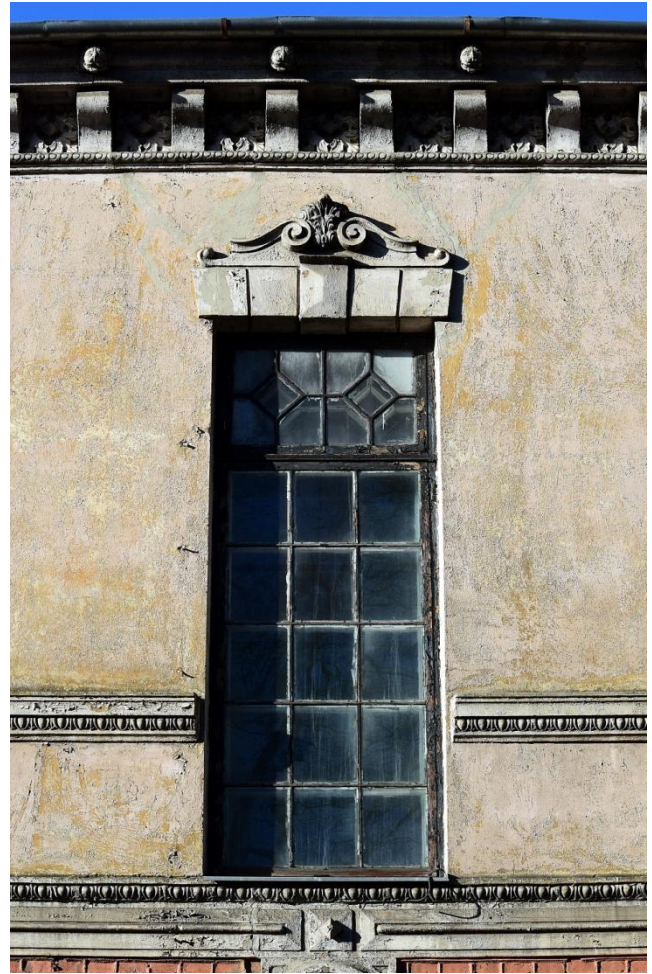

Povilas Kupčinskas
Piešinys „Meditacija“

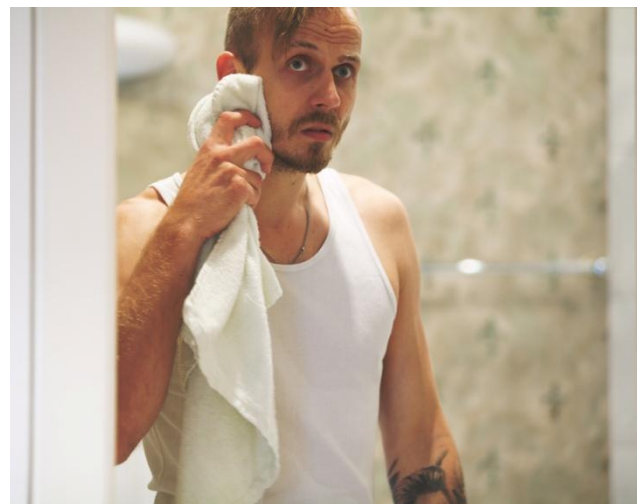
Antra Priede

Photograph „The door to...“. AI (59.4 x 84.1 cm)

Antra Priede

Photograph „The window to...“. AI (59.4 x 84.1 cm)

Olga Astratova
Photo series „House of Memories“. 11 photographs, 30x40 size

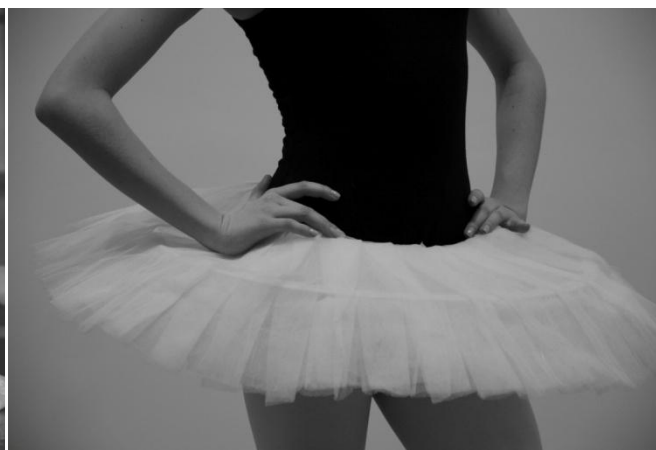
Olga Astratova
Photo series „House of Memories“. 11 photographs, 30x40 size

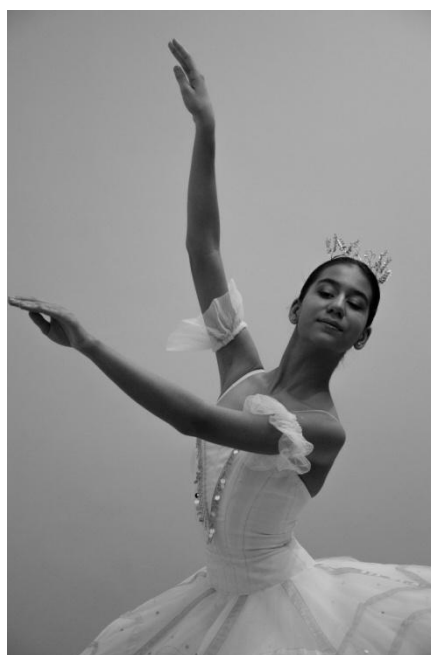
Anna Dunkere
Photo series „Ballet“. 1 foto - 420 x 297 mm

Anna Dunkere
Photo series „Ballet“. 4 foto 297 x 420 mm

Anna Marta Žakaite
Photo series „Ballet“. 3 foto 297 x 420 mm

Anna Marta Žakaite
Photo series „Ballet“. 1 foto - 420 x 297 mm

Anda Šulme
Photo from Ballet. 297 x 420 mm

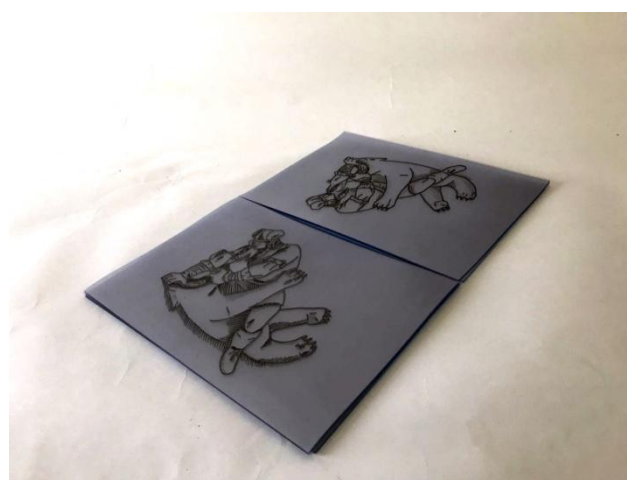
Kristīne Lindberga

„A vest with a woven detail“. Length 120 cm, textile, weaving and sewing TECHNICS, 2018.

Kristīne Lindberga

Textile object „The Great Amber“. 50x70 cm, textile, 2017.

Kristīne Lindberga

Handmade book „Bear slayer“. Size A4, organic glass, plastic, drawing technic, new version of representing latvian hero. 2018.

Maira Čepulė

Wooden book "Looking for happiness". A wooden book with burned engraving, metal hinge and magnetic clasp, inside - hand drawn pictures, 26x20x6 cm

Maira Čepulė

A vest "Summer festival" A leather vest with woven decorations and whirled strings. Woven length 45 cm and 50 cm.

Maira Čepulē
Textile object "A view from Liepāja"

Gundega Bethere

“Vest with a woven detail”. Jeans vest with ribbon and woven part with metal detail. Woven length 21,5cm and width 12-16cm.

Jana Vjatkina

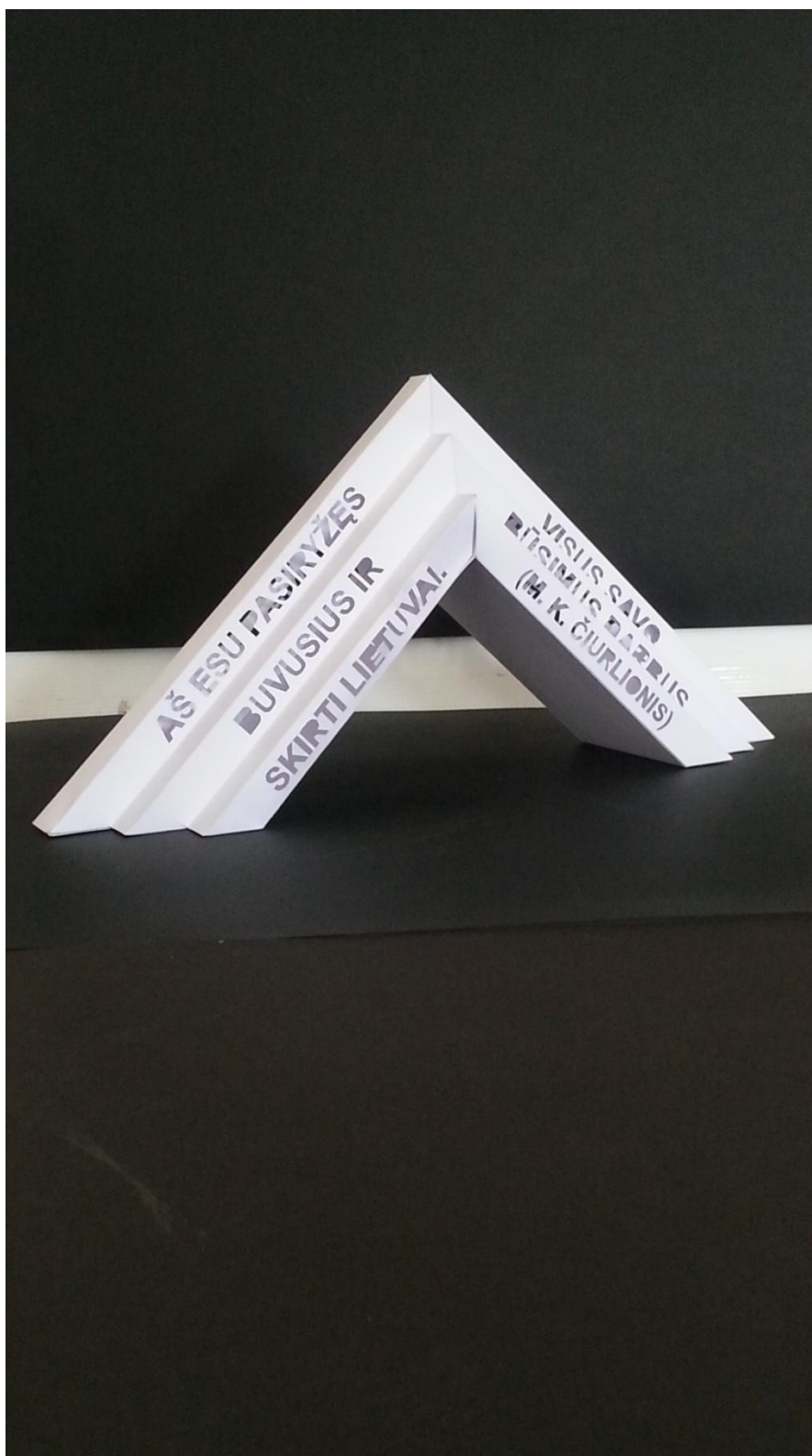
Hand made bookj "Important places in Liepaja". Materials: textile and paper, 33 cm x 33 cm

Jana Vjatkina
A vest "Free Bird". Materials: wool, woolen threads

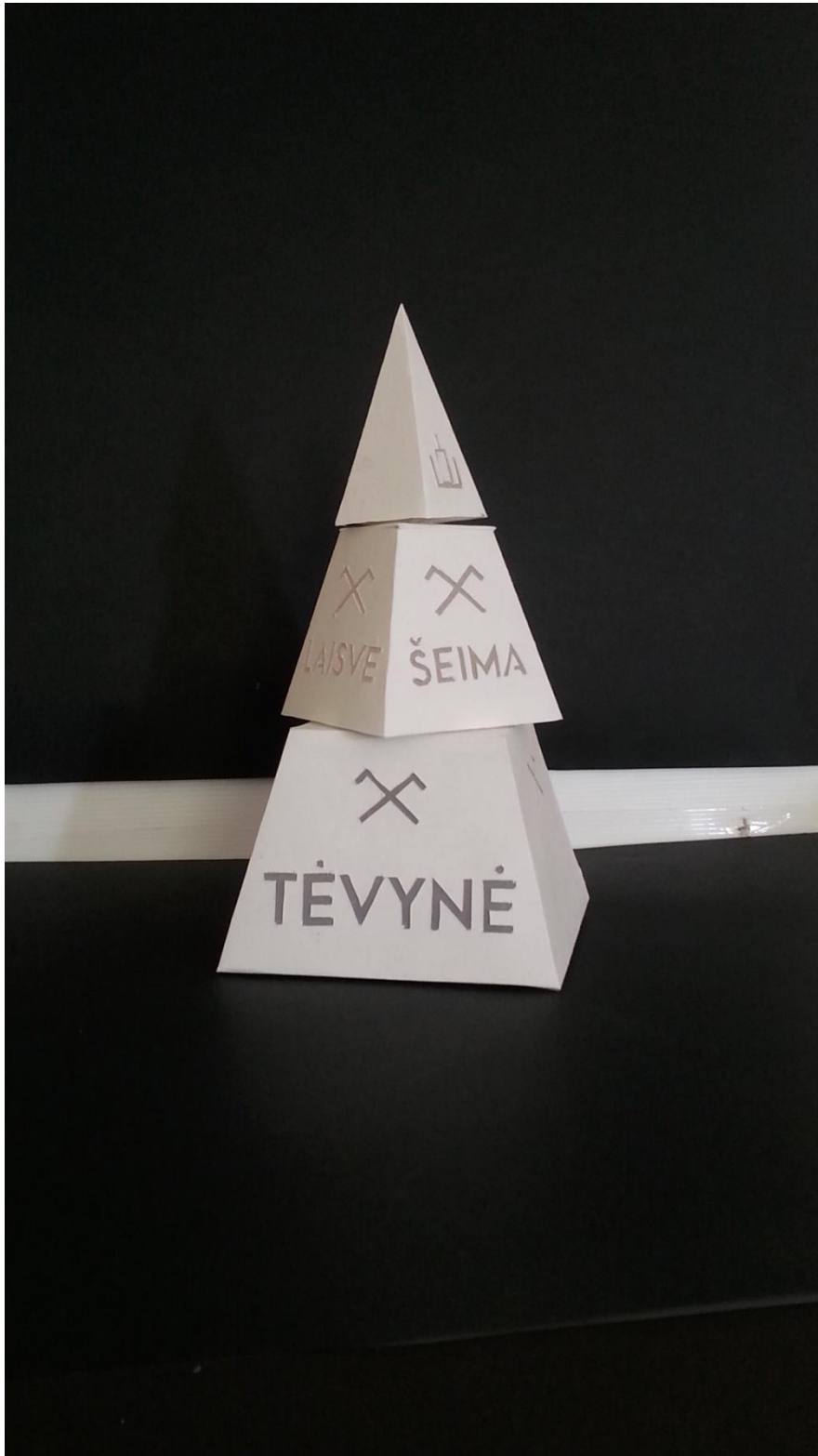

Elza Anna Zagorska
Textile object "A view from Liepāja"

Giedrė Siaurusaitytė

*Šviečiantis objektas „Kraštas, kurį iš savo protėvių paveldėjom, yra mūsų“
(projektas „Kalbanti šviesa“)*

Haroldas Viliauskas
Šviečiantis objektas "Vertybės" (projektas „Kalbanti šviesa“)

Jurgita Miliauskaitė
Šviečiantis objektas "Tėvynės žiedas" (projektas „Kalbanti šviesa“)

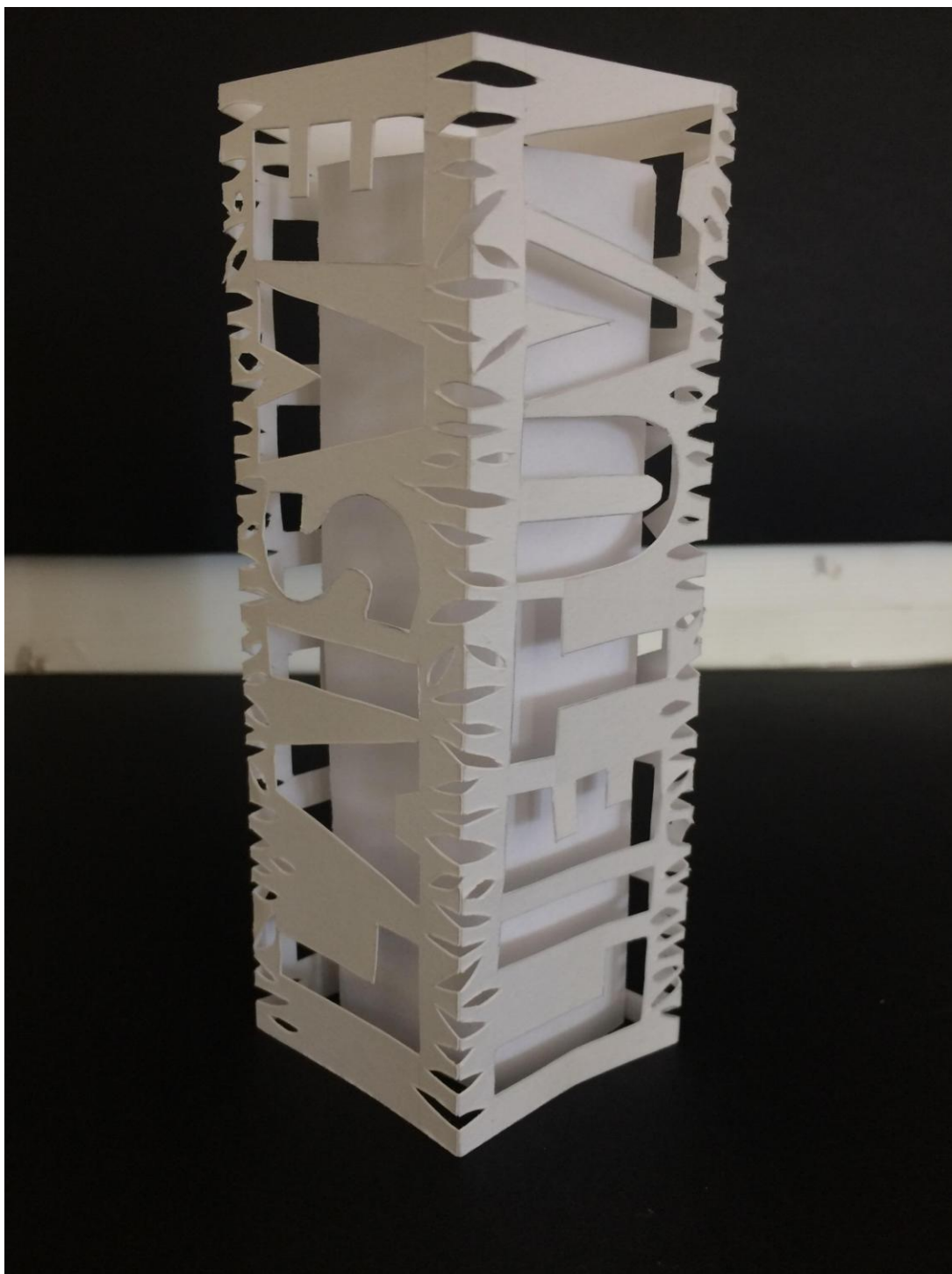

Vilius Pečiulis

Šviečiantis objektas "Valstybės vieningumas" (projektas „Kalbanti šviesa“)

Solveiga Rokaitė
Šviečiantis objektas "Liepsna" (projektas „Kalbanti šviesa“)

Rita Vinčiūnaitė

Šviečiantis objektas "Lietuva. Tėvynė. Laisvė. Meilė." (projektas „Kalbanti šviesa“)

Šarūnas Valevičius
*Paveikslas „Vidinė laisvė“. Technika: drobė, aliejiniai
dažai, pieštukas 830x610 cm. 2018 m.*

Eilėraštis sukurtas remiantis kūrinium

„Vidinė laisvė“.

„Atgimimas“

Ir vėl krenta vanduo,
Tas skaidrusis vanduo.
O kartu krentančios salos,
Jį pilsto ir pilsto.

Kad nenustotų salų maitinti vanduo,
Neužvirštų akmenys ant gelmių ir
šaltinių.
Pripilk į salą svajonių tyrų,
Kad vanduo išgraužtų griovį iki šaltinių,
gelmių.

Kylanti saulė nublizgina dangų,
O vandeniniai deimantai neša grožį tolyn.
Tamsioje ertmėje sublyksėjęs lašelis,
Atranda seniai išdžiūvusį medį.

Ir pripildai tu salą, pilną lašelių,
O vanduo vis krenta ir nesustoja.
Supranti, kad jau čia, bet jauti, kad toliau,
Mažas akmuo, bet kartu toks sunkus...

Ir jai paskolinčiau aš tau savo salą, salelę,
Ar prižiūrėtum, kad neišbėgtų visas
vanduo?

Vanduo juk ne pūkas, sunkus gali būti,
Nepyk jei sala neleis jam užbūti.

Ir kai rasiu aš vietą – kur miega svajonės,
Prižadink mane, kad pasemčiau sau delną.
Ir aš užlipsiu į kalną, patį aukščiausią,
Kad galėtum matyti kaip žiba dangus.

Autorius: **Šarūnas Valevičius**

